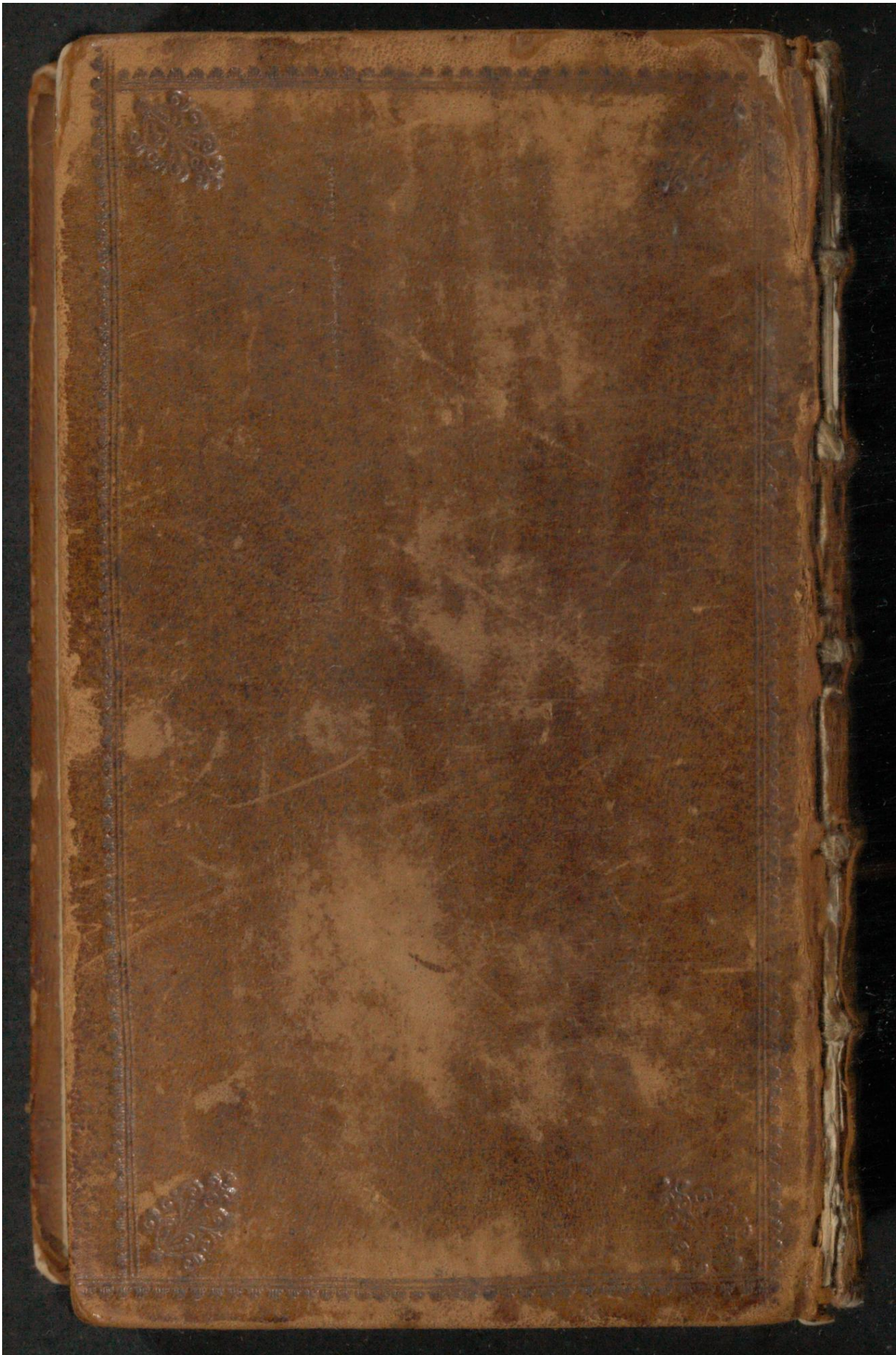

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
188 L 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
188 L 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
188 L 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
188 L 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
188 L 7 [1]

2

A. M. à SCHURMAN

ΕΥΚΛΗΡΙΑ

S E U

Melioris Partis

ELECTIO.

Tractatus

Brevem Vitæ ejus Delineationem exhibens.

Luc. 10: 41, 42.

UNUM NECESSARIUM.

*Maria optimam partem
elegit.*

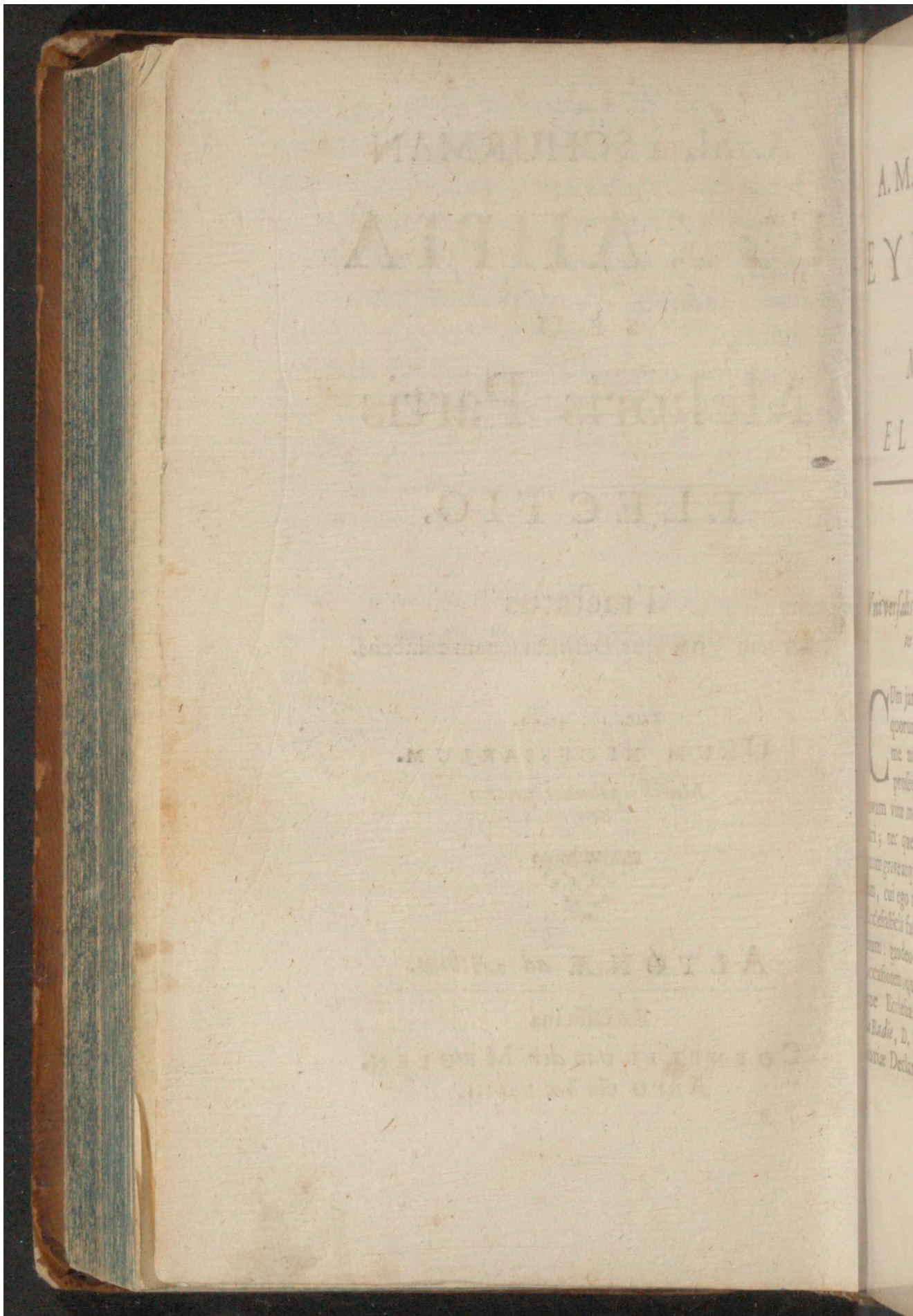

ALTONÆ ad Albini.

Ex Officina

CORNELII van der MEULEN.

ANNO dñi MDC LXXIII.

A. M.
E Y
M
E L

Vervolgt
n.
C
Um jam
quorum
me tu
profes
vram viri me
ri; nec que
zum grave atq
am, cui ego n
accidentis fat
nam; quodeo
occasionem, que
re Ecclesia
Eade, D.
vorne Declar

A. M. à SCHURMAN
 ΕΥΚΛΗΡΙΑ
 SEU
 Melioris Partis
 ELECTIO.

CAP. I.

*Universalis ac genuina Status mei præsen-
 tis ac præteriti explicatio.*

CUm jam omnibus ex publicis Scriptis quorundam celebrium Virorum, qui me nuper singulari sua benevolentia prosequerentur, plane constet, ipsis novam vitæ meæ rationem magnopere improbari; nec quemquam hac tempestate lateat, quam grave atque iniquum in optimam Dei causam, cui ego me palam addixi, à quibusdam Ecclesiasticis factum sit præjudicium atque iudicium: gaudeo hanc commodam mihi offerri occasionem, qua eximii veritatis Testes, nostræque Ecclesiæ fidelissimi Pastores, *D. de la Badie, D. Yvon, & D. Dulignon* suæ orthodoxæ Declarationem, sive Defensionem luci
 A 2 publi-

publicæ exposuere, atque atris Calumniæ telis opposuere, ut ego quoque scopum meum, qui ab illorum proposito non abludit, feliciter attingam. Videlicet ut eidem cœlesti veritati & pietati, pro quibus illi propugnant, cum paucis earundem amicis ac cultoribus, debitum aliquod & publicum præbeam testimoniū. atque eādē opera simul ac semel omnibus verum & æquum amantibus, insignis hujus status mei mutationis rationes breviter ac candide explicem; quibus, si minus magnorum illorum virorum sententiam immutem: saltem parvulorum in Christo infantium pectus contra omne præjudiciū in posterum muniam; Et si qua forte mendax ejusdem rei idea (qualem horum temporum malignitas figmentorum, ac monstrorum feracissima, cuius imprimere potuit) proborum virorum cerebro etiamnum inhæreat, eam genuina quadam veritatis imagine obducam, aut certe veram falsæ fideliter opponam.

I. Primo itaque loco hic mihi declarandum censeo, me non solum illa dogmata, quæ illi nostræ Ecclesiæ Doctores hoc suo Scripto, aliisque, toto Orbi proponunt, pro orthodoxis agnoscere: sed & universam illorum Doctrinam, quam nobis qua publice, qua privatim quotidie impertiunt, per omnia divinæ Scripturæ conformem comperire. Deinde me tot divinæ Doctrinæ characteres, veluti magnum & purissimum lumen, mirabilem quandam facilitatem ac simplicitatem, &, ut sic dicam, unguinosam suavitatem ac dulcedinem, atque invictam denique efficacitatem, tam in toto veri-

ta

tatum divinarum contextu, quam in singulis
 ejusdem Articulis, & modo eas proponendi per-
 cipere, ut non magis de illis, quam de ipsa lu-
 ce meridiana, quando illa oculos nostros cir-
 cumfundit, atque illustrat, si vel maxime ve-
 lim, dubitare possim. Neque ego tantum hæc
 juxta intimum animi mei sensum asserere debeo;
 sed omnes præterea hujus sacræ doctrinæ audi-
 tores, qui vel scintillam divinæ lucis, & amo-
 ris in pectore fovent, quasi uno ore testabuntur
 se non minus potenter quam suaviter pura ac
 simplici illius doctrinæ explicatione tangi, ejus-
 que veritatis ac sanctitatis igneam vim, instar
 prunæ ab altari, per Angelum volantem, in il-
 lorum corda delatæ, vividius sentire, quam si
 externorum sensuum insignibus objectis quibus-
 cunque afficerentur. Nec mirum, cum unum-
 quodque, quo magis spirituale est, eo magis
 reale sit: eoque efficacius operetur. At vero,
 si quod prorsus *ἀνίκητον* seu invictum Divi-
 nitatis atque efficacitatis hujus Ministerii quæra-
 mus argumentum, non est ut multum nos mo-
 rentur subitanei illi, aut etiam ignei motus,
 quales non raro cum fide temporaria, in qui-
 busdam, ad auditum verbi nasci videre est (jux-
 ta doctrinam Salvatoris nostri Matth. 13. ejus-
 que Apostoli Heb. 6.) quæ tempore & rebus ad-
 versis omnia simul evanescent: Sed nobis hic
 quoque licet de certissimo & maxime proprio
 divinæ hujus doctrinæ effectu, qualem doctrinæ
 JEHOVÆ tribuit Psalmista Regius, *quod restitu-*
at animas, sancte & veraciter in Domino gloria-
 ri. Cujus rei revera tot habemus inter nos spe-
 cimina & testes, quot membra nostram Ecclesi-

am constituunt; de quibus omnibus & singulis haut vane dixerint nostri Pastores Apostoli verbis, *vos estis nostra Epistola commendatoria, imo vos estis Epistola Christi, subministrata à nobis, inscriptaque non atramento, sed Spiritu Dei vivi.* Eandem enim ipsis quoque competere sanctam ac veram gloriationem extra controversiam est; quandoquidem non alia quam Apostolica methodo, nempe non minus exemplo, quam verbo oves suas pascant, & ipsi *conversi, fratres suos convertant*, ita ut eorum unusquisque non injuria usurpare possit illam S. Pauli exhortationem, *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*; quia seipsum per omnia exemplaria præbent suo gregi bonorum operum, in doctrina integritatem, in moribus gravitatem demonstrantes. Quod in Ministro novi fœderis, oviumque Christi Pastore summe requiri nemo non mecum fatebitur. Quamobrem semper mihi arrisit illud vetus sancti Viri dictum, *cujus vita fulgur est, ejus verba sunt tonitrua* atque ingeniosum illud Theologi Angli distichon:

Hos ego doctores soleo laudare docenda

Qui faciunt, plusquam qui facienda docent.

II. Nostrorum autem Prædecessorum dona & virtutes Christianas ut hic ex professo describam, non ferunt hæ pauca pagellæ, quibus hoc Scriptum includere velim. Sed unum illud de ipsis non minus libere, quam vere affirmabo, me per omnem vitam inter mortales invenisse neminem, qui Spiritum ac modum vivendi primitivæ Ecclesiæ sive primævorum Christianorum vitam perinde genuine, & ad vivum, ac ipsi exprimeret. Et si quis integrum illorum

vita

vitæ cursum oculo puro ac simplici intueatur non ibit inficias vivum aliquod Christi Evangelium primæque Ecclesiæ Christi imaginem expressam suo animo & oculis obversari. Ecclesiæ autem istius primitivæ vitam ac sortem, postquam illustres & uberes Spiritus Christi primitivas recenter acceperat, omnium fuisse optimam, ac felicissimam, id est maxime Christianam, omnis qui revera & intime Christum colit, eiq; in omnibus assimilari studet, pleno cum assensu fatebitur. Ego certe, cum in vita nostrorum Pastorum istius vitæ simplicis, liberæ, & Deo devotissimæ radios emicantes viderem, & aquas illas vivas, quas saluturas usque in vitam æternam dixerat noster Salvator, in ipsis deprehenderem, non potui quin Christum, meum Rupem, ubi divinæ suæ doctrinæ & gratiæ rivus fundebat, ac manifestabat, minime cunctando sequerer: præsertim cum viderem, non amplius, ut olim in figura, ejusmodi limpidas aquas nos ubique, in hoc Christianismi deserto sequi. Cujus facti me minime pœnitet, cum veram sortem Christianorum, ut ut à cæteris negligatur, pro omnium felicissima habeam, & per Dei gratiam, habitura sim in æternum.

III. Cum jam aliquot retro annis mœstis oculis adspexerim Christianismi, à sua origine deflexionem, ac defectionem pene totalem, (cujus rei inter alia testis est mea, jam ante quinquennium ad Ecclesiastem Juliacensem conscripta, & ab Auctore egregii libelli *de propaganda fide* partim edita Epistola.) & cum jamdudum destituamur omni spe ejus futuræ Restitutionis,

A 4

per

per viam illam communem, qua passim incedunt Ecclesiastici nostri ævi (quorum plerique ipsi vel maxime indigent Reformatione); quis mihi jure vitio vertat, me Pastores Reformatos, & ad reformandos deformatos Christianos, divinitus instructos, pro meis elegisse, & læto recepisse animo? Cumque adoranda atque admiranda Dei Providentia ac Benignitas mihi viam rectam & expeditam ad primævæ vitæ Evangelicæ veram praxin ostenderet per singularem in viis Domini exercitatum, ac fidum Dei Servum *D. Joannem de la Badie*, ejusdemque gratiæ consortes, qui pariter iisdem Christi vestigiis, tam in docendo, quam in agendo, ac pariendo insistunt, quomodo quis mihi jure probro vertat, quod ego illos tanquam optimos doctores, & duces sequar? quodve plurimum insuper fidelium suffulta comitatu, omnes simul unanimiter atque alacriter, intuentes in fidei Ducem & consummatorem Jesum, ad Cælestem patriam contendamus, collimantes ad eundem atque unicum omnium Finem, Glorificationem scilicet nostri Dei, & Regis gloriæ Jesu Christi?

IV. Attamen quia non desunt docti atque illustres Viri, qui pristinum vitæ meæ statum adeo excellentem, atque amabilem fuisse autumant, ut illum cum alio commutare, nisi forte cum omnium meorum amicorum consensu, aut etiam torius Literarii Orbis (utpote cui aliquam Nominis mei claritatem debebam) applausu, mihi non fuerit integrum: rationes uti dixi, quibus contrarium probare facillimum est, mihi hic adducendas, suis locis, arbitror. Et illa

lana

lam quidem in primis, in negotio Religionis, ubi de jure, ac gloria Majestatis Divinæ, nec non de Christi cultu ac sequela agitur, non esse conferendum cum carne & sanguine, ut suo Exemplo nos docuit Apostolus Paulus: siquidem ratio, ac sapientia humana, siue carnis, non sapit nec capit ea quæ sunt Regni Dei; pessimusque in eo promovendo consiliarius sit amor nostri ipsius; qui sibi tot fabricat idola, quotquot sunt creaturæ, quibus ad imaginarium suum bonum, honorem, commodum, aut oblectamentum abuti potest: sed audiendam nobis esse solam Dei & Christi vocem, quæ nos erudiet, *Quod omnes Gentes velut nihil sint coram eo, ac minus nihilo & inanitate reputentur ei. Quod illi probentur Deo qui cum Levi dicunt de patre suo, & de matre sua, non respicio eos; qui fratres suos non agnoscant, & filios suos non recognoscunt: quia observant sermonem Dei, & fœdus ejus custodiant.* Quæ aliis verbis de suis discipulis exigit noster Salvator Luc. 14. 26. *Siquis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres & sorores, atque adeo etiam animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et brevius, si quis vult me sequi, abdicet seipsum & attollat crucem, ac sequatur me. Luc. 9. 23.

V. Quod autem ad famæ meæ gloriolam attinet, quam mihi conciliavit Eruditorum orbis, fateor me illi, vel eo nomine, debere quam plurimum tum quod, juxta illius censum, magnum mihi paraverit thesaurum: tum quod mihi exercendæ Virtutis sat amplam exhibuerit materiem; quo nimirum speciosam hanc am-
pul-

dullam abnegare, ac dissipare, aut inter alia, mihi antehac nimis cara, vendere potuerim, ad pretiosissimam Evangelii margaritam arctius & purius possidendam; tum etiam illam cum Christi opprobrio quod magnus ille Dei Servus Moses omnibus Ægyptiacis divitiis prætulit, feliciter commutandam: Sed & abunde sibi gratiam relatam existimet, si illam veritatem, quam ex ipsa experientia didici, ipsi quoque hic notam faciam, quod scilicet *siquis vel minimam particulam Gloria, utpote qua soli Deo debetur, per amorem proprium ad serapiat; illum, qui seipsum non frustra Deum zelotem noncupat, hanc rapinam summo & forte aeterno opprobrio esse vindicaturam, nisi per veram pœnitentiam illud antevertant.*

VI. Priusquam vero ad magis particularia accedam, illud mihi tanquam universale quid, quod se per omnes pene vitæ meæ actus diffudit, ad vanitatem ejus arguendam occurrit, detegendum puto: quod scilicet, quamvis sæpius reclamaret conscientia occultus quidam fundus, tamen sub specie alicujus virtutis, aut officii, & communis cujusdam Eruditionis boni, me ad illud illustrioris famæ Theatrū, unde deinde difficilis erat regressus, pedetentim introduci passim; &, nescio per quam incuriam, vel occæcationem mentis argumentum vel ansam præbuerim literariæ Idololatriæ; cujus se reos constituunt omnes vanæ gloriæ cultores, five (ut quidam non inique dixit) *mondaces Panegyrici*, qui mutuis sese laudibus incantantes, in mera animalia gloriæ se transformant; cui latissimæ culpæ me eatenus, à quibusdam immodica-

dicarum laudum mearum Decantatoribus, involutam fuisse deprehendo, quod, dum me homuncionem mortalem, vermiculam terræ, & propter meam in Cœlum multiplicem culpam, tum hereditariam, tum activam infidelitatem æternis tenebrarum catenis, ac carcere dignam, in cœlum usque eveherent, meq; non tantum Ethnicorum Numinum ordini prophane adscriberent: sed & veri Dei divinis Attributis Omniscientiæ, & nescio quibus non odiosis titulis, blasphemè onerarent; ego, me nusquam satis fortiter eorum dementiæ, an impietati, publica quadam Protestatione, sive Apologia opposuerim; quod igitur nunc mihi sero, sed & serio, cum quadam neglecti officii detestatione hic agendum esse duxi. Eoque omnia mea Scripta, quæ ejusmodi turpem animi mei laxitatem, vel mundanum & vanum istum genium redolent, hoc loco, coram Sole (ad exemplum candidissimi Patrum Augustini,) retracto; nec amplius pro meis agnosco: simulque omnia aliorum scripta, & potissimum Carmina Panegyrica, quæ vanæ gloriæ, atque isto impietatis charactere notata sunt, tanquam à mea conditione, ac professione aliena, procul à me removeo, ac rejicio. Eorumque Auctores; si qui etiamnum in vivis sint, rogatos velim, ut hæc talia in ipsius Sanctuarii trutina ponderare velint, ac deinde dijudicare, annon Supremo rerum Arbitro de ejusmodi verbis, non solum otiosis, sed & pravis, atque exemplo noxiis, aliquando, nisi & illi ista mecum condemnent, vel etiam recantent, aut corrigant, reddenda fuerit ratio?

Ob.

VII Objiciet hic fortassis aliquis, istum fuisse abusum, non usum Eruditionis, & nominis claritatis, qui, ut in cæteris rebus, etiam optimis, tollendus est, *sed retinendam esse rerum substantiam.* Ad quæ ut plene & accurate respondeam, frustra ab animo meo impetrare coner, cum verbulo tantum limitari debeat hoc axioma, illud scilicet tantummodo obtinere in rebus vera bonis ac necessariis usus & in iis, quæ Deum purè ac reapse concernunt, non vero nos extra ipsum. Mihi autem ne commemorando quidem libet in illud vanitatis scientiarum examen, seu labyrinthum retrogredi, quem satis ingeniose & diffuse publicis scriptis depinxerunt jamdudum docti accordati viri; sed omnium optime sacer Ecclesiastes, sapientissimo hoc suo dicto, *Faciendi libros multos non est finis, & lectio multorum fatigatio est carni. Summa rei est, Deum ipsum reverere, & præcepta ejus observa, quia hoc est totum hominis.* Ideo ne temporis alieni, ac mei, cujus justissima in fundo parcimonia est, sim prodiga, nec vana rerum præteritarum imagine nimis mentem meam, cum præsentium jactura distraham, eiq; simplicitati, quam mihi custodiendam ad meliora recipienda existimo, officiat, sufficit mihi hic paucis indicare, quod etiam aliis omnibus sciendi desiderio captis, ob communem humanarum mentium caliginem, & à recto & bono aberrationem, accidere necesse est, me non fuisse adeo vel cautam, vel felicem, ut in curriculo meorum studiorum abusum ab usu semper & ubique separaverim, & peræquam in omnibus servaverim proportionem: ita ut rebus optimis & maxime necessariis primas atque

atq; optimas horas constanter detulerim : verum è diverso, monstri quid simile, ut puto, foret, si omnes vitæ meæ articulos una cum suis studiis, quibus occupari fuerunt, sedulo observarem, & ad integram corporis cujusdam figuram redigere m. omnibus exponendam : sed monstorum in Orbe plus satis est.

CAP. II.

Vitæ meæ ante actæ à teneris abhinc annis, quibus me Pietati applicui, & Linguis, Artibus & Scientiarum primordiis excolendis incubui, levis ac particulæ vis expositio.

R Edeo itaque ad status mei præsentis cum præterito collationem, adeoque brevem aliquam vitæ meæ delineationem, quatenus illa huic instituto meo inservire debet, Equidem non inficiabor me vel à teneris in imo pectore sensisse quosdam genuinos pietatis igniculos; quos deinde in toto vitæ suæ cursu per intervalla scintillasse, & in flammulas quasdam erupisse observatu non fuit difficile. Succurrit enim inter alia, quod cum vix essem quatuor annorum puellula, occasione collectionis quarundam herbarum una cum mea famula, cui id operis demandatum erat, in litore cujusdam rivuli considerem, atque ea monente, primæ Quæstionis Catechismi Heidelbergensis Respon- sionem memoriter recitarem, ad illa verba, *quod non mea, sed fidelissimi mei Servatoris Jesu*
Christe

Christi esse propria, pectus meum tam magno & dulci gaudio, atque intimo amoris Christi sensu fuisse perfusum, ut omnes subsequentes anni istius momenti vivam memoriam delere poterint nunquam. Et, ut unum hoc præterea speciminis instar hic addam, circa undecimum meæ ætatis annum accidisse memini, cum primum in lectionem historiæ Martyrum incidere, ad conspectum exempli tot fidelium Christi servorum, ejusque veritatis Testium, tam ardens animum meum invasisset martyrii desiderium, ut cum tali gloriosa morte, dulcissimam etiam vitam commutare vehementer exoptarim. Nec quicquam mihi deinde, per omnem vitam, Erasmano illo genio, quem ille suis ad *Egium* Scriptis prodidit, dum se neque ad martyrii gloriam (suæ nimirum ambitionis sphaeram transcendentem) aspirare, neque illam alio cuiquam invidere profitebatur, intolerabilius, & Christiano nomine indignius visum sit. Præterea in toto vitæ meæ cursu, ad veram pietatis praxin, juxta notitiam mihi tunc acquisitam, sincere & absque fuce anhelavi: sed quam tenuis & manca utraque fuerit, postea accuratius indicabo. Hic saltem obiter id mihi notandum, quod, tametsi ego supra vulgus, & communem morem & modum Juventutis, mei ordinis ac conditionis, pietati (veluti virtuti principi) primas semper detulerim: tamen illam à nemine fere fuisse arreptam tanquam primarium laudum mearum argumentum; vel quia non satis nota, adeoque non satis adamata aliis erat illa suprema virtus: vel quod ego illam non satis pure & solide in mea vita representa-

bana

bam; vel quod nihil nisi quod in nostro sexu rarum, atque eo nomine carum esset, sua observatione, ac celebratione judicarent dignum. Itaque ad ea studia, quæ me omnium pene iudicio reddidere celebrem & felicem, revertar; nec quicquam eorum æstimationi, præter rei veritatem recensendo, detraham; nec huic meæ causæ prævaricabor.

II. Ad primum igitur vitæ meæ actum paululum mihi retrogrediendum est, atque hac occasione illud, cum filiali quadam gratitudine Parentibus meis fidele reddam testimonium, quod liberos suos non solum humanioribus literis, sed & pietate, quatenus illa ipsis erat cognita, imbuere conati sint. idque adeo serio ac sedulo, ut cum degeremus ruri, à prima ætate nos erudiri à Præceptore egregio, atque domestico curarint; cum tali etiam successu, ut ego tres tantum annos nata infans, (quod mihi deinde ab aliis relatum est) accurate legere Germanice, atque etiam partem Catecheseos memoriter recitare potuerim. unde aliquam etiam à mea parte, seu potius ab ipso Naturæ Authore Deo, fuisse docilitatem agnosco. Et ne quis putet me proprio motu, vel arbitrio ad nimis alta, aut extraordinaria aspirasse, ea quæ studiorum meorum exordium fecere, hic notanda, cum admodum levis ejus fuerit occasio. Cum nimirum circa undecimum meæ ætatis annum, (à partu Virginis 168.) accideret, ut Fratres mei, (quorum unus fere biennio, alter quadriennio me ætate superabat) Latino, ego vero Gallico sermone, dictitante Patre meo exerceremur, nescio quo casu, aut verius divina

Pro-

Providentia contigerit, ut ego quædam eorum quæ illi neglexerant, ipsis aliquoties suggererem, unde aniam dabam Parenti conjiciendi, me non infelciter iisdem literis, eademque opera instrui posse: & quando me simul ad idem sentiendum fortiter excitaret, meque illius desiderio, (certe non alio nisi ipsi placendi atque obediendi studio) alacriter obsecundantem videret, me ab illo tempore literarum studiis initiavit.

III. Ne vero in ipso introitu me deterrent spinosæ minutia Grammaticæ, eam adhibuit prudentiam, quod illarum loco Senecam Philosophum (quo autore mirum in modum delectabatur) mihi legendum atque explicandum proposuerit, asserens, *aquilam non captare muscas*. Nec nisi per lulum postea, maxime necessaria rudimenta deambulando in horto & alibi me docuit; ita ut tædium amaritudinis radicem studiorum facile devoraverim. Interim ne Scriptoris Ethnici dulcedo Christianæ pietati, (cui omnis sapientia carnis contraria est) officeret, Sacrarum literarum lectionem, veluti temperamentum aliquod, cum illius lectione combinavit.

IV In primis autem illud mihi pro insigni Dei beneficio agnoscendum est, quod Parentes mei omni decori ac honestatis studiosissimi illorum Auctorum atque omnium earum rerum, quæ à castitate, atque virginea puritate mentem avertere potuissent, mihi horrorem ingentem à puerili ætate incusserint, atque ego à lectione omnium istius notæ librorum, ac Poëtarum in primis, tum Latinorum tum Græco-

FUM

rūm, tanquam à pestilenti quadam potione, constanter per omnem vitam abstinuerim, & vix alium quenquam, præter *Homerum* ac *Virgilium*, quos mihi commendaverat Pater, veluti omnium Poëtarum facile Principes, serio & sedulo perlegerim: hodiernos vero, non nisi magno cum delectu mihi comparaverim; & si qui mihi mundani aut mixti argumenti Scripta ab Auctoribus eorum etiam celeberrimis (quorum nominibus honoris causa hic parco) offerebantur, eos vel non legi, vel saltuatim tantum, atque extremis labiis delibavi. quandoquidem paucos hodie invenias, quibus debeatur illa laus, quam non immerito aliquis tribuit Poëtæ Gallico *Bartassio*, quod ne uno quidem lascivienti versiculo, tanquam folio putrido, lauream suam coronam conspurcarit.

V. Accessit & illud singularis meæ educationis bonum, quod me non nisi septennem, binos menses ad scholam Gallicam miserint Parentes, ita ut parum corruptelæ ex lusibus puerilibus, & contagione pravorum verborum, quæ facile imprimuntur tenellæ memoriæ, & quasi rasæ tabulæ, contraxerim. Magis illis placuit, ut domi à Præceptoribus Arithmeticæ ac scribendi artem, nec non Musicam tam instrumentalem quam vocalem, una cum fratribus meis addiscerem; atque præterea vario artium genere (quo sponte ibat meum ingenium) otium meum fallerem, & magis seriosa studia, quasi isto condimento suaviori temperarem. Quod institutum non videbatur adeo culpandum, quia me etiam postea à vanis consortiis, & mundanarum puellarum oblectamentis, & ornamentis

tis conficiendis detinebat. nisi jam atate pro-
 vectior, & ad meliora apta nata, nimium il-
 naturæ instinctui indulgissem, & magno mol-
 mine magnas istas nugas egissem. Nam rever-
 vix est ut quisquam, dum sibi aliisque munda-
 nis placere studet, ulla re recte aut modice utatur;
 tur; sed quo quid nobilior & rarius donum est,
 eo magis ejus abusus facilis & noxius est.

VI. Non diffitebor inter Dei dona esse recen-
 senda artificiale ingenium, atque ipsas artes
 quæ ipso Spiritui Dei tanquam earundem Aucto-
 ri tribuuntur Ex. 31. &c. ubi *Bezaleel* & *Aholiab*
ab apti ac periti dicuntur operandi opus quod
 libet. Sed illius usus tunc temporis inserviebat
 cultui externo, & infantili Judæorum, unde
 pretium mutuabatur. Ego vero sæpe interea
 dubitavi, quo loco mihi habendum esset meum
 artium studium, & ad insignem varietatem pro-
 pendens ingenium, quod sese vel à teneris in-
 multis exseruit, ita ut cum essem vix 6. annorum
 puellula, absque ullo exemplo, ductus & figu-
 ras, ex obviis chartulis, adeo affabre forficulis
 excinderem, ut nemo fere adularum etiam
 amicarum inveniretur, qui simile quid cur-
 successu tentaret. Deinde quadriennio post
 tribus horis artem Phrygiam, nemine non mi-
 rante, addidici; posteaquam scilicet flosculis
 plumbo Hispanico delineandis paucas septimanas
 impendissem. ut nihil hic addam de iis artibus
 nobilioribus, quas post obitum Patris, sine
 ullo magistro, in secessu in varia materia exer-
 cui; quæ omnia ne attingere quidem ausim
 ne sc. omnes modestiæ leges transilire viderer
 nisi nunc plus vanitatis, quam veræ laudis argu-
 men-

menti in istis fuisse arbitraret. ob naturalia enim, si Philosopho credimus, nemo meretur laudem; virtutum autem laudem istis tribuere solet nemo.

VII. Fateor quidem me aliquoties, cum flosculos atque insecta quædam colore aqueo depingerem, (quod picturæ genus videtur cæteris simplicius seu innocentius) non minus animum cœlestibus cogitationibus, quam manum terrestri exercitio occupasse; sed & idem aliquoties ita totum meum cerebrum, atque cor ipsum replebat, novis inventis, ut Deum non facile & fixe vel in seipso, vel in creaturis contemplari ac gustare possem: quod mihi vanitatem istius artis haut obscure commonstrare poterat. Quando vero nunc juvet, ut mea crepundia aliquid valuisse Mundo persuadeam, nec non aliquid me pro Dei causa dereliquisse ipsi videar, aut quicquam priscæ meæ felicitatis silentio tegam, unum aut alterum meæ tantopere deprædicatæ artis exemplum hic in medium afferam; & quidem primo trium imaginum, quas ex ligno buxino, cultro communi (nec enim aliis instrumentis, aut magistri aderat auxilium aut consilium) exsculpseram; unam meæ charissimæ Matris, alteram mei ipsius, & tertiam Fratris mei unici, quarum postremam cum ipse Frater meus ostenderet celeberrimo Pictori *Honthorstio*, illius pretium mille florenis æquari non posse serio affirmavit. Alterum, quod mihi hic referre licet, est (aut potius fuit) imago cerea mei ipsius, quam speculo me representante, ad vivum expresseram, cui non quidem triginta annos, quot olim *Albertus Ma-*

gnus suæ statuæ loquenti impenderat, sed ad minimum triginta dies infumferam. cum mihi multa essent in illa arte inveniendâ, quæ à nullo discere poteram. Oculi vero meos non solum in minori forma imitabantur, sed ob vividum pupillæ nitorem, ac rotunditatem, cum celeriter capsâ ejus vertebatur, ipsi soli se vertere videbantur. Crines cerei non nisi suis extremitatibus subtilissimis capiti inhærebant, ita ut illud corollis libere (ut videbatur) volaturis exornarent. Et quod omnium erat difficillimum, palpebras pilorum tenuissimorum, quasi erecto vallo, cum pertinaci labore muniveram; atque (ut hoc unum tantum de vano ejus ornatu addam) gemmulæ quæ collum cingebant, ita artificiose (novo sc. meo invento) naturam mentiebantur, ut mihi contrarium verum asserenti, vix adhiberetur fides. nec alia ratione artem à natura discernendam exhibui (cum id à me peteret ingeniosa Nassovia Comitissa) quam unam earum acicula transfigendo.

VIII. Sed quid quæso exinde tandem fructus? nisi quod temporis illius pretiosissimi jacturâ, poenitentiam, quæ ex ejus casu ac destructione mox subsequeretur, improvida coemerim: mox enim una ex meis Materteris, dum illam curiosis oculis lustrabat, è manu sua negligenti eam excidere passâ est: ego vero quæ margini ejus inscripseram hos versiculos,

Non mihi propositum est humanam illudere sortem,

Aut vultus solido sculpere in ære meos:

En nostram effigiem, quæ cerâ expressimus! Atqui

Materia fragili mox peritura damus.

mihî

mihī hanc vitæ meæ imaginem, (ut ipsam fere vitam solemus) non ut mox perituram, aut fractam : sed *fragilem*; (id est permanentem fragilem, eoque permanentem tamen) repræsentaveram : ideoque ejus fractione, tanquam graviusculo atque improvīso aliquo casu, non nihil conturbata fui; quod me ridicule adhæsisse quodammodo rei nihili demonstrat, quæ non nisi umbra quædam erat mei, quæ ipsa nihil nisi somnium umbræ sum, ut eleganter hominem descripsit Poeta: *χίλις ὄναρ ἀνθρώπων*; In quo non abludit à mente verborum Psalmistæ, quibus mortalium vitam obumbrat, *Somno & cogitationi*, vel, ut alii vertunt, Sermoni illam accomparans. Et quis credat homines, qui putant se supra sphæram Lunæ positos, & mutabilia, sub pedibus relicta, superne posse despiciere, sæpe tamen ita profunde in lutum recidere, ut ejusmodi rerum inaniis detineantur, aut turbentur. Quam mentium humanarum dementiam, uti in vita philosophica ridere licet, quod cogitationes suas & dicta præclara de rerum externarum contemptu, in quibus Senecæ paradoxa mihi olim præ ceteris placuere, pro ipso statu, & constitutione animi sui arripiant : ita passim in vita spiritali ac religiosa prætensi Christianismi, rideas, an deplores? quod quæ præclare cogitata, aut ore professâ in mente & sermone circumferunt, maxime verò de abnegatione rerum externarum, ac de praxi fidei, spei, ac caritatis, tanquam reales veritates & virtutes, quas eo se possidere somniant, amplectantur, atque in illa imaginaria felicitate acquiescant. unde multi

ut quondam philosophi, de quibus loquitur
Apostolus Rom. 2:21. quod in suis ratiocinationibus
evanuerunt, atque, dum se sapientes esse
dicuntur, stulti facti sunt.

IX. Cætera hujus generis transeo; quia talium
amorem simul ac memoriam deponere ince-
pi, ut mihi in mentem venit Divina vitæ Christi
imago, quam uti imitatione unice dignam cen-
sebam, nec tamen satis claram ac constantem
ejus Ideam in anima mea conservare possem, e-
jus delineationem quandam accuratissimam
Scripto completi ad meum aliorumque bonum
meditabar. Placuerat mihi insignis libellus
Thomæ à Kempis, *De Imitatione Christi*: sed
in eo desiderabam majorem hujus Tituli cum ip-
so Tractatu convenientiam, quam aliqua ratio-
ne me affecuturam sperabam; sed, ut verum fa-
tear, nunquam mihi eo opere satisfacere potui
tum quod ad Divini hujus argumenti splendo-
rem sæpe mens & oculi caligabant: tum quod
carbone tantum me Solem depingere videbam
Vitæ Christi vitam Christianorum solam præ-
stantissimam imaginem esse comperi, sed non
facile hoc tempore obviam. Hujus autem du-
ctus vividissimos cum postea in nostris Pastori-
bus viderem, viva illorum exempla mihi cum
omnium artificiorum machinis commutanda esse
se credidi. Quod serium meum propositum
quia paucis, & convenienter iis quæ dicta sunt,
in quadam Epistola ad illustrem quendam sci-
entiarum atque artium Fautorem (qui meum de-
egregiis quibusdam picturis requirebat judici-
um) antequam Ultrajecto valedicerem, ex-
pressi, hæc verba inde excerpta huc transcri-
bamus

bam: *Aliud picturæ genus obversatur animo meo, quo cœlestem imaginem divinarum virtutum summi ac pulcherrimi nostri Regis ac Salvatoris JESU, si minus calamo in charta (quod aliquamdiu frustra tentavi) certe in anima mea aliqua ratione depingere, atque imitari possim. Video magis ac magis hanc artem esse longam, vitam brevem, atque occasionem difficilem: nec tamen cuiquam, nisi aliquo divini hujus $\chi\epsilon\gamma\alpha\iota\upsilon\epsilon$ fulgeat radio, ad cœlestem curiam patere aditum; in hac vero tabella si quis feliciter vel tenuissimas ducere didicerit lineolas, is omnes facile Protagoras juxta atque Apelles, infinitis parasangis post se relinquet. Ego vero in hoc studio vitam finire desiderans, hoc voto hanc finio, ut Deus Opt. Max. unicus hujus artis Doctor, hanc Te, me, omnesque Suos doceat, ad sui Gloriam, & Ecclesiæ veræ Reformationem. Ultrajecti Idib. Septembr. c16 l6c LXIX. Parvi profecto faceremus omnes picturas artefactas, si in omnibus creaturis, quibus earum Creator aliquam sui imaginem impressit, juxta verficulum ab omnibus receptum,*

Præsentemque docet qualibet herba Deum, ipsum spiritali oculo videremus, & sensu ac gustu divino palparemus, ac degustaremus. Si nimirum creata omnia, tanquam vela quædam, aliis quasi opaca, sub quibus divina bonitas, sapientia, potentia, pulchritudo, ac majestas obvelatur, sublevare, aut acie spiritus penetrare assuevissemus, omniaque (quod rationalium creaturarum est officium) per rectum usum ad Deum eorum Originem, & Originale nobiscum elevaremus, ejusque immensa pulchritudine absorberemur: sed deficiente illa praxi, saltem

rerum superficiem spectemus, cur non potius miramur Dei, quam hominum opera, & maxime vita donata? quæ ingenti distantia omnis picturæ excellentiam post se relinquunt, utpote quæ istorum neque vitam, neque motum, neque ipsam rerum superficiem imitari potest? Et licet olim hanc artem eo perfectionis pervenisse testetur Antiquitas, ut hominibus juxta ac bestiis illuserit, seseque pro ipsa natura aspiciendam (si vera fides) præstitit; tamen hodie, si fructum, aut animal quam præstantissime pictum cum vivente conferas, ac prope illi admoveas, mox aperta fraus dispalescet, & te pudebit nimis ridiculæ & iniquæ comparationis. Sed ita est ingenium hominum: ut, quasi Deus non sat creaturarum, aut non omnia in suo tempore pulchra fecisset, hieme prata viridia, floresque, quæ æstate in rerum natura sæpe negligimus, in picturis, ut nostris operibus, affectamus, & ferè magis miramur, ac laudamus nostra phantasmata, quam Dei opera realia, pulcherrima, utilia, numero innumera, & nulla arte imitanda, aut ullius linguæ deprædicatione fatis celebranda. Sed dum pictas imagines vanitati proximas esse assero, æquum est ut imaginum imagine relicta ad solidiora progrediar.

X. Dixeram antea me facile per hæc studiorum atque artium oblectamenta, à puerorum lusibus, aliisque otii fallaciis abductam atq; abalienatam fuisse: sed nunc etiam addo, me adversus otiosa ac mundana consortia, ubi me subsequens ætas expectabat, quodammodo fuisse præmunitam, tum Patris mei (cui addi debet optimæ Matris cura) accurata in Pietatis officiis institutione, tum frequentibus ejus monitis, quibus me à sæcu-

hi contagio, & mundanorum hominum confortio deterrebat. Etenim ne me incaute in hujusce Mundi laqueis implicarem, præcipue me, ut ab inextricabili conjugii mundani (ut vulgo fit) corruptissimo vinculo caverem, sedulo atque ardentissime circa ejus mortem, hortatus est. Cujus consilii Paterni postea non immemor fui, cum Mundus ea ratione me sibi devincire variis modis tentavit ac quæsit.

XI. Sed utinam à vana hominum gloria, æque fideliter, ac à mundanorum peculiari confortio cavissem. Plura obstitere, quæ hic recensere longum, ac supervacaneum sit; atque ideò tantum quomodo in hujus Mundi Theatrum protracta sum, paucis annotabo. Illud autem accidit potissimum eo tempore, quo ad inaugurationem Academiæ Ultrajectinæ meis versiculis celebrandam, à quibusdam Eruditionis cultoribus, atque in primis à *D. Gysberto Voetio*, primo ejus Theologiæ Professore incitata sum. Postea enim si unquam vanitati scientiarum, quas veluti insignes Regiæ Theologiæ Ministras, reverenter esse habendas putabam, non invita inservivi; imo exortam inde famæ meæ gloriolam, tanquam aliquod commune Reipub. Literariæ bonum, serio mihi esse custodiendam, &, quantum per modestiam liceret, ampliandam mei credidi esse officii: ut nimirum inter alia majora lumina, ego quoque, instar sextæ magnitudinis stellulæ, aliquid claritatis ad illam vastæ Eruditionis sive Encyclopædiæ spheram conferrem. Fateor autem ante hæc tempora me hisce cogitationibus abripi non passam fuisse. Quamvis enim Celebris Theologiæ Doctor & Professor *Andreas Rivetus*, inter alios, quos-

quosdam illustres Amicos aliquam nomini meo claritatem studiosissime parasset: tamen per innatam mihi quandam modestiam, & sincerum latendi studium, nominis celebritatem, velut magnum onus, declinare conata eram: Nec infeliciter processissent latebræ ac secessus, nisi postea non tam aura popularis, quam insignis quorundam in seculo illustrium virorum benevolentia me à proposito meo detraxisset; quod quantopere humilitati Christianæ, atque abnegationi omnium creaturarum fuerit adversum, deinde sero nimis cognovi. Frustra autem postea longe lateque grassanti famæ, quæ jam vires acquisiverat eundo, moderationem adhibere studuissem, nisi (quod hic notare juvat) hoc magis sedulo curasset mundanorum Theologorum odium; inde natum, quod illorum consortia, ac conciones, quibus illi fortasse componendis non nihil olei & operæ (quod dicitur) impenderant, constanter defugiebam: non solum quod ne quidem solidæ eruditionis, aut genuinæ eloquentiæ haberent: sed vel maxime quod ne guttulam quidem illius olei, quod Spiritus Christi in pectora suorum infundit, quo omne tædium pii auditoris præveniri solet, saperent aut redolerent. Illud inquam in causa fuit cur illi, jure quodam Talionis, me meaque studia contemnenda, atque apud notos suos susurrationibus sibi denigranda esse putarint; quibus cum invidia, aut nescio quid faciles præberet aures, apud quamplurimos etiam finem suum affecuti sunt, eoque me à nimio famæ meæ onere aliqua ex parte sublevarunt, & à multis importunis vicinorum præsertim visitatio-

tationibus liberarunt. Mihi autem exoptandum
fuiſſet, ut cæterorum hominum mundanorum,
& maxime illuſtrium, mundanam benevolen-
tiam pari facilitate, qua horumce Eccleſiaſtico-
rum malevolentiam ſpernere valuiffem; quos
ego non ut Chriſti miniſtros, ſed ut illius gratiæ
ac gloriæ proditores intuebar, dum mundo pa-
lam velificabantur. Nec ullum fructum ex il-
lorum concionibus expectabam: Sed ipſis
primario loqui viſus mihi eſt J E H O V A. Pf 50.
16. *Quid tua, ut enarres ſtatuta mea, & aſſumas
fœdus meum in ore tuo: cum tu oderis diſciplinam,
& projeceris verba mea poſt te?* nunquam enim
me morabatur externa illa hominum vocatio;
cum illos à Deo non eſſe interne vocatos ipſorum
opera teſtarentur, in qua ſententia uſu confir-
mata ſum: nec quiſquam mihi facile perſuadere
potuit, uti quidem revera erat falſiſſimum, verba
ſcilicet vitæ, quæ in ore concionatoris mortui
moriuntur (quod magis eleganter quam vere
dixit aliquis) vitam conferre auditoribus mor-
tuis; cum ille verba quidem, non autem men-
tem ac vitam, ſive Spiritum Scripturæ capere,
aut proferre poſſit: hi vero aures non habeant
ad ipſa ſpiritualia ſpirituali modo audienda, vel
intime percipienda. Quomodo autem cuiquam
verifiſimile fiat Spiritum Sanctum ſe mortuo, ut
ſuæ gratiæ organo, jungere, ad vivificationem
animarum? Certe non magis, imo minus quam
cantui Galli, quem memoriale aliquod ſuorum
verborum eſſe voluit Servator noſter, ad Petrum,
modo converſum, à ſingulari peccato revocandum:
cum in tali concionatore peccatum
regnans obſtet, non autem in Gallo aut in aſina
Bile-

Bileami, quæ suum Dominum de peccato suo arguebat. quæ enim communio lucis cum tenebris? & Christi cum Belial? Si verò hic mihi aliquis objiciat exemplum ipsius Bileami, qui divinissima verba in raptu suo protulit: respondebo illius verba non fuisse ad conversionem, sed ad convictionem, & gravius judicium Baalaci prolata. & in Scriptura quasi divinifata legi. Dicam præterea tales prophetas forte, non veluti phœnices quingentis, sed vix quinque millenis annis nasci. Cætera vas impurum non emittit liquorem purum: ac verba & sensa purissima, si per impura irrogenitorum guttura (*qua apertis sepulchris* accomparat S. Scriptura) transfluerent, pro aquis vivis ac merè fontaneis non essent tuto haurienda. *Habemus*, inquit Apostolus, *thesaurum hunc in testaceis vasculis*, sed Sanguine Christi, & aqua Spiritus S. per-purgatis. Vasa enim testacea immunda; & leprâ fœdata, ne in domo quidem Israelitarum ferri, sed frangi debebant: tantum abest ut in cultu Dei, ejusque Templo commoda essent vel sanguinis, vel aquæ, vel olei receptacula. Illa autem fuisse typica, seu præfigurantia statum Ecclesiæ novi testamenti, nemo in dubium vocat. Me verò ejusmodi Christianæ professionis, ac Sacri Ministerii imprimis maculas peste deterius odisse & refugisse semper, ex quo aliquod spirituale judicium formare cœpi, omnibus qui me norunt optime notum est: atque è contrario me magno ac duplici honore & amore dignos reputasse semper, atque etiamnum reputare eos Ecclesiæ Doctores, qui se fideles Christi Servos & Affectas, non tantum verbis & af-

affectu, sed ipso opere & effectu probarunt ac probant. Sed ista in transitu dicta sunt. Revertor ad statum meum istius temporis.

XII. Duo aut tria tantum præterea, quæ meam pristinam à recto aberrationem, & servitum mundanum indicant, quibus tamen aliis non paucis videbar sapiens, & felix, huic luci exponam. Primo quod ipsa famâ me antecedente ac præeunte (videbar enim hoc ipsi debere, ut illam benigne de me loquentem à mendacii infamia præservarem) ad nimis multa ac varia, addo & vana mentem & studia mea applicui. Secundo quod neque ratione temporis, neque ratione ipsarum scientiarum justam servaverim proportionem; nec semper primas dederim iis, quæ maxime Deum glorificare, proximum ædificare, animamque meam Deo gratiorem efficere potuissent. Tertio quod, humano ut plurimum obsecuta instinctui, qui ad humana potius, quam ad pure divina me trahebat, nimio cum affectu variis scientiis & artibus adhæserim; atque oblectationem & requiem aliquam in iis, si non inveni, saltem quæsi. Quæ omnia vitæ meæ cursum intuenti facile sese prodent.

XIII. Certe mirata sum nuper pristinam, qua laboravi, literarum intemperantiam; cum hac occasione, non sine rubore, lustrarem meam ad *D. Andreæ Rivetum* de studiis Christianæ Fœminæ Dissertationem, ubi hæc verba leguntur: *omnes disciplinas honestas seu universam Εγκυκλοπαιδιαν* (ut vocant) *Christiana Fœmina, tanquam proprium ac universale hominis bonum, seu ornamentum, convenire*
arbi.

arbitror. Adco ut omne scibile mihi eo tempore addiscendum esse crederem, & quidem, ut ibi Philosophi verba adduxi, διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἀγνοίαν, propter fugam ignorantia. Nolebam autem commendare aliis, quod mihi ipsi non habebam persuasum. Quam procul autem tum meæ cogitationes abfuerint à monito Salvatoris nostri, *Unum est necessarium*, omnibus ex modo dictis liquet.

XIV. Deinde, quod ad ordinem, & certam in studiis servandam proportionem attinet, etfi ad eam aspiraverim; illam tamen me non fuisse affectam, sequentia verba ejusdem Dissertationis ostendunt, in primis vero habeatur ratio istarum scientiarum atque artium, qua proximam habent cum S. S. Theologia, ac virtutibus moralibus connexionem, iisque primario ministrant, quo in genere esse putamus Grammaticam (& quidem generalem) Logicam, & Rhetoricam, cum primis autem Logicam, quam clavem omnium scientiarum non nemo diserte nuncupavit. deinde Physicam, Metaphysicam, Historiam &c. nec non Linguarum, præcipue Hebrææ & Græcæ notitiam, qua omnia ad faciliorem ac plenioram S. Scripturæ intellectum (ut nihil jam de aliis libris dicam) nos promovere possunt. Unde constat me quidem Theologiæ studio, veluti primario, omnia subordinasse: sed subordinationem se ad infinitum fere extendisse, antequam ad puræ Theologiæ terminum perveniret. cum ad S. Scripturæ intelligentiam tam varia & multa requirerem adminicula, ut eorum studium brevissimæ vitæ mortalium terminos facile excederet. Ac revera, nisi aliter statuisset divina benignitas, vita me in ipso apparatu destituisset.

XV. Ex-

XV. Exempli gratia videamus unicum *studium Linguarum*, quas vehicula scientiarum vocant Eruditi, quibus sane, quamvis illas mihi remoras esse sæpe comperirem, horas tamen quam plurimas impendi. Sed cui quæso fini? An ut cum Catone, qui sexagesimo suæ ætatis anno Græcas literas addiscebatur, ejus causam indaganti respondere possem, *ut tanto doctior moriar.* aut, cum junior essem, ut tanto doctior vivam? Non utique primarium mihi in illo studio proposui meum ornamentum: sed quod Græcam juxta ac Hebraicam linguam respiciebam, ac suspiciebam veluti S. Scripturæ originales; & quod cæteras linguas Orientales, veluti Hébrææ filias, sive ramos, eoque amabiles, & commendatione doctorum Virorum, dignas, quas inexhausto labore mihi pararem, mihi persuasum habebam. in primis vero Syriacam, Arabicam, atque Æthiopicam, eo quod plures haberent radicales voces, quarum derivata tantum essent in S. Literis, eoque lumen aliquod conferrent ad eruendum intimam earum sensum: Sed, si verum amamus, annon hoc erat faces accendere Soli? aut ex musca facere elephantem? & in re feria, ne quid gravius dicam, ludere? cum illæ vocolæ sint paucissimæ, quæ hoc tempore eruditas Versiones & Hébrææ linguæ peritos lateant. Deinde *ἐν σοφίᾳ* quædam spiritualis potissimum hic requiritur, ad quam parum aut nihil ista conferunt. Aut enim in lumine Spiritus S. legitur S. Scriptura, aut non. Si non? frustra verbuli unius aut alterius Grammaticalem explicationem adhibeas, ad intimam ejus mentem
spiri-

spiritualem assequendam: fin eo Magistro doceare? non pendeat ex notitia alicujus vocolæ seu radicis rarioris verus ac integer, five universalis ejus sensus; quem tota series orationis in universali illo lumine repræsentat. cum solus Deus, & Spiritus ejus sit unicus Sacrarum Literarum infallibilis ac realis Interpres.

XVI. Gaudeo tamen vel ideo aliquam variarum linguarum notitiam mihi obtigisse, ut illis saltem, tanquam Deo ignoto (quemadmodum olim Athenienses) templum non putem ædificandum; sed potius magnum illum apparatus, veluti aliquod inanis gloriæ choragium, speciosis istis rarioris eruditionis elogiis, veluti splendidis aulæis ornatum, ac nimis amplam suppellectilem, quo Christiani (certe privati) se onerent, Literatoribus illis relinquendum; nisi forte aliquis filiorum Dei divinitus excitetur, qui spirituali solertia & dexteritate donatus Grammaticam aliquam universalem jamdudum à viris cordatis desideratam, aut spirituale aliquod Lexicon, quibus ad conversionem Gentilium aut Judæorum uti possit, orbi Christiano exhibeat. Ego vero ita nunc sentio, vel minimum Dei amoris sensum, veriore ac penitiorum nobis dare Sacræ Paginæ notitiam; quam vel amplissimam ipsius Linguæ S. scientiam. Atq; idem de cæteris omnibus scientiis statuendum existimo.

XVII. Scio equidem, si res humanæ tam Ecclesiasticæ quam civiles in eo statu quo nunc sunt, essent conservandæ, omnibus iis Theologis & Concionatoribus, qui à Spiritu Dei parum, aut nullo modo erudiuntur, non minus opus esse

esse magno isto externorum adjumentorum subsidio, quam ipsis humanis ac mundanis Oratoribus: ut humano ac mundano suorum auditorum genio morigerentur, ac satisfaciant; eorum nempe aures impleant, raris humani cerebri inventis, pulchrisque figuris, ac floribus Rethoricis, adeoque methodica Orationis concinnitate mentes inanes pascant, & delectent; variosque affectus humanos concitent; aut etiam omnis generis controversias & objectiones, Argumentis ac Syllogismis Logicis tractent, ac humano more refutent; Et denique quemadmodum mundus universus, ita & illi histrioniam exercent: Verum si qui doctores vere à Deo doceantur, atque Spiritus ejus virtute instruantur ac ducantur, illis tres libri, Scripturæ scilicet, Naturæ atque interioris Gratiaæ abunde sufficiunt, ut Deum & seipsos, eoque hominem, in qua notitia omnis vera Sapiencia sita est, solidè cognoscant; cujus rei exempla nobis suppeditant Historiæ tum martyrum, tum Albigensum, & superiori seculo, simplicium, ut ita dicam, Idiotarum, qui plures uno alloquio, quam hodierni concionatores passim millenis suis doctis, ac præmeditatis concionibus vere ad Deum convertunt; aut conversos detegunt; quia interno illo Doctore destituti, non nisi ex Schola humana, aridâ ac pictam quandam scientiam, qualem eleganter Apostolus τὴν μετὰ φωνὴν καὶ γνώσεως vocat, mutuati sunt: qualem & suis discipulis tradunt, ac propinant.

XVIII. Memorabile fuit Dictum emortuale Riveti, (cujus memoriam hic renovare juvat,) eum experimentalis & divinitus impressæ scientiæ

C

tiæ

tiaæ lucem & efficaciam in anima sua sub finem vitæ suæ sentiret, Scientiam è libris haustam instar stercoreis aut luti habuit, & in sapida illa, atque omni observatione dignissima verba * erupit: *Tu es Doctor ille Spirituum. Plus Theologia decem hisce diebus, quibus tu me visitasti didici, quam quinquaginta annorum spatio. &c.* Quæ cum maxime merentur, ut in ipso contextu ibidem legantur, ad eum lectorem mitto.

XIX. Non autem ideo hæc dicimus, quod omnes omnino scientias veras, & artes utiles, vel necessarias sine discrimine rejiciamus; aut puros purè, & utiliter quibusdam earum uti posse negemus: sed quod quamplurimæ earum sint vanæ, aut supervacua, quæ hominum amentes mentes in totum occupant, &, ut ad solidiora adspirent, impediunt; neque ipsæ bonæ omnibus sint bonæ. Nam sicuti omnia cooperantur in bonum iis qui diligunt Deum: sic omnia cooperantur in malum iis qui non diligunt Deum. Ita ut omnes mundani, cum fidei oculo careant, nec Deum in suo lumine videant, nec ab Amore Dei (quem merito magnum Magistrum vocat Augustinus) erudiantur, Deique Spiritu destituantur; omnes doctrinas, ipsamque S. Scripturam in odorem mortis, ut Apostoli verbotur, sibi aliisque, qui illos sequuntur, convertant. Ideoque merito, ac prudenter quam paucissimis, ne multis abutantur, uti deberent; ne suam damnationem aggravent.

XX. Sive enim veritates in se, & Theologiam positivam ac Didacticam, ut vocant, tractent, sive Eristicam exercent, in omnibus peccant

* Dans ses Dernieres Heures pag. 65. de la Seconde Edition.

εάντ, cum ratione S. Scripturæ & Didacticæ non Spiritum literæ, sed literam Verbi Divini, quæ occidit, legaliter ac perverse, ad veterem hominem occidendum, & Satanam debellandum, arripiant, ipsis non est Gladius Spiritus, sed vagina vacua, aut potius gladius ferreus, in manu fatui, quo se aliosque lædunt, dum suam rationem corruptam rebus divinis immiscunt; eamque in administratricem, interpretem, & Judicem S. Scripturæ erigunt. eoque Spiritum Sanctum de suo Throno, quantum in ipsis est, detrudunt, atque Eruditionis arma contra Fidei simplicitatem convertunt. Respectu vero Elencticæ sive Eristicæ exercitationis, (ut terminis Scholasticis in re Scholastica utar) gratum sæpe diabolo erigunt Theatrum, cum istis disputationibus ipse non raro præfideat, atque arma sive argumenta suis propugnatoribus errorum, fabricet aut suggerat, ad veritatem impugnandam, aut ad ambitionem, invidiam, iram & cætera ejusmodi humani pectoris monstranda, aut etiam ad rationis ac ratiocinationis humanæ imperium & amorem stabiliendum, materiam ipsis suppeditet, quibus, si non in totum, certe ex parte de ejusmodi fabulæ actoribus triumphet; atque ipsi qui se victores evasisse putant, nil præter humanum assensum, aut saltem sui antagonistæ oris obturationem & linguæ prohibitionem obtinuisse comperient.

XXI. Neque enim est ut quisquam credat rationibus humanis, aut artificialibus argumentis veritatem stabiliri, aut quemquam recte doceri: sed errores subtilibus disputationibus verè & fataliter vinci posse. Non enim est fides divina

quæ rationi humanæ nititur : neq; ejus convicti-
 ones novis technis enervare Diabolo difficile est
 Quicquid de defendenda Religione, ratione sc.
 statuat Doctor dictus Angelicus, nisi per Dei gra-
 tiam firmetur, ego certe unum efficacissimum
 esse scio contra Atheorum aut refractariorum
 hominum errores argumentum, vitam incul-
 patam, & virtutum Christianarum fulgore con-
 spicuum; qualis illa erat Sanctæ in Anglia Mar-
 tyris, quæ se negabat pro Christo disputare
 posse, sed se posse pro illo mori fortiter verbis
 & ipso facto confirmabat. Deinde vel solo sæpe
 contemptu, ac detestatione, humana ac Satanic
 illa artificia, & molitiones, contra doctrinam
 Christi illudi ac dissipari experta sum.

CAP. III.

*De Scientiis humanis: & sincero judicio
 quod de iis nunc temporis formo ac foveo.*

Quoties ex artificiali illo humanarum scienti-
 arum Orbe, quasi ex Mundo aliquo ima-
 ginario, vel ex terris pictis seu geographicis
 ad veram cœlestem Patriam, seu ad nativas, rea-
 les, & divinas veritates revertor, quæ nobis
 Spiritu S. in sacra Scriptura tanquam in spatium
 augusto fertilissimorum camporum exponuntur
 videor mihi aerem purum, suavem, & libe-
 rum aperto pectore haurire, & respirare. Spi-
 ritus enim Dei in libris Sacris non minus illustra-
 atque augusta, quam simplici ac plana via omnia
 generalissima, imo & multa specialissima ad i-
 lumina

luminandum & dirigendum nostrum intellectum, & cor nostrum instruendum melius quam omnes Scientiæ humanæ, largiter proponit.

II. Ut vero particulatim de illis Scientiis aliquid proferam, & animi sententiam libere, at brevissime, super iis exponam, dicam nunc temporis quid olim senserim, quidve hodie de illis sentiam: qua ratione earum vanitatem detegam; & si quid boni iis insit perspicue ostendam, à Deo & ejus vera cognitione, in qua per ejus gratiam tota nunc occupata sum, pendere & fluere: ita ut unusquisque perspicere possit, me nihil veri ac solidi reliquisse, cum rerum phantasmatibus valedixi, & ampullas humanas, & pueriles exhibilavi. Et quidem primo dicam de Metaphysica, Scientia prima, Sapientia, & Architectonica, ut illam nuncupavit Philosophus, quam revera tam ob universalissimum ac sublimissimum ejus objectum, quam ob generalissimam atque evidentissimam ejus omnium conceptuum ordinationem & tractandi modum, per augustam quandam & spirituales abstractionem à materialibus perinde atque immaterialibus, magnifeci: unde τὸ πᾶν ἴδω, per operationem meam etiam mentis, imaginem & quasi globum Universi, non ut Imperatores in manu, sed in capite gerebam.

III. Plurima quæ ista Scientia tractat, quæ hic nunc enumerare non libet, habent, fateor, suam jucunditatem (utut imaginariam) & invitamenta sua: & quidem vel ideo potissimum, quod nos à vulgi scientia pariter ac ignorantia segregant, & ordini Eruditorum adscribant; nec parum naturali nostro sciendi desiderio gratifican-

tur, sed & hoc verissimum est, quod, dum per universalium conceptuum ac terminorum Ideas, *Intellectus noster sit quodammodo omnia*, juxta axioma Philosophiæ, divinis veritatibus, sæpe occludi viam; atque in quamplurimis hanc mere humanam scientiam veræ supernaturalis Sapientiæ, quæ mundo, imprimis erudito, est stultitia, locum præoccupare, atque ita implere illorum intellectum, ut felicius rasa tabula manifestet. Præterea Terminos illos quos Logica & Metaphysica potissimum suppeditant, ita hic confidero tanquam artificiosas quasdam capsulas rerum, aut verius humanorum conceptuum; quibus commodius ac brevius sua cogitata complectitur Orbis eruditorum, eaque suis confortibus, & quasi concivibus tradit: sed quibus etiam se istis Christianis, qui non nisi Spiritus Sancti, ac Scripturæ linguam intelligunt, peregrinos ac Barbaros præstant: pari fere invento, ut videmus mercatores in Republica peculiaribus quibusdam signis & characteribus uti, quibus alios à cognitione pretii suarum mercium excludant: Et sic, quasi non satis linguarum in mundum esset introductum, per superbiam, & maledictionem Babylonis, novas loquelas & idiomata, imo & barbaros quosque dicendi modos excogitavit luxuries ingeniorum, & universalis generis humani corruptela, quæ ut ita dicam, idiotismis gaudet. Quæ procul dubio omnia Babylonis essent relinquenda, si Christus ubique regnaret.

IV. Ego certe sic sentio maximum fore Regni Christi commodum & ornamentum, si omnes ejus subditi non solum ejusdem essent sententiæ
&

& sensus: sed & communi uterentur lingua cœlestis curiæ, qua recte & sapienter de suo Rege, ejusque Regni jure, ac privilegiis, moribusque loquerentur atque intelligerentur reciproce. omniaque optima (quantum fieri potest) haberent communia; præsertim vero sermonem, omnis commercii ac communicationis commune maximeque necessarium Instrumentum.

V. Porro ne de Principiis hujus doctrinæ nihil dicam, verum est quod de sublimioribus argumentis, & subordinatione Attributorum Dei accuratos videatur formare conceptus: sed obsecro, quid ad veram, intimam, ac salutarem Dei notitiam, ejusque gloriam confert tam arida ac superficialis de rebus divinis scientia? Imo si optimo modo de Deo nostro cogitare velimus, hi conceptus, qui prius & posterius quid in Deo constituunt, & Attributa ad Essentiam, five Deitatem; & Omnipræsentiam ad Infinitatem, tanquam aliquod suum principium referunt, ut oriuntur in mente nostra, illico corrigi, aut annihilari debent. cum non conveniant cum simplicissima Dei unitate, & primitate absolutissima, eoque cum in nostro tantum capite nascantur, in ea terminentur ac moriantur oportet. Jam verò si propius accedamus ad objectum hujus scientiæ, quod ei universalissimum assignatur, cum sub *Entis* ipsius conceptu involvitur: videbimus certe vix quicquam in eo reperiri, quod animos nostros ad ejus contemplationem intimamque cognitionem alliciat: nisi omnis ejus Essentia in Ente supremo sancte consideretur: Etenim quid sunt, amabo, Entia finita

creataque, nisi quædam umbræ veri Entis ? nihil habent à seipsis; virtute propria non subsistunt, & si quid habent veri & solidi, id omne à Deo mutuantur. Hoc novit Ethnicus ipse *Seneca*, cum ingens inter creaturam Creatoremque discrimen contemplan, exclamat: *Nos aliunde pendemus: itaque ad aliquem perspicimus, cui, quod est optimum in nobis, debemus: alius nos edidit, alius nos instruxit: Deus ipse solus à se ipso est: Sed melius ipso Tertullianus, cum ait: Quod colimus & nos, Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo jussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum Majestatis suæ. At omnium optime de se Deus ipse testatus est, cum Servo suo Mose significavit nomen suum esse יהוה Ego sum ille qui sum Ex. 3: 14. ac si cætera omnia revera non essent, & cum ejus Essentia gloriosa collata, prorsus indigna Entis appellatione censerentur deberent. Deus solus illud est Ens, cujus Essentia cum ejus Existentia eadem est, & cujus Unitas, Veritas, & Bonitas absoluta, infinita, & necessaria est, à conceptibus nostris minime pendens: ideo solam Metaphysicam vere supernaturalem ejusmodi Ens, quod pro Objecto sibi statuit vulgaris illa scientia, scrutari atque recte agnoscere judicamus ac statuimus: Creaturæ omnes, utut nobilissimæ, tantummodo sunt vanitas, ut ait Psalmista regius, trutinæ impositæ Nihilum ipsum pondere eos superaret.*

VI. De Affectionibus Entis, atque illius Propriis, quæ revera soli Deo propria sunt, nimirum Unitate, Veritate, Bonitate, ut singula
no-

notatu digna prosequar & examinem, non admittit mei propositi angustior meta. Quid enim est quod non probet, Entis unitatem in sola reperiri suprema Unitate, quæ inter omnes alias fastigium, quod infinito intervallo à cæteris distat, occupat: iisque quicquid habent unitatis, communicat? Ubi Veritas earum omnium Perfectionum, quæ Enti attribuunt Metaphysici, nisi in solo Deo? Quis vere Bonus præter ipsum? Si Christo credimus, nullum aliud Ens, Boni nomine designare fas est. nec sine gravi causa, cum Deus sit fons omnis bonitatis, quam inexhaustam in seipso possidet, aliisque ex scaturigine sua in æternum perenni, pro lubitu largitur & impertit. Christiana ea est Metaphysica, quæ Deo omnia, creaturæ vero extra Deum nil nisi vanitatem, imo perniciem tribuit: eam autem nunc excolo, nunc meditor, & in ejus Mysteriorum cognitione me salutariter oblecto. Quis ergo mihi objicere potest, me vanitatem Scientiarum contemnendo, veritatem earum, si quam habent, respuere & tanquam Christiano Viro vel Fœminæ noxiam, abhorre-
re, ac condemnare?

VII. Post Metaphysicam in pretio habui Physices Scientiam, ob pulcherrimum rerum naturalium argumentum; sed quam multiplici (quæso) defectu, quanta obscuritate, incertitudine, inanitate ac vanitate hic quoque laborant omnia, quæ nobis à Philosophantibus passim traduntur! ita ut doctissimus quisque non immerito cum magno Scaligero pronunciet, eos instar vulpis vas vitreum extrinsece lambere, de pulte verò non gustare, in tanta formarum,
quæ

quæ scilicet dant esse rebus, communi ignorantia. Accedit quod illi qui sine lumine divino indagatiōi naturæ in particulari se applicant, ita in ejus abyssum immerguntur & immorantur, ut passim convertantur in Atheos, sola creatura contenti. Atqui illa omnia quæ nobis Deus tam in suo verbo, quam in creaturis, cum perpetua ad illorum Principium & Finem relatione proponit, & imprimunt; alio prorsus modo, augustam, profundam, certam ac divinam rerum notitiam mentibus humanis, aut verius Christianis ingenerant.

VIII. Alia prorsus creaturarum facies & vox est, quando in ipsis, & per ipsas Creator ipse loquitur, quam satis planè & plenè intelligunt omnes quibus oculi ad vivendum, aures ad audiendum, cor ad intelligendum à Deo data sunt; ita ut sæpe invenias homines simplices, atque illiteratos, qui per generalem creaturarum contemplationem, Deum in ipsis videant & cognoscant, & per eas tanquam scalas in cælum ascendant, earumque Auctorem in ipsis, atque extra ipsas admirentur, ament & colant, five adorent: juxta celebre illud dictum Augustini, *simplices & indocti rapiunt cælum: & nos cum literis nostris volutamur in carne & sanguine, ac detrudimur in infernum*: utique literati & Philosophi, qui remotiora, & maximam Naturæ arcana rimantur, sic sæpe dubiis & quæstiunculis irretiuntur, ut illis omnia in laqueos & spinas converti non injuria dixeris.

IX. Adeo ut hic paradoxum, sed & verissimum hoc Axioma proferre libeat, *Neminem esse vere eruditum accuratumque Physicum, nisi ve-*

rum Christianum. Atque ideo, si Galenum Medicum miramur aliquando per admirandam humani Corporis fabricam ad ejus Autoris laudem fuisse excitatum: ad veros potius Christianos philosophantes animo convertamur, qui soli Deum sibi semper & in omnibus præsentem vident, & sentiunt, eoque vel ad generalissimum sui aliarumque Creaturarum conspectum eam laudibus suis concelebrant; quæ divina nituntur veritate, ac vera Dei cognitione. Et revera illos esse solos veros philosophos ac naturæ indagatores, hinc patet, quod ea omnia soli cognoscunt, quæ creaturarum naturalium essentiam præcipue spectant, quæve in earum veram, plenam & intimam cognitionem introducere possunt. Quis enim, exempli causa, ausit negare *eum solum veram hominis habere notitiam*, qui ejus causas rimando perscrutatus atque afsecutus est. qui ejus materiam, nempe corpus; & formam, animam scilicet & spiritum, verumque ejus Principium distincte cognovit; & qui ejus jura ac prærogativas seu defectus animo suo perlustravit; ac tandem qui finem, in quem conditus est ab Authore suo, rite considerando detexit? Quis etiam unquam jure asseret aliquem horologii aut alicujus alterius operis sibi comparasse notitiam, qui tamen à quo, nec quomodo sit factum vere sciet; qui *interrum* ejus motuum principium ignorabit; qui rectum ejus usum non norit; nec denique præstantiam, aut ignobilitatem hujus opificii ullatenus perspectum habebit? Hæc cum ita sint, manifeste sequitur veros Christianos solos esse Philosophos, eosque tantum veram creaturarum habere cog-
niti-

gnitionem. Illi enim soli cognoscunt verum earum Principium, unum illum verum Deum; qui vastum hoc naturæ theatrum, ex nihilo, uno suo verbo potenti produxit, & sustentat; uti & unicum ac summum earum omnium Finem; ejusdem scilicet Principii gloriam sive glorificationem. Illi soli norunt unicum & verum omnium rerum, quæ non sunt sui juris, Dominum, & Possessorem; eundem scilicet unum verum Deum, qui summum & absolutissimum habet in omnes creaturas jus ac dominium. ut hic de jure Jesu Christi omnium Hæredis nihil dicam. Illi præterea recte intelligunt Deum vivum, & Authorem vitæ esse omnium rerum quasi Animam, & vitam, omnisque vitæ vitam; primumque omnium Motorem.

X. Quamvis autem innumera fere jam dudum noverim argumenta, quibus istæ veritates probari possunt, à divinis nimirum Attributis vel infinitatis, immensitatis, ubi-quitatis atque omnipræsentis, vel à Dei primitate & causalitate, ut sic loquar, desumpta, qua Deum influere immediate in omnes, non solum effectus, sed & causas edocta fui, quæ omnia intimam tam divinæ essentis, quam ejusdem operationis præsentiam arguunt: attamen, nescio quomodo in ipsa praxi illam doctrinam, quæ Deum intime præsentem omnibus, non tantum celestibus, aut intellectualibus: sed & terrenis, infimis & vilissimis creaturis statuit, atque in iisdem omnibus illum videri, palpari, ac gustari, tactu sc. & gustu spirituali, posse ac deberi, tanquam aliquid à divina majestate alienum, ad usum revocare vix antehac consuevi:
sed

fed juxta communem plerumque confuetudinem S. S. Trinitatem tanquam in cœlo residentem, & quasi è longinquo confpiciendam adoravi. cum tamen ejus Gloriæ non indignum fit, Creatorem & Redemptorem creaturis fuis, quas creare, & continuata veluti creatione confervare, & quasdam earum æternum falvare dignatus eft, tam per fuam effentiam, quam influxum perpetuum, naturalem juxta atque fupernaturalem ac falvificum adefle, & inefle. ita ut Deus ipfe magis quam creatura, quæ tantum illius aliquod velum eft, ab oculatis videatur, fentiat, guffetur & adoretur.

XI. Quod fi porro in illam Philofophiæ partem, quam à moribus Moralem nuncupamus, animo convertimur, certum eft illam fatis fplendide de ejus fine ultimo feu fupmo Bono, de illius mediis, ad illum finem confequendum, deq; ipfius instrumentis & bonis, ut vocant, fecundariis, quæ vitæ civilis triplicem ftatum, nimirum privatam, œconomicam & Politicam dirigunt & instruunt, differere: fed fingula excutere fi mei effet inftituti, nemini non liqueret, quam mifere à vero & recto aberrent, quotquot Lumine & Gratia Religionis Chriftianæ deftituuntur. Vulgo notum eft, quam variæ fuerint veterum Philofophorum *de Summo Bono* fententiæ. Omnium tamen proxime ad fupmum hunc fcopum collimare mihi vifi funt Platonici, qui illum in convenientia cum Natura, five Deo, aut, ut ipfi loqui folent, cum Idea divina confiftere afferunt? Sed re bene perfpectâ, verba quidem funt fpeciofa: attamen quia neq; verum Deum, neque feipfos vere cognoverunt, rem
ipfam

ipsam ignorarunt, & vera non vere, nec plene dixerunt. Et quicquid fit, semper in sui perfectione, non ut in medio unionis suæ cum Summo Bono: sed ut in suo fine quiescunt, cum omnia eorum desideria ex pravo principio proprii sui amoris, qui suum privatum bonum privatæ perfectionis terminis vane & frustra includit, oriantur.

XII. At Christiani, inquit, Philosophi, qui verum Deum & semetipsos norunt, an illi verum Bonum Ethicum, seu Summum ejus Finem recte cognoscent? Fateor, sed non quatenus philosophicis ratiocinationibus, vel ratione humana, sed lumine Gratia ac Scripturæ sunt instructi, & vere amore divino imbuti. Solos enim vere Christianos, à Deo ipso edoctos, pro optimis Ethicis, & moralis doctrinæ peritis habendos esse censemus: qui *Summum Finem* in uno, vero, bono, *Deo ipso*, in seipso & de se ipso essentialiter & unice Bono, *ejusque communi-
one* constituunt; nec ulla re magis, quam quod Deus sit, & tam perfectum & infinite gloriosum Ens sit, gaudent ac gloriantur, absque respectu ad seipsos. Unde liquet quam longe à scopo aberrant ii, qui in virtute hominis, ejusque activitate fundamentum suæ beatitudinis locant, & infinitum infiniti boni desiderium (ipsis non frustra à Deo inditum) finita sua virtute, vel ejusdem actione terminant. Prorsus alia Christiani hominis mens, & felicitatis terminus est, qui se ipsum suaque omnia pro nihilo habens, aut tanquam guttulam maris intuens, tunc demum se beatum judicat, quando immenso Divinitatis Oceano immersus, illius boni-

bonitate ac beatitudine circumfunditur, penetratur & adimpletur; quique non tam agit, quam recipit lumen divinum; ut fit in visione, quâ expressione & metaphora S. Scriptura in hac materia utitur, quæ revera non fit per emissionem radii visivi, sed per receptionem specierum visibilium, ita ut potius infinito illo Bono comprehendatur, quam ut illud comprehendat.

XIII. Media quæ Philosophia moralis ad illius finem ultimum consequendum poscit, non minus vana, quam varia sunt; si enim summus Peripateticam hac parte examinandam, longe lateque, ut ait Seneca, suæ felicitatis terminos extendunt, quando nimirum ad exercitationem virtutum, sive ad complementum atque integritatem beatitudinis, omnia etiam bona externa, libertatem, san tatem, divitias, dignitatem, oblectamenta, & similia omnia; nec non carentiam sive absentiam omnis mali requirunt. Stoica quidem longe æquior & generosior hic esse videtur, quæ solam virtutem se ipsâ contentam, sibi que sufficientem asserit, & in tanta, virtutis scilicet, claritate, scintillam negat habere momentum. imo Sapientem etiam in maximis tormentis esse beatum, suis paradoxis stabilire nititur. Quæ non longe à Christianismi axiomatis abesse dicas, quæ statuunt omnia cooperari in bonum iis, qui diligunt Deum. & ipsas persecutiones, opprobria & paupertatem Christianos reddere beatos. sed, ut hoc de utrisque illis addam, quid magis perniciosum & Christianæ vitæ contrarium est, quam in hominis virtute acquiescere, e-

am-

amque vice Dei pro summo bono amplecti? & si quid alias Deo dignum de Deo sentiat, illam notitiam potius ad suam, quam ad Dei gloriam referre, omniaque ad privatum suum bonum subordinare? Alia prorsus & sublimiora media habet Religio Christiana ad veram unionem cum Summo Bono perveniendi; quippe cum Christianus seipsum, omnesque cæteras creaturas abdicans, eoque bonum imperfectum, partiale, dependens, ac finitum relinquens, perfecto, independenti, infinito ac totali adhæret, eo solo contentus; nihilque præter ipsum desiderat, nullum bonum creatum, nisi in, & cum illo expetit, & quidem per ipsum, & pro ipso; solo ipsi placendi studio. atque omne suum bonum extra se quærit, & in solo Deo acquiescere gaudet.

XIV. Quam è diverso obscure, quam imperfecte, non dicam Philosophia Ethnica, sed quam vocant Christianam, hæc attingit? quæ ipsa se sententiæ Aristotelicæ haut ægre jungit, dum certe nonnullam beatitudinis partem in bono utili, jucundo, atque honesto, sive etiam spiritali ac corporali, quod à creatura fluit, collocat, sine respectu ad puram ac simplicem amorem Creatoris, quo omnia bona absolute referri debent, non autem ab ulla creatura detineri aut terminari. Sed sola Ethica, ut dixi, vere Christiana recte & ordine docet veram vitam ad vitam beatam, & unionem cum summo Bono. Quandoquidem illa sola primo demonstrat hoc pendere ab illo ipso summo Bono, juxta ipsius beneplacitum, & supremam atque absolutissimam ejus libertatem. Deinde Dei
esse

esse voluntatem pluribus sese gratuito commu-
nicare : quod facile etiam exsequitur, quia eius
voluntati nemo resistit. Porro Deum sibi ele-
gisse atque ordinasse suæ unionis cum homine
aliquod admirandum atque incomprehensibile
medium, quo Summum Bonum cum infimo, In-
creatum cum creato, Perfectum cum imperfe-
cto conjungeret; omnemque Bonitatem com-
prehensibilem in unum colligeret, & indissolu-
bili vinculo connecteret. eoque Ens creatum
efficeret verum Bonum, per unionem cum ente
Increato. Denique revelat hanc unionem pri-
mario esse factam ineffabili modo, in magno illo
Medio sive Mediatore, ac Messia, Deo & ho-
mine, Creatore simul & creatura, Filio Dei &
hominis, Jesu Christo, in quo ens creatum u-
nice subsistit in Ente Increato; quo terminatur,
quo refertur, & quo sustentatur, ac conservatur,
quoque perficitur ac consummatur. Postremo
ostendens illum Messiam, unicum illum esse
Mediatorem, qui impervestigabilem hanc viam,
ad unionem inter creaturam cum suo Creatore,
& summo Bono restituendam, aperuit, per
suam satisfactionem offensæ, qua homo perversus
& iniquus Deum, Ens increatum, creato
postposuerat, ac jus ejus divinum violaverat,
eoque viam sternens, ut Summum Bonum, salva
ejus Justitia, sese illi reconciliare ac communicare
posset, non aliter ac si nunquam pax inter ho-
minem & Deum fuisset interrupta: & pro parte
hominis illi infundens desiderium novum recon-
ciliationis & unionis suæ cum supremo suo Bo-
no; ac præterea notitiam illius salutarem, at-
que amorem, ac studium illud quærendi, imo

D

vires

vires ad illud se elevandi, illud assequendi, & possedendi. Quæ omnia si pro dignitate rerum exprimere conarer, parum me intelligere ostenderem earum incomprehensibilem sublimitatem.

XV. Breviter Christiana Veritas sola revelat, viam ad vitam beatam esse partim Abnegationem sui ipsius, & omnium creaturarum; ipseciatim perversi amoris sui, & omnis creaturæ, extra, aut præter amorem Creatoris consideratæ: partim donationem ac dicationem sui, suorumque illi suo Redemptori ac Domino Jesu Christo, ad credendum omnia ejus Axiomata, & amplectendas omnes ejus veritates, & Mysteria: & ad sequendum fideliter, & absolute omnem ejus voluntatem; maxime vero ad Personæ ipsius adherendum, atque ejus vestigiis insistendum. Ab ipsa enim, sc. veritate Christiana, manat & in nos derivatur omne lumen, ad cognoscendum illud Summum Bonum, amor eo contendendi, vires ad illud consequendum, & facultas illud sibi æternum uniendi.

XVI. Sola etiam Ethica Christiana est, quæ tradit veram notitiam virtutum; tum quia detegit illarum Principium, nempe Spiritum S. ut docet Apostolus 1. Cor. 12: 11. Gal. 5: 22. tum quia nos elevat supra Naturam, quæ nullam veram virtutem in nobis producere potest, & introitum nobis parat ad Gratiam salutarem Christi, quæ sola illas operatur; præterea Doctrina Evangelica & Gratia Christiana non solum dat præcepta virtutum, sed & ipsas communicat virtutes. Denique ipsa docet, quod omnes virtutes fluunt ex amore Dei, eo-
que

que referuntur. Summatim illa detegit in eo ipso essentiam virtutis consistere, quod pro suo principio habeat verum Bonum, nempe Deum ipsum, Spiritum purum, ejusque amorem; pro fine Deum, verum bonum ipsum, ejusque meram gloriam; pro regula & norma, supremam ejus & sanctissimam voluntatem, & conformationem ac convenientiam suam cum ejus natura & divinis perfectionibus.

XVII. Non finit argumenti dignitas, ut sine ulla observatione transcam, *Ethica* veræ, id est Christianæ, Regimen in *Passiones* seu affectiones humanas; de quarum propriis ista notabo: *Primo* quod, quæ pure naturales sunt, bonæ, imò divinæ sunt, ut à summa ac Divina Bonitate ortæ; quæ omnibus suis creaturis hoc dedit suæ approbationis testimonium, quod valde erant bonæ. *Secundo* quod omnes irrogenitorum passionis, utut illas palliet ars, aut honestas humana, sint pravæ ac noxiæ; quia à pravo principio, amore sc. perverso sui ipsius proveniunt, & ad proprii commodi ac gloriæ finem tendunt, tantoque pejores ac culpandæ sunt, quanto plus de isto principio, ac fine participant. *Tertio*, omnes passionis Christianorum vereque regeneratorum renovatas, ac primæ suæ origini esse redditas, id est valde esse bonas; ut quæ à Divino Principio Spiritus Christi, novæ creaturæ Creatore, regenitæ sive renatæ sunt, ad imaginem Affectuum sive Passionum sanctissimarum Christi, eoque sponte regimini Christianarum virtutum subsunt, & ductu S. Spiritus juxta normam Dei Voluntatis, intus & extra revelatæ, moderantur ac diriguntur ad summum illum o-

mnium Finem Dei Gloriam, deque ejus bonitate, & gloria participant, atque in eo solo acquiescunt.

XVIII. Hinc manifestissimum est solam Christianam Ethicam, quæ omnes vitæ humanæ status dirigere debet, recte instruere unumquemque, quomodo in sua vocatione privata, œconomica, vel Politica prudenter, fortiter, temperanter, juste & pie vivere oporteat: Personamque Principis, vel hominis privati, vel Patrisfamilias digne, feliciter ac salutariter sustineat, ad Deum suum glorificandum, suam præsentem, atque æternam beatitudinem consequendam: quæ frustra ac stulte ab Ethica humana, sive Philosophia communi expectemus. Nec revera, ut antea credebam, tam multa ab humanis illis scientiis mutuo sumendum.

CAP. IV.

De Theologia Christiana, Lege & Evangelio.

ac

*De præterita mea pietate, ejusque exercitiis
præsertim vero de Sabbato, cujus praxin Judaicam
itico fere modo olim observatam perspexi.*

EX superioribus fat liquet, me multum in super-
pervacuis laborasse; neque in talibus Scien-
tiis servasse modum: itaque properandum mihi

ad *Theologia Reformatæ* veritates, & *pietatis studia*, quibus cætera subordinabam. quo nomine jam à pluribus judicabar beata, utpote in quibus eos fecisse videbar progressus, ut non amplius re-
cta & ulteriore gradu, sed tantum in gyrum ire, ad omnia ac singula mihi perpetuo renovanda, haberem necessum. Neque revera solum *Theologiæ Theoreticæ*, & *practicæ Theoriam*: sed & *Practicæ praxin* animo sincero, pro meo gratiæ modulo, excolebam. Atqui, ut in cæteris rebus, res, & conceptus plurimum sæpe differunt; ita & inter illas intellectu comprehensas veritates, in mente quasi depictas, atq; etiam amore quodam in corde receptas; & inter totalem mentis & cordis everfionem, conversionem & emendationem multum interesse quotidie addisco. Universam, fateor, *Theologiam* aliqua ratione intelligebam, & amabam, ita ut illius contemplationi immori voluissim, eo-
que ne quid memoriæ meæ excideret, aut non omni tempore, quo vellem, occurreret, tam *Theoreticam* sive *Dogmaticam*, quam *Practicam*, eamque quam *Asceticam*, ab exercendo vocavit Antiquitas, mihi accurate in tabulas cum omnibus suis distinctionibus, & subdivisionibus, aut etiam definitionibus digessi; in quibus omnes, *Scientiæ* sc. principis thesauros, omniaque mea officia, quasi uno obtutu lustrarem: sed e-
atenus sane quid aliud nisi formam sive figuram scientiæ excolebam?

II. Quare etiam in ea non acquievi: verum juxta illam notitiam me exercere serio studui ad pietatem. Magnam autem ejus partem ponebam in precibus & jejuniis; iisque tum publi-

cis, tum privatis; vel ordinariis, vel extraordinariis, quibus constanter interesse gaudebam. Dolebam autem vehementer, sicubi me latuisset eorum, quos pro vere piis habebam, conventus, ubi pro bono, vel publico vel privato, petebatur benedictio Divina, quibus certe nimis late omnes promissiones Divinas applicabam. præterquam quod matutinis ac vespertinis preceationibus domesticis præibā. & ter singulis diebus, statis horis, quantum fieri poterat, ad exemplum prophetae Danielis, solitariis me adstringebam. Nec ingratum hoc esse putabam Deo Sacrificium, ob meum qualemcunque conatum, licet sæpe oleo, & igne cœlesti carerent; quem tamen Deum nostrum olim in Sacrificiis rigide exegisse, ejusque defectum, atque terreni substitutionem, tremendo exemplo punivisse, in sacrificio filiorum Aaronis, non semel legeram; donec tandem exquisitorum verborum inani molimini, humilia suspiria substituenda, iisque anteferenda esse experimento didici.

III. Et hoc erat conforme S. Scripturæ, quæ nos indefinenter precari jubet: sed in Spiritu & veritate. quæve nos certos facit, fundum cordis nostri, ut & statum nostrum Deo humiliter expositum, quando nostræ personæ ipsi gratæ & acceptæ sunt in J. Christo, sæpe quam optime precari. Eo *Lactantium* respexisse arbitror, cum diceret, *optimum animum pulcherrimum Dei cultum esse*. Sed verbis vere Evangelicis hæc proposuit Apostolus, quando filios Dei de hac infirmitate solatur, *Spiritus*, inquit, sc. Christi *una sublevat infirmitates nostras, quid enim oremus ut oportet non novimus, sed ipse Spiritus*

ritus intercedit pro nobis suspiriis inenarrabilibus.

At ideo necesse est Spiritum Christi esse in nobis, ut in nobis & per nos precetur, & nos precari faciat, mentemque & cor nostrum Deo uniat, ejusque infinito Divinitatis Oceano immergat. Deum ipsum ejusque Spiritum primum esse rerum & actionum omnium Motorem, nemo non Reformatorum asserit: sed quam multi in opere salutis, etiam qui audiunt devotissimi, se movent, non moti; & agunt, non acti à Deo? contra veritatem visionis Ezechielis, cap. 1. 20. ubi Spiritus vitalis, qui aderat rotis, illas ire, aut consistere faciebat. Et quam paucos hodie invenias, tam ad silentium religiosum cum Psalmista Regio, Ps. 61: 1. quam ad clamorem, Ps. 130 1. compositos? Hic mihi in mentem venit studium atq; exercitium Academicum (quod mihi hic, tanquam insigne indicium recessus summi illius Doctoris precum, indigtandum videtur) quo ars precandi, per instrumenta Logica & Rethorica, ac per delineationem precationum, in tabulis repræsentari, atque Theologiæ studiosis inculcari solet; quibus deinde in cœtibus publicis, aut etiam privatis utuntur. Quæ ars miserrima sui interim cultores atq; admiratores invenit; nec sine ratione, cum preces istæ sociæ suis certis horis adstringantur; & paucissimos hoc tempore videas, super quos divina Gratia Spiritum precum effudit. eoque urgente necessitate ex tempore preces formare possint.

IV. Ne vero singula meæ pietatis Exercitia hic prosequar, hoc unum loco omnium notabo, quod operam singularem navaverim observati-

oni Diei SABBATHI, utpote in cuius praxi cætera omnia pietatis exercitia concurrebant. Illum enim, quia in *Diem Dominicum* translatum credebam, religiosis operibus (sic dictis) tanquam Deo peculiari modo sacris, in solidum & solam, cum remotione omnium operum (ut vocant) servilium, mihi sanctificandum esse putabam. Eo vero præ cæteris me adducebant Exempla prorsus contraria, Religiosorum nempe ac prophanorum hominum; quorum illi hunc diem, juxta quartum præceptum, superstitiosissime, hi vero dissolutissime transigebant. Et quemadmodum illi ad sui imitationem me attrahebant: ita hi, ut quibus dissimillima esse optabam, ab illius neglectu me deterrebant. Hoc certe homines isti mundani, qui longe maximam partem Orbis terrarum occupant, & nusquam non obvii sunt, sua vivendi ratione effecerant, ut mihi, aliisque nullum reliquerint scrupulum, audacter cum Pharisæis concludendi (cum nobis constabat de aliquo, quod diem *Sabbathi* rigidissimo cultu non observaret) *Homo iste non est de Deo: nam Sabbatum non observat.* quod uti in illis erat malitiosum, ita in nobis temerarium erat iudicium. Exempla vero pietate clarorum virorum mihi primo exhibuere Ultrajectenses Theologi, qui hanc praxin fortiter, ex vi quarti præcepti urgebant; deinde Angli, & Scoti quidam, ob persecutiones visi illustres: denique omnium singularissime Exemplum *D. Theodori Brakelii, Concionatoris Mackumensis*, mihi, quamdiu vixit, amicissimi, cujus sinceræ pietatis, juxta notitiam, quam illi Deus concesserat, oculata testis at-

atque amatrix fui, præcipue me affecit. Recordor autem, cum me una cum Fratrem meo dilecto, qui illum quoque nomine pietatis vehementer diligebat, peramanter hospitio suo excepisset, adeo rigide omne opus servile, ut vocant, primo die septimanæ rejecisse, ut potius per totum illum diem ab omni cibo abstinuisset, quam ut de pane, aut aliquo ferculo, post horam octavam præcedentis diei (unde requiem suam inchoabat) emto, vel cocto unicam micam degustasset. Quæ uti profanis hominibus opponi possint, ita piis Christianis præscribi non debent: cum istorum vita Ethnicismum, horum vero Judaismum manifeste sapiat. Quando vero non immerito minus malum esse ceniebam Atheismo superstitionem, semper magis ad horum, quam ad aliorum partes, qui cum illius diei observantia omnem pietatis praxin repulisse videbantur, propendi, easque serio amplexa sum.

V. Illum pium virum, me, aliosque quam plurimos, ut novi, hoc potissimum movebat argumentum, si Judæi, populus ille servilis ac mercenarius, juxta mandatum Dei, tenebatur ipsi unum de septem diebus integrum consecrare diem: multo magis ad id obligantur Christiani; quibus tot accessere ab adventu Messia gravissimæ rationes, quibus ad majorem erga Deum gratitudinem, & obedientiam constringuntur: Consequentia manifesta est: sed major sic fuerat corrigenda, si populus ille servilis, mercenarius, ac typicus tenebatur diem unum, quem Deus sibi sanctificandum, sub certo mysterio, ac dispensatione legali exigebat, ipsi integrum dicare

dicare, multo magis populus voluntarius, ab omnibus istis observantiis ac differentiis dierum, locorum, aliisque externis ritibus liberatus, animoque & corpore Christo dicatus (uti ejus sanguine Divino emptus, ac redemptus) tenetur se, suaque omnia, omnesque suæ vitæ dies, singulaque dierum suorum momenta Deo & Christo consecrare; nec quicquam sibi reservare.

VI. Sed nec omnibus suis, nec omnia, omni tempore revelat Deus, quamvis etiam in S. Liberis aliquo modo, & quo ad substantiam rerum divulgata sint: quod exemplo Apostolorum comprobatur, cum enim in tempus erectionis Regni Israelis, sive Regni Christi gloriosi in terris inquirerent: Salvator ipsis non convenire dixit scientiam eorum temporum, quæ Pater in sua potestate retinebat. Quia nimirum de illo tempore cogitare, non erat tempus opportunum, cum Restitutionem Ecclesiæ, & plenam libertatem filiorum Dei præcedere debebat defectio Ecclesiæ, ejusque misera servitus ac persecutio, per Draconem, & Antichristicum Regnum. Ac revera mox, postquam primitias Spiritus S. acceperat Ecclesia primitiva (quarum vis & operationes se vix ultra Apostolorum, atque primorum Evangelistarum tempora explicuit sive dilatavit) Antichristici Regni tenebris, lumen Evangelii innumeris hæresibus obscurari, vitæque Christianæ fulgor, omnibus impietatis artibus, coarctari cœpit. Nam post primum ac humilem Christi adventum Christianismus à Judæis passim rejectus, ab Ethnicisque, Judaico ferè more, receptus, tandem hoc tempore ab uni-

universali quodam Anti-Christianismo tantum non oppressum videas. Et quod omnium deploratissimum est, non solum mundani, quorum mentes deus seculi occæcavit, sed & ipsi *videntes* (uti prophetas nominavit Antiquitas) in hisce misere cœcutire non injuria dixeris; quando scilicet de veris Regni gratiæ privilegiis, opposite ad Judaismum quæstio incidit. Eoque non raro ad egena, atque infirma revertuntur Elementa, ac se servos legis ultro constituunt. Cum tamen veri Christiani *non acceperint Spiritum servitutis, rursus ad metum. sed Spiritum adoptionis, per quem clamant Abba Pater.* ut Apostolus testatur. Si vero filii sumus nec amplius infantes, qui à servis non differunt, quomodo Patri nostro, qui Spiritus est, & Pater spirituum, non serviemus tantum expuro & filiali amore? in Spiritu & veritate? idque omni tempore, ac loco?

VII. Ast videor hic quosdam eorum, qui mecum singulares Sabbathici cultus fuere observatores, mihi obloquentes audire, An igitur Schurmannia ita de pristino suo zelo, & de illius cultus ἀρετῆς, quam verbis & exemplo aliis commendare solebat, remisit, ut illum aliis diebus, cum prophanis hominibus, æquare videatur? Quibus jure respondeo me nunquam longius à prophanorum mente, aut exemplo recessisse; nec quicquam de meo fervore in Dei cultu, per divinam gratiam, relaxasse: sed è contrario illum magnopere, etiam in illa die spiritualiter transigenda, nunc esse accensum atque auctum, ita ut nihil non religiosum, & religiose illa die mihi aliisque agendum

dum concedam : & nihilominus omnes cæteros dies, cultu etiam prorsus spiritali, ac religioso Deo consecrandos esse putem. ita ut quemadmodum opera servilia, utpote ex amore proprio à Judæis producta, per legem Dei detegebantur ac condemnabantur, ita opera libera vere Christianorum per Christi Spiritum & amorem facta, ab eodem sanctificentur, ac Deo grata esse omni tempore, declarentur : Occurrit mihi hic locus ille illustri Jesaïæ 58: 13. ubi de diei Sabbathi observatione tali loquitur propheta, qualis non nisi à regenitis præstari poterat; ad quem notandum, quod, postquam de conversione & Restitutione veri Israelis, post multas generationes oriundi, locutus erat versibus præcedentibus, spiritualement illius cultum ponit in abnegatione propriæ voluntatis, hisce verbis, *Si glorificaberis ipsum, nempe diem Sabbathi, non exercendo vias tuas, non præstando voluntatem tuam, vel ut textum Originalem vertit Pagninus, ut non facias vias tuas, neque inveniatur voluntas tua, ut loquaris secundum voluntatem tuam. Tunc delectaberis in Domino, &c.* Atqui Servator noster hanc sui ipsius ac propriæ voluntatis abnegationem, & crucis gestationem *singulis diebus* exigit à suis Discipulis; eoque cultus ille spiritalis, ac perennis Sabbathi totius vitæ nostræ cursu optime transigitur, cum verus Christianus voluntati suæ perpetuo renunciando, in viis Domini, ejusque voluntate delectatur.

VIII. Objicient forte præterea, quæstionem hic non tam esse de Sabbatho spiritali, ejusque cultu interno, nam & ipsis Judæis abnegatio sui ipsius procul dubio mandata fuit: sed de cul-
tu

tu externo & publico, prima septimanæ die Deo sanctificando; & de rejiciendo omni opere (ut loquuntur) fervili tota illa die juxta mandatum quarti præcepti? atq; ideo inquirent: Annon, eo sensu, quædam in pristina mea sententia mutaverim? Ad quæ candide respondeo: Omnino; ut è præcedentibus modo liquet. Nam cum mihi pedetentim aliquid lucis accederet, primo circa quæstionem de differentia cultus Judaici & Christiani. deinde circa mutationem ultimi, in primum septimanæ diem, ita ut illam esse juris, aut exempli divini non amplius credere possem; oculos & animum ad argumenta aliorum Theologorum, quorum aliquos jam minime prophanos esse noveram, attollere cœpi, & inter alia, verba Calvini, Instit. lib. II. cap. 8. sect. 34. (quæ veluti humani quid passa antea transilieram) cum aliquo assensu legere incepti, quæ ut hic referam, nemo Reformatorum mihi vitio vertere debet, quia mea si eadem dicerent, quidam eorum ea quoque procul dubio transilirent, atque, etiam non lecta, condemnarent. Ea sic leguntur loco jam indicato, ubi postquam dixerat, *sic tamen septenarium numerum non moror, ut ejus servituti Ecclesiam adstringam*, postea ad Socratis Historiam lectorem mittens concludit, *ita evanescent nugæ pseudo-prophetarum, qui Judaica opinione populum superioribus seculis imbuerunt, nihil aliud afferentes nisi abrogatum esse quod ceremoniale erat in hoc mandato --- remanere autem quod morale est, nempe unius diei observationem in hebdomade. Atqui id nihil aliud est, quam in Judæorum contumeliam diem mutare, diei sanctitatem animo ean-*

dayz

dem retinere Quibus animos ita mitigari velim, ut rationes, quas adductura sum, cur, magnam partem, sententiam Calvinii amplexa sim, æquo animo librare possint. Dixi itaque mihi lumen pedetentim exortum, circa cultus Judaici, & Christiani differentiam; quam neminem Christianorum ignorare oportebat, cum certissimum sit, Populum istum externum ac servilem, quo ad integrum illud corpus, ex Ægypto eductum, & in deserto (excepto Josua & Caleb) mortuum, ideo à Deo electum fuisse, ut in eo ostenderet totius generis humani corruptionem; nimirum ejus à Deo, solo suo Domino & Benefactore defectionem, ad Diaboli servitium deflexionem, ac perpetuam ejus contra supremum Creatoris sui in creaturas dominium recalcitrationem, sive rebellionem. Quamobrem foedus cum illo pepigit, quod illum irritum facturum non solum præsciebat, sed & per Servum suum Moysen prædixit, legesque illi servandas præscripsit, unde esset notitia peccati, quas nulla ratione poterant præstare, cum, ex vi atque virtute istius Foederis, Spiritus Christi neque ipsis promitteretur, neque concederetur; ut patet ex verbis Moysis: *Non dedit vobis Jehova mentem ad cognoscendum, nec oculos ad videndum, & aures ad audiendum, usque in hunc diem.* Atque idem testabantur ipsorum facta, & perpetuæ fere murmurationes contra vias Domini, ejusque Servos Moysen & Aaronem, & liberationis eorum ex Ægypto contemptus. Exod. 5:21. Adeoque serviliter serviebant hominibus, ut non attenderent ad verba Dei Liberatoris. Sed his immorari non est mei pro-

positi, cum de isto gravissimo argumento plura expectemus à nostris divinitus edoctis Doctoribus.

X. Illud vero mihi minime prætereundum, quod summus Legislator Judæo leges dederit in locum divini amoris, unde primus Homo, cum suis posteris decidit, ut in illis tanquam in speculo videret hominem in brutum ac diabolium esse conuersum, quandoquidem necesse fuit ut tales externæ ac crassæ leges homini degeneri præscriberentur, ne crassissima, brutalia, ac Satanica peccata committeret, sc. idololatriæ horrendæ, ut præter unum verum Deum, alios stercoreos ne coleret; ne imagines ex ligno, lapidibus, & similibus exsculperet, coram quibus se incurvaret; ne Dei nomen in vanum fumeret; & certo alicui tempori se alligaret, ut suum opus (nam ex se & pro se operabatur, aut licite operari sibi visus est) & suam voluntatem fisteret, ac Dei opera Creatoris respiceret; nec in bestias, ac sua mancipia tyrannidem exerceret; & respectu proximi, ut superiores agnosceret, nec omnia gravissima flagitia committeret, homicidii, adulterii, furti, & falsi testimonii; & crassissimæ concupiscentiæ domus, uxoris, famuli, nec bovis aut asini: qualis revera Lex filiis Gratia N. Fœderis non est data.

XI. Deinde & hoc sciendum, quod Novi Fœderis fœderatis successerit Lex Spiritus, juxta doctrinam Apostoli, Rom. 8: 2, 6, & 15. *Lex Spiritus vita in Christo liberavit nos* (quotquot nempe in Christo sumus) *à lege peccati & mortis.* Et si quæ leges veræ Christianis à Christo propositæ sunt (ut revera Leges Christi dari, sine Soci-

Socinianorum erroris patrocínio, sustinemus cum S. Scriptura Gal. 6: 2. &c.) eam magis rationem habent promissionum, vel prophetiarum, quod talia facient, quam rationem legis præcipientis ipsis impossibilia. Ex. gr. *Præceptum novum do vobis*, ait Salvator, *ut alii alios diligatis*. Joh. 13: 34. quod adimplere omnes per Spiritum Christi facile poterant, quamvis esset medulla omnium legum.

XII. Sed inquiet forte aliquis: An igitur populum Judaicum ita carnalem atque externum fuisse statuitis, ut tantum in argumentum corruptionis generis humani, & in exemplum vindictæ divinæ Justitiæ à Deo, instar Pharaonis, excitatus sit? Respondeo minime secundum ejus primitias Patriarchas; nec quoad filios Spiritus Abrahami, qui erant paucissimi, respectu multitudinis filiorum ejus secundum carnem, nec quoad eorum reliquias, de quibus Apostolus Rom 9: 27. *Si fuerit numerus filiorum Israelis ut arena maris, reliquiae servabuntur*; Sed quoad corpus illud universum populi istius Israelis sc. carnalis, quorum corpora cecidere in deserto, & de quibus Apostolus pronunciat I. Cor. 10. *Plerosque eorum non habuit gratos Deus*, quibus leges suas præscripsit, sed externas, *lapidibus non cordibus* inscriptas. Libenter vero fatemur Israelem Dei, qui tempore Veteris Testamenti, gratiæ Fœderis fuere participes, Spiritum Christi, & fidem per ipsum obtinuisse, *eoque eodem modo quo nos, fuisse servatos*: non autem per legem, aut Fœdus, quod Deus cum ipsis eo die, quo eos duxit ex Ægypto, pepigerat, quotquot sc. ad vitam æternam fuerant electi.

ἔτι. Illi autem non tantum typi, sed & pars fuere Ecclesiae verae Christianae.

XIII. Tenendum itaque, quod Populus ille, quatenus erat sub Oeconomia illa externa, diversimode, pro diverso genere aut statu personarum ac rerum, considerari poterat, vel qua externam inter se, sive politicam, sive Ecclesiasticam, sive naturalem habebat communionem, & typus erat Populi N. T.; vel quae ejus spiritualis & realis quaedam pars erat. Etsi vero ipsi electi & Spiritu Christi donati ac regenerati illam componerent, sub cultu tamen illo pædagogico ac servili, iisdem legibus, quibus cæteri, adstringebantur; sed cum illo discrimine, quod Deus illis mentem dederat ad cognoscendam spiritualitatem legum divinarum, & gratiam illas spirituali modo observandi, inter quas spiritualis etiam maxime illis erat Lex ceremonialis, quæ Mysterium Redemptionis per Sacrificia cæterasque figuras adumbrabat: unde, ut dictum est, interne ad Ecclesiam N. T. ordinabantur, atque, quoad essentialia, ejusdem privilegiis, & gratia fruebantur: alii vero foederati foederis tantum externi & legalis, ad internam quidem & spiritualem etiam obedientiam, sub poenae aeternae damnationis denunciatione, tenebantur; sed nemo eorum eam præstabat. ut ex sacra Historia notum est.

XIV. Hinc præterea, quasi in transitu, hoc colligimus, quod in illo populo ad communionem ejus tam naturalem, quam Ecclesiasticam, & Politicam sufficiebat externa legum observatio; ita ut propter defectum cordis circumcisi, aut propter fidei ac caritatis absentiam, ab illa

excludi non poterant, dummodo nati essent Israelitæ, atque externas illas leges impleverint. nam tales à nulla communione Israelitica externa, ad quam ipsis fœdus illud Dei, cû Abrahami posteris sancitum, jus dederat, arceri poterant. Non enim requirebatur nisi cultus ille externus, in ordine ad proximum, & ad scopum divinæ ordinationis assequendum, ut sc. Populus ille, cultusq; ejus externus, essent typus & typicus, five umbra ac figura Christi, populique ac cultus N. T. uti & memoriale aliquod populi præcedentis, & illorum servitus in Ægypto servitutis Diaboli erat imago. Unde Judas Iscariot jus habebat ad manducationem Paschatis, uti Judæus qui memoriam exitus Israelis ex Ægypto celebrare tenebatur. Quoad ergo universale illud corpus, tandem post conversionem generalem Gentium filii Altissimi, vel Dei viventi vocari solum debebant Rom. 9: 26.

XV. Inde est quod Deus multa etiam externa isti populo externo vel indulfit, vel mandavit quæ non conveniunt populo, five Ecclesiæ, ut recte loquar, N. Testamenti. Ex. gr. Illi concessit fœnera à peregrinis accipere, aut dare homines emere, ac vendere, & sibi in mancipia assumere, iisque ferè, ut suis bestiis uti & similia quæ lex Christiana non admittit. ut & propter duritiem illorum cordis libellos divortii dare uxoribus, quamvis Israeliticis atque bonis, ipsis permittebatur. quod veris Christianis nulla ratione convenit. Mandavit præterea Divina Sapiencia quamplurima, nequid nunc dicam de ornatu illo externo in Templo, & vestibus Sacerdotum, de Organis, tympanis, cym-

cymbalis & similibus, quæ ad Cultum Dei tunc referebantur. sic & Mandata dedit quæ avaritiam & tyrannidem istius populi in servos & bestias inhiherent. cujus rationem Deum etiam habuisse in 4°. Præcepto ipsa illius verba Sacra testantur. Quæ omnia sponte à Caritate Christiana moderantur, ac gubernantur.

XVI. Interrogabunt forte ulterius, an nulla igitur Decalogi erit religio, & nominatim quarti præcepti? Resp. non literæ, sed Spiritus habendam esse rationem, *Litera enim occidit, sed Spiritus vivificat*, ut docet Apostolus, 2. Cor. 3: 6. atque eo sensu Lex, ut instrumentum veteris fœderis, isti populo servili ac carnali, peculiari ac terribili modo tradita à Moyse, ab Apostolo ibidem ministratio mortis & condemnationis vocatur; ideoque eam, ut in literis & in lapidibus informatam sive inscriptam, abrogandam fuisse disertis verbis asserit ibidem. Spiritus autem, ut dixi, habenda est ratio, quia is solus infallibilis Legum Dei est interpret; & ii soli, qui à Spiritu Christi aguntur, sunt filii Dei, quorum corda ab ipso per fidem purgantur, eoque ipsis jam puris, omnia pura ac spiritualia fiunt; uti carnalibus & judaifantibus omnia fiunt externa, ceremonialia, ac lethifera.

XVII. Statuendum itaque quod Judaico modo nulla Legum Dei observata sit, nec observari salutariter possit, sed per gratiam Fœderis gratiæ accidit, ut quidam, quales erant Sancti Prophetæ sic nominati à Christo Luc. 13. fideles, qui & pauci præter Abrahamum, Isaacum & Jacobum, de quorum primo Apostolus testatur,

E 2

quod

quod ante datam legem de circumcissione fuerit justificatus, eoque Deo gratus, divinitatem legum Dei recte intellexerint, atque illis præstiterint veram obedientiam. Deus autem, inter alias rationes Judæis, qua Judæis, sive externe tantum fœderatis, unum hunc diem quasi eos exploraturus dedit: sicuti Adami & Evæ obedientiam in unius fructus abstinentia probare voluit. Christianorum verò est Spiritum Christi pro lege perfectissima, uti animam legum Dei amplecti ac sequi, eoque in recentem illam ac certissimam introire (Jesaiæ 30: 21.) *viam, ubi vox à tergo auditur, dicentis, Hac illa est via, incedite per eam.* de qua idem Propheta prædixit cap. 3: 9, 10., quod *via sanctitatis vocabitur, qua non transibit pollutus, sed erit istorum, nempe sanctorum ac redemptorum Domini: viator, ne stulti quidem poterunt deerrare.* Ubi Christi sc. Spiritus sic omnia, ut ita dicam, spiritualisat ac divinifiat, ut corpus pariter ac anima, atque omnia præterea naturalia ac civilia i. Cor. 10. ut ipsum edere, bibere &c. internaq; externaq; opera Christo dicata, omni tempore sanctificentur, eique sacrificentur. nec ulla à veris Christianis prodeat actio vel loquela irreligiosa, quæ voluntatem & amorem proprium sapiat, quæve perenni Christianorum Sabbatho sit indigna. Unde & juxta evidentissimam nostri Servatoris Doctrinam consequitur, fideles N. T. extra omnem limitationem cultus legalis, in libertatem assertos, nec amplius locis aut temporibus religiosis V. T. adstringi. Joh. 4.

XVIII. Sed ut quædam hic addam de Decem Præceptis, eoque de Quarto Præcepto, cum

in

in illorum observatione non literæ, sed Spiritus seu sensus spiritualis rationem esse habendam dixerim, hujus Legis scopum uno verbo cum Apostolo complectar. nempe *Caritatis*, qua legem accompleri statuit 2. Tim. 1. & ad Gal. 5: 14. concludens Rom. 13: 10. *itaque Caritas est completio legis* non quod in illa lege Decem verborum *Caritatis* vocabulum, aut ipsa res clare exprimat, nam ne verbum quidem habet de caritate, (quod notatu non est indignum) sed eam tantummodo indicat per viam contrariam, qua hominem naturalem de odio & rebellionem sua in Deum convincit, atque ex accidente istius pravitatis magis etiam rebellem efficit, dum illum per legem ad debitam illi obedientiam constringens, neglecti officii redarguit. Ita ut quidem inde discere Judæos omnes oportuit, solum Dei amorem hisce malis posse mederi: sed nemo tamen, nisi qui à Spiritu Christi edoctus sit, recte intellexit quid sit, & quid possit Caritas, seu amor Dei; & quomodo revera Christus eum, tanquam quandam maxime spirituales Quintam essentiam, è Lege & Prophetis eduxerit, & ad unum illud verbum, *Diliges*, reduxerit Matth. 22: 37.

XIX. Ad Quartum vero Mandatum præcise quod attinet, non video quo jure quisquam pure esse morale statuat illud, quod per adventum Christi debuit aboleri, nempe septimi diei post creationem observatio, cujus solius mentionem atque obligationem continet. ut quem Deus proprie in memoriam creationis, & in signum aliquod peculiare inter Judæos ac reliquas gentes, erexerat, quo magis etiam ab illis sepa-

rerentur. Deinde incongruum plane videtur, cum omnium consensu Decalogus compendium fit omnium Dei legum, Ceremonialem inde excludi, præsertim cum Deus ceremoniarum præcipuas, nempe Sacrificia, voluerit illa die, quam solam in quarto Præcepto indicavit sanctificandam, duplicari. Denique nunquam mihi satis validæ visæ sunt rationes, quibus hoc mandatum, cum mutatione ultimi septimanæ diei in primum, consistere posse probari solet. Nec magis istæ, quibus hanc mutationem Apostolis tribuendam esse à pluribus urgebatur, cum S. Paulus observationem dierum ac temporum reprehendens, nunquam unius hujus primi diei septimanæ mentionem faciat: & quanquam a libi sermo incidat de aliquo fidelium in illa die conventu; isti tamen, ut totam diem occupasse non dicuntur, ita illos non omnia opera externa excludere certum est. & potius ultimæ septimanæ dei neglectum & abolitionem, quam primi substitutionem indicat. Alioqui cui probabile fiat, si tam insignis incidisset eo tempore circa Dei cultum immutatio, quæ septimam partem vitæ Christianorum cum Judæis peculiaribus differentiis dierum involveret, Apostolum nullam adhibituram fuisse exceptionem, cum gravissimis etiam obtestationibus Galatas aggrediretur hisce verbis: *Dies observatis, ac menses, & præstituta tempora, & annos: metuo de vobis, ne frustra apud vos laboraverim.* Gal. 4: 10, &c. Quo etiam referri debet locus illustris ad Rom. 14. 2. ubi infirmis Christianis tribuit, quod illo tempore (quodammodo adhuc intermedio) differentiam ponebant *in cibis & diebus*, cum jam

jam in animo suo debuissent esse certi, Christum ejusq; Spiritum suos ab isto jugo atq; externarū rerum literali discrimine liberasse. Quibuscum porro convenit textus Col. 2: 16. ubi sine ulla limitatione, Sabbathata perinde ac novilunia, & festa, cibique & potus differentias, veluti *umbram rerum futurarum, cujus Corpus est Christus,* à cultu N. T. plane removet.

XX. Ac re ipsa Sol ille Justitiæ, qui omnem umbram fugavit, nullo tempore aut loco occidit, aut dies æquales & inæquales per sua solstitia facit; aut annuales recursus Festorum in mundum reducit. Et Creator ille novi Cœli ac terræ Jesus Judæis, qui nimis literaliter exemplo Creatoris inhærebant, illud visibilis & quasi externæ cessationis Exemplum, ab opere sex dierum desumptum, sustulisse videtur, eos instruens, *quod Pater, & ipse quoque quotidie operatur.* cum sanasset paralyticum, eumque lectum portare die Sabbathi jussisset. Itaque, ut Calvini verbis utar, *perpetuum tota vita Sabbatismum meditemur, à nostris operibus, quo Dominus in nobis per suum Spiritum operetur.*

XXI. Maxime urgebat unus ex primariis Ultrajectensibus Theologis hoc argumentum, ex vi doctrinæ divisionis desumptum: Quod quia Lex Dei triplex erat in V. T. Politica sc., Ceremonialis, ac moralis, five Caritatis, quarum ultima continebatur Decalogo, qui ipsa manu Dei, lapideis ac durabilibus tabulis erat inscriptus, eoque æternum duraturus, absurdissimum fore, si quis ceremoniale quid in illa lege caritatis five morali admitteret. non minus ac si quis animal divisisset in rationale ac brutum, iterum

rationale divideret in rationale ac brutum. Sed quis non videt, quam multa hic controversa, tanquam concessa præsupponantur? Quis enim probabit legem lapideam, quam divina Providentia ante adventum Christi perire voluit, æternum esse duraturam? Et quis merito ex lege Politica excludet Legem Caritatis? Et cur non meliore jure dicemus, Decalogum, quo Deus populo Judaico, tam singulari ac solenni modo, suam voluntatem denunciavit, compendium esse (ut supra indicavi) omnium cæterarum legum Judaicarum, pari obedientia tunc temporis observandarum? Eoque quartum Præceptum mittere Judæum ad leges particulares ceremoniarum, ac Sacrificiorum; quæ Deus duplicari septimo die mandabat; quemadmodum quintum, & reliqua Mandata secundæ Tabulæ manifeste ad leges Politicas eos remittebant. Fateor quidem eundem celebrem Theologum multum de suo fervore, respectu totius illius controversiæ de Sabbatho pedetentim remisisse; nec semel tantum mihi dixisse: Si ceremoniale quid in Quarto Mandato esset concedendum, præstare ut alio die subinde perageretur cultus publicus, quo suam libertatem, respectu jugi ceremonialis, ipso facto testarentur Christiani: sed unum interim magnopere in eo desiderabam, ut sententiam suam meliorem, quàm de eliminandis diebus Festis Christianorum libero cultu, tuebatur, exemplo suo & opere, perinde ac doctrina sua comprobasset. Nec solum suis concionibus, quas (ordinis sc. & pacis communis causa) habere istis diebus constringebatur; sed & sine urgente metuurbationis ordinis

nis

nis, audiendis constanter aliorum concionibus, confirmasset. Quæ cum Theologis Scoticis offendiculo fuisse memini (quia sc. Fectorum observatio humani tantum ordinis est hoc tempore Evangelico) non possum quin, hac occasione, eos in nomine Domini obtester, ut serio penitent quomodo illi, qui ab Ordine, etiam in Ecclesiis constituto, tantopere abhorrent, asserere tamen non dubitent, ordinis causa Pastores posse irrogenitis, & etiam scandalosis sacra Sigilla Novi Fœderis, quæ revera non nisi Novi Fœderis fœderatis atque interne & externe renovatis conveniunt, salvâ conscientia distribuere: ac de iisdem Christianæ communionis atque unionis S. Symbolis cum illis esse participes. Si sc. Synedrium (vulgo Consistorium) non iudicet, statuatur, ac mandet illorum ab his Sacris exclusionem. Videant, rogo, an Deus, ordinis sui Deus, Auctor sit talis ordinis, quem videmus hodie mandatum Christi de non dando Sanctum canibus, aut porcis (quales reipsa sunt irrogeniti omnes, Christi sanguine & Spiritu non purgati, & eorum consensu saltem scandalosi) evertere, atque Ecclesiam seu Templum Dei, in stabulum pecudum convertere. Siquis ad hæc respondeat, hunc sermonem esse durum; nec seculum nostrum hæc ferre posse. Regeram eum tamen esse verissimum. nec à sententia Religionis Reformatæ Confessorum reipsa differre; nisi nunc trinum erigere velint regnum, nempe unum inter Regnum Dei, & regnum Satanæ intermedium: tametsi in praxi, nescio sub qua humanitatis sive comitatis specie, mundanos, in primis si vel dignitate vel donis sive natu-

naturalibus, five acquisitis inter alios emineant, pro irrogenitis salutare non audeant. Et quasi communis suæ Theologiæ, de universali generis humani corruptione essent obliti; ac sensu potius naturali, quam Spiritu Christi, qui mundum de peccato suo redarguit, ducebantur, excogitanda sibi media & verba crederent, quibus se illorum communionem nullibi averfari testentur. Cum tamen blandiora verba hic dulce aliquod toxicum sint, quod præfens habet venenum; & admissio eorum ad communionem Sacramentorum N. F. illos in ignorantia sui status, ac dignitatis Myfteriorum Christi, quæ certe ineffabilis est, misere ac crudeliter detineat.

XXII. Sed illud interim liberum ac fidele mihi ipsi reddam testimonium, quod ab omnibus istis inventis humanis & constitutionibus, primitivæ Ecclesiæ ignotis, tanquam in Cultu divino periculosis abhorruerim constanter. Et ubique perniciosum amorem creaturæ, quo independentiam à Deo, ejusque suprema voluntate ac regimine, insensibili sæpe modo, affectat, extimescendum esse crediderim semper. Verum in illa praxi circa libertatem Christianam, & differentiam veteris illius Populi, & Ecclesiæ Christi œconomiam, me variis modis cœcutivisse, cum aliis, video; cum unusquisque fere literaliter ac carnaliter tum leges, tum exempla veterum Israelitarum hodie sibi promiscue applicaret. Et quamvis opera servilia, quæ non ex objecti materia, sed tantum ex subjecti concupiscentia & à spiritu servitutis servilia sunt dicenda, Christianis liberis non conveniant,

ta-

tamen iis se uti posse, sex diebus dictis operariis, ad cumulandum sibi, suisque thesauros, uno quasi contextu statuerent, quia Abraham & quidam alii Sancti, sub dispensatione V. T. fuere divites, nec ob hoc minus Deo grati. cui sententiæ confirmandæ Apostoli dictum, non minus male intellectum, adducere non dubitarent, cum Ethnicis & infidelibus deteriorem esse dixit eum, *qui domui suæ non præest*, id est, juxta illorum glossam, qui divitias suæ domui non comparat, per suum studium & industriam, hoc scilicet tempore, quo paupertas summa miseria atque infamia est: obliti sc. Divitias Patriarcharum fuisse typos rerum spiritualium; & gloriosissimi status Christianorum, ac per corporalia & prospera fuisse præfigurata, quæ non nisi in Christo, ejusque vivis ac veris membris, & quidem præcipue tempore gloriosi ac pleni ejus regni subditis adimpleri, eoque applicari debent. Nec memores exempli Abrahami, quo Christianis eximix Fidei, & Abnegationis omnium rerum exhibet exemplum, cum patriam, parentes, & omnem suam rationem abnegavit, nesciens quo, aut qua iturus esset, cum Deum vocantem sequeretur. Sed nunc tandem pro comperto habeo, non convenire legalia nec typica Christianis; nosque pueriliter, serviliterque, ac prorsus superstitiose hoc tempore acturos, si scopo S. Scripturæ ac Spiritus S. relicto, ad illâ veteris legis ac literæ pedagogiam reverteremur. Nec Novi Fœderis jure ac virtute fruermur omnes, quotquot ejus per Divinam gratiam participes sumus. *Ad libertatem vocati estis Fratres*, inquit Apostolus,

1872-

tantum ne libertatem arripite, ut datam carni occasionem. sed ex charitate servite alii aliis. At Charitas lege certior dux est, & ut hoc Poetæ Christiani verbis exprimam

Quis legem det amantibus?

Major lex amor est sibi.

Charitas enim juxta Apostoli assertionem, peccare non potest, & Christiani cum eodem S. Paulo, per gratiam legi mortui sunt, ut Deo viverent, atque Amor Christi constringit illos, ut non sibi, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, vivant, ipsi sc. cum ipso mortui, & resuscitati.

XXIII. Ut autem de hoc Argumento plene ac plane mentem meam explicem: Deo vivere hoc tempore correctionis, est vivere convenienter ejus spirituali & divinæ naturæ, cujus suos electos omnes suo tempore in terris participes facit; unde fit, ut eorum conversatio sit in cœlis, ac cœlestia quærant & agant: tunc etiam cum terrena juxta Dei voluntatem, pro Deo, ad ejus gloriam, & ex principio fidei & Spiritus Christi agunt, id est uno verbo, ex Caritate. Item Christo vivere, est juxta Spiritum libertatis N. Testamenti vivere, extra & supra omnes istas legales & scrupulosas differentias, atque rerum externarum circumstantias, secundum axiomata ab ipso Salvatore nostro prolata, in colloquio suo cum fœmina Samaritana, cui tempus advenisse dicebat, *quo neque in illo monte, neque Hierosolymis adorandus esset Pater*, cujus fundamentum in gloriosissima ac spirituali Dei natura ponebat, illam juxta divinum suum modum docendi sic exprimens, *Deus est Spiritus, & qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.*
sub

sub adoratione (quod omnibus notum est) metonymice omnem Dei cultum comprehendens. Unde facile colligimus, Spiritum Christi ac Caritatem loco omnium legum esse; eaque omni tempore & loco esse agenda, quæ nos maxime spiritualiter & realiter cum Deo nostro uniunt, siue illa sint opera externa, siue interna, per divinam voluntatem & providentiam nobis oblata. Media enim recte dicuntur participare de excellentia sui Finis; addo etiam de excellentia principii, unde manant.

XXIV. Objiciet porro aliquis, concedens illud non esse obscurum majorem mensuram Spiritus Sancti & gratiam promissam esse Ecclesiæ Novi, quam populo veteris Testamenti; & Judæis, ut Judæis, non fuisse leges, nisi ad cognitionem peccati, & quasi compedes datas, ne omnes scilicet lineas transilirent: eoque illos, quæ tales, Deum non amasse, quia lex quæ spiritualis est, respectu carnalium operatur iram; imo dubitandum non esse Spiritum Christi, si in corda hominum, aliqua cum copia effunderetur, fore ut omnium legum vicem facile adimpleret: Sed nusquam hanc gratiam intelligentiæ atque amoris Dei Legis, hoc tempore inter Christianos, cum aliquo abundantia gradu reperiri, nec Spiritum Christi vires & aptitudinem exercendi virtutes vere Christianas cuiquam larga manu largiri. Ad quæ optima cum ratione responderi potest, quod tamen promissiones & prophetiæ divinæ non possunt fallere, quæ sunt evidentissimæ juxta ac certissimæ, ac numero pene innumeræ. Ex. gr. Jer. 31: 31. &c. Ez. 11; 19, 20. item 36:

27. aliæque quamplurimæ; quo respexit Apo-
 stolus Heb. 8: 9. & alibi, ubi illa privilegia
 N. Testamenti pollicetur foederatis, quod re-
 cipient cor illud unum, & Spiritum novum, *cujus*
virtute in statutis Dei ambulabunt, ejusque jura
observabunt, & facient. Eminent autem inter
 omnes illa Prophetæ Joelis, cap. 2: 28. ad
 quam Apostolus Petrus, cum illius adimpletio-
 nis initium in se sentiret, die Pentecostes no-
 mine cæterorum provocavit, quando à pro-
 phanis irrideretur opus Spiritus Dei. Ubi non
 solum Apostolis, sed omnibus foederatis, ipfis-
 que filiabus & ancillis Dei eundem Spiritum S.
 promissum, & quidem instar fluminis aquæ vi-
 væ à Salvatore Joh. 7. sub metaphora effusionis,
 illius abundantiam repræsentatam videmus.
 Unde convincendi sunt erroris & perversita-
 tis, quotquot hodie Spiritum Sanctum Jesu
 Christi, quem Christus suis fidelibus & discipu-
 lis promisit Joh. 16: 13. ac misit Act. 2. post suam
 resurrectionem, primis N. T. seculis audacter
 terminant, ac Spiritum veritatis solis Apostolis
 datum contendunt; quia sc. illis solis in omnem
 veritatem illo viæ Duce duci, quo essent infal-
 libiles, necesse fuit. Sed optime hanc litem
 dirimit Apostolus Rom. 8: 14. cum *omnes fi-*
lios Dei, Spiritu agi asserit. imo *neminem esse*
Christi, nisi qui Spiritum Christi habeat, in confes-
 so ponat. quæ veritas, quo minus nota est
 hodie, eo magis urgeri debet. Sic enim argu-
 mentatur, *Si spiritu actiones corporis mortificetis,*
vivetis: at vos (ita subsumendum) actiones cor-
 poris mortificatis, ergo vivitis Spiritu; nisi
 fortassis Spiritu efficiendam mortificationem &

vivi-

vivificationem convenire Christianis hujus temporis negemus, contra mentem & dicta frequentissima ejusdem Apostoli, qui non tantum mortem & vitam, sed & actiones vitales in omnibus Christianis exigit, illos ad eas excitans, *Si Spiritu vivitis, Spiritu ambulate*; imo afferens aperte; *Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur (ἀγού) ii sunt Filii Dei.* Et præterea ibidem: *Si quis Spiritum Christi non habet, non est ejus.* Si vero aliquis hic se, aliosve fallere velit, excipiens, hæc tantum de donis Spiritus ordinariis esse intelligenda. nempe de fide ac caritate omnibus communi: non autem de ipsa Persona divina S. Spiritus, is noxam sui erroris aliquando deprehendet. Nec enim est ut quis sibi persuadeat, ut quidam hoc tempore solent, homini sufficere Scripta infallibilia Evangelistarum atque Apostolorum ad vitam cœlestem in terris degendam, quia sc. vel in V. Testamento Scripta divinitus inspirata *Lex, & lux* fuere Judæis. Nam summo jure negamus, ullo Judæorum, qui illud lumen in lumine Dei, & interna illuminatione Spiritus S. ejusque applicatione non vidit, fuisse lumen omnisufficiens, & ducem vitæ salutarem: præterea eodem jure negamus, etiam hoc tempore, Scripta Sacra jam Evangelicis aucta, vel ipsis regeneratis, sine perpetuo ductu, & præsentis operatione Spiritus S. sufficere ad vivificandos singulos veræ fidei ac charitatis actus; ut ut ordinarii sint dicendi: cum singula momenta vitæ supernaturalis, ejusque actus omnes ab eodem primo Motore, ut & Novæ Creaturæ Creatore, tum quo ad illorum initium & progressum, tum quo ad illorum activitatem

de-

dependeant. Quæ omnia juxta Doctrinam Catecheseos Heidelbergensis Quæst. 53. affero. & juxta firmissimas nostri Salvatoris promissiones, Joh. 14: 15, 16, 17. *Si diligitis me, præcepta mea servate. Ego vero rogabo Patrem, & alium advocatum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum: Spiritum illum veritatis, quem mundus non potest recipere, quia non conspicit eum, nec novit eum - vos autem nostis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.* quæ si quis ad solos Apostolos restringere velit, eadem opera evicerit, solos Apostolos opus habuisse hoc Advocato. Solos debuisse JESUM dicere Dominum. 1. Cor. 12: 3. eosque solos fuisse Tempa Spiritus Sancti. contra doctrinam Apostoli 1. Cor. 6. Denique cum *ejus primitias tantum acceperint filii Dei*, tempore Apostolorum, Rom. 8: 23. *ejus messem abundantio rem tempore eorum plenioris restitutionis exinde expectant.*

XXV. Si quis instet, nusquam tamen hisce diebus conspici talem gratiam, atque abundantiam Spiritus sancti; non est quod reponam, nisi tempus istius beatitudinis ac gloriæ Christi Sponsæ nondum advenisse; sed potius tempora illa Noe, quo Mundus suis voluptatibus ac voluntatibus immerfus, diluvio iræ ac judiciorum Dei brevi forte immergens, quæ ipse noster Salvator futura prædixit; & quibus se ad renovationem omnium rerum venturum, vix fidem in terris inventurum prænuñciavit. Præterea hoc addam, magis particulare, quod vilipendium divinissimarum veritatum, ac contristatio Sp. Sancti, ut cum Apostolo loquar, hanc immisionem efficaciam erroris suo merito attraxerit

rit, & sinceræ ac solidæ pietatis neglectus, cujus vix *μὲρ φέρει* retinuit nostra ætas, secessum totalem ipsius Spiritus Gratia, atque ejus salutaris quasi manu ductionis promeritus sit. Maxime vero hac tempestate, qua nemo fere Theologorum necessitatem Gratia & ductionis Spiritus Christi fortiter ac perspicue satis doceat & urgeat. Cujus minime obscurum argumentum nobis etiam præbuere Doctores (alias in refutandis Erroribus vigilantissimi) quando Scripto quodam pernicioso, atque in Spiritum S. injurioso, Philosophia, ac rationi humanæ Imperium in explicanda S. Scriptura profane deferebatur, quod nemo, inquam, eorum cum verò zelo gloria Dei arma contra illud sumere aggressus sit, aut certe nemo Scriptum ejusdem fere commatis Concionatoris Ecclesie Gallo-Belgicae Ultrajectinae serio examinarit, multo minus fortiter refutarit, nisi postquam tergiversationem ac causæ Dei proditionem, indicassent *Dominus de la Badié & D. Petrus Yvon*, tunc Pastores Ecclesie Gallo-Belgicae Medio-burgensis; qui simul cum universo eorum Synedrio, quasi classicum canentes, vix cæteros veluti in utramque, quod dicitur, aurem dormientes excitavere. Anne hoc, obsecro, detestandum nostri seculi teporem arguit, & Spiritus S. qui innumeris S. Paginae locis sub Symbolo aut similitudine ignis aut præfiguratus, aut præfens indicatus est, quod ad igneas ac pertendentes ejus operationes, totalem pene secessum demonstrat.

XXVI. Sed meliora nos sperare jubet Divina Clementia, quæ certe quosdam gloriae Spiritus Christi Amatores inter nos excitavit, quos ad

F

im:

imitationem primitivæ Ecclesiæ Antistitum format, per eundem Spiritum, qui solus veros Episcopos constituit Act. 20. ita ut Antecessorum traditioni, & consuetudini humanæ, non nimis serviliter inhæreant. *Non enim acceperunt Spiritum servitutis rursus ad metum. Sed acceperunt Spiritum adoptionis, per quem clamant Abba Pater.* Ideoque non sunt sub lege servili; ut testatur Apostolus: *Quod si Spiritu ducimini, non estis sub lege.* Hinc cum eodem Apostolo statuimus 1. Tim. 1:9. *Iusto non esse positam legem.* Iusto, nempe per Christi satisfactionem, & merita justificato; & per ejus Spiritum adoptato, mortificato & vivificato. Caritas enim Dei, quæ per ejus Spiritum in corda suorum infunditur, omne periculum abusus libertatis prævenit. Illa enim, cum anima ac principium sit omnium actionum Christianarum, non finit ut non Deo suo, & Jesu Christo serviant omnia, & omni tempore, cultu intensissimo. *Nihil enim agit perperam aut indecore,* ut ait Apostolus; sed concupiscentiam, cujus venenum est, & unde omnis confusio & dissolutio oritur, extinguit. Adeoque suum non quærens, dat Cæsari quod Cæsaris est, & Deo quod Dei est. Ad Deum itaque quod attinet, optime norunt omnes qui diligunt Deum, & aliqua ratione ab eo edocti sunt, infinitam ejus dignitatem, perfectionem atque amabilitatem requirere ac mereri, ut illum adorent indefinenter, ament omni tempore intensissime, ex toto sc. corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus suis. Et revera æternitas, ad quam refertur tempus illimitatum N. T., non admittit ipsius cultus aut a-

mo-

moris intermissionem. nosque novæ creaturæ esse desineremus, nisi Lex caritatis nobis perpetuo imperaret. Et quia talis est Deus noster, qui sine abnegatione sui ipsius, quam Deo impossibilem esse asserit Apostolus, non potest novæ creaturæ dare aut concedere, independentem esse à suo Dominio, & ut pro alio quam pro se, suæque Gloria operetur, non est Christiani hominis de suo ardore quærendi solam Dei gloriam, ullo tempore quicquam remittere.

XXVII. Hæc autem est præstantia Christianorum, quam Judæos, qua Judæos, consecutos negamus, ut ista non tantum sint eorum officii, sed & eorum status, eorumque gratiæ conformia; & cum sint regeniti atque ex Deo nati, testante S. Joanne non possint (qua Christiani) peccare, nec pro se quicquam, sed pro Deo suo omnia agere. Et procul dubio Adam æqualiter, & conformiter divinæ voluntati Deum colebat, quamdiu perstitit in statu innocentia; ad cujus restitutionem gratia N. Fœderis perpetuo tendit. nec in vanum; juxta prophetias, Jer. 30: 21, 22. ubi postquam de Dominatore & Sponsore J. C. locutus erat, Jehovam porro loquentem inducit, *denique eritis mihi populus, & ego vobis ero Deus.* atque Ez. 36: 27. & *dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri, & amovens cor lapideum è carne vestra, indam vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri, quo faciam ut in statutis meis ambuletis, & jura mea observetis, facientes ea.* Certe quando Deus alicujus Deus esse dicitur, juxta Fœdus Gratia, omnia optima de eo ejusque statu dicta sunt. Nam fieri nequit quin

divinæ ejus naturæ fiat particeps; & nova fiat creatura, quæ Dei imaginem præ se ferat. Deus autem quamvis fideles sub V. Dispensatione sui cultus infantes esse voluit, noluit tamen illos in statu ejusmodi infantia manere, qui liberos servis quodammodo æquabat: sed differentias illas externas auferens, eos magis similes reddere vult sibi, qui nullas in se habet differentias; sed in eo omnia Unum & unitas sunt. Et uti ipse *Caritas ipsa* est, ita nos filios pacis & caritatis esse vult, qui ad omnia tam corporalia quam spiritualia opera, idq; omni tempore, eundem gradum summi amoris & caritatis afferamus, quo simus sancti, quemadmodum Pater noster sanctus est.

XXVIII. Porro ejus cultum optimum in quibusdam singularibus actibus, qui extrinsece magis spirituales videri possint, constituere non oportet; sed potius in peculiari Dei præsentia, & gratia ejus divina, atque in majori praxi fidei & caritatis, eoque in ardentiori glorificatione Dei, ejusque Essentiæ, perfectionis, & operum, atque illius veritatum & mysteriorum cognitione & adoratione. Unde Christiani paululum in Christianismo promoti, ut supra attingi, naturalia faciunt supernaturaliter, corporalia spiritualiter, humana divine, atque externa per Spiritum internum, semper uniti Deo, in ejus præsentia & amore permanentes. Ita ut minus à mediis pendeant, Deus enim semper manet Dominus suorum donorum, ac communicationis suæ gratiæ; & perinde per corporalia & externa exercitia, dona fidei & amoris communicat, quam per simplicem observationem

&

& contemplationem spiritualium, quamvis diversa sint, quæ apta nata videntur, ut nos magis agis, quam alia ad Deum attollant, quæ omnia iuxta voluntatem Dei agi & sumi debent.

XXIX. Illud vero pro certissimo habendum, eos quibus omnia non fiunt media unionis Dei, imparum habere gratiæ Spiritus Dei; siquidem hoc non evenit ex rerum ipsarum defectu, quæ omnines bonæ sunt: nam si quædam creata ad communionem divinam augendam non essent idonea, non essent per se bona; & sic Deus constitueretur auctor peccati. Itaque statuendum, ordinaria etiam opera Christianorum, quibus vitam suam sustentant, non esse opera concupiscentiæ, modo operentur ut Christiani: sed opera puri amoris Dei, quia Deus vult ut se sustentent, eoq; pro se agant, ac si agerent pro alio, primo pro Christo, cujus membra sunt; ita ut eorum opera, sic considerata, hominem non contaminent, nec ullum diem prophanent: cum è contrario eum sanctificent, & illi media sint ad Deo serviendum, ipsum glorificandum, & ad amorem ipsi testificandum; dummodo per Christi Spiritum agant, & beneplacito Dei actiones illæ terminentur. Sed si quis aliqua ratione ex concupiscentia, (ut passim mercatores suas merces vendunt, & opifices ipsi, cum vitæ etiam suæ sustentandæ necessaria sibi comparare student) per amorem aut sui, aut creaturæ, extra Deum consideratæ, id est, ex alio amore, quam eo quo Deum ipsum amat, agat; is peccat, quocumque tempore aut die agat & operetur, quemadmodum amor Dei, qui ab ipso venit, & ad illum revertitur, & omnia secum ad De-

um reverti facit, non peccat, sed ipsi omni die perinde gratus est. Theologorum certe nemo non concedit, etiam die Sabbathi opera, quamvis externa & manuarum, si sint caritatis & necessitatis, esse licita: at nil aliud & nos nobis concedimus, modo caritatis esse sciamus omnia, ut dictum est, quæ pro Christo & Christianis ex caritate fiunt; & illa necessitatis esse credamus, quæ voluntas Dei nobis occurrere, ut sibi grata, facit. Memini unum ex præstantioribus Theologis Ultrajectensibus dicere, quod differentiam inter sanctificationem Sabbathi Judæorum & Christianorum statueret, quod illorum dies Sabbathi sanctificabat ipsorum operas; horum vero operæ sanctificent diem Sabbathi nostri; quod si de una die verum est, cur non de omnibus Christianorum diebus idem verum erit?

XXX. Non me fugiunt reliquæ objectiones Theologorum, quibus perpetuitas hujus cultus Judaici, ex vi Quarti Præcepti, imo & auctoritate Christi, vel saltem Apostolorum urgeri solet; sed nullum alicujus ponderis mihi visum est, nisi istud, quod fugam difficilem futuram die Sabbathi, annuisse videtur Salvator tempore destructionis urbis Hierosolymæ, quæ quadraginta circiter annis post Christi resurrectionem, eoque post legum ceremonialium abolitionem incidere debebat. Quem scrupulum inter alios mihi exemit insignis Theologus Theodatus, qui in suis ad Biblia Notis ostendit, quod in hoc Textu Servator loquatur coram Apostolis, omnibus incolis Judææ, ubi tunc temporis adhuc essent observandæ ceremoniæ,
&

& quod de nullo alio, quam de Judaico Sabbatho verba faciat. Et quidni? cum nusquam in S. Scriptura, multo minus ante Christi mortem aut resurrectionem, primus septimanæ dies Sabbathum nominetur. Nota est & communiter recepta sententia Theologorum, qua leges ceremoniales mortuas quidem cum morte Christi statuunt, non autem, nisi post destructum Templum, cui cæteræ ceremoniæ adhærebant, honeste sepultas fuisse; eoque usque in illum diem illorum observationem quidem mortuam, non tamen lethiferam fuisse concludunt: quia sc. debuit Templum Legesque cœlitus institutæ, cœlitus quoque aboleri ipso facto.

XXXI. Et ne nihil retineam eorum, quæ animo complector de hac materia, per varias controversias intricata, quis credat Adamum in statu innocentia minus Deo unitum fuisse, cum hortum Eden coleret, quam cum per meram contemplationem Deum in cæteris creaturis intueretur? Aut quis affirmare audeat, Salvatorem nostrum minus religiose egisse, cum in vita privata triginta annorum spatio, artem mechanicam exerceret, quam cum postea diebus Sabbathi (quibus se aliqua ratione ejus legi subjicere visus est) in vita publica conciones haberet, ac miracula patraret? vel ut exemplo magis familiari utar, quis statuere audeat, Apostolum minus spiritualiter & sancte omne tempus suum transegisse, cum tentoria conficeret, ut Christi, ejusque Ministerii gloriam tueretur, contra ejusdem exploratores & obtrectatores; quam cum Evangelium Christi annuntiaret? Denique nec quisquam, puto, negabit, optime

ad Dei cultum referri, si quis Christo fitienti frigidam, non sine labore è profundo puteo hauritam, die Sabbathi ministrasset: quod sibi factum reputat benignus noster Salvator, cum suis fidelibus præstatur. Quæ omnia arguunt, actiones Christianorum non tam ex materia earum, quam ex forma, principio, ac fine æstimandas esse. neque eas, quas illorum manus exsequuntur, pro prophanis esse habendas.

XXXII. Unica objectio alicujus momenti superesse videtur, quod nisi lege & auctoritate Divina cohibeatur hujus ævi populus profanus, fore ut omnem tandem Dei cultum tam externum quam internum negligant, ac Turcis vivant Turciores, ut hic *Doctoris Martini Lutheri* verbis utar. Cui respondeo *primo*, me nulla ratione hæc Christianorum jura sive privilegia mundo aut mundanis largiri. *Secundo* me non morari, si populo hujus sæculi imponantur sive à Politicis sive ab Ecclesiasticis illius Ducibus jura, tam antiqua quam nova, ad refrenandam ejus dissolutionem, vel alendam superstitionem. Nam Ecclesia Christiana non judicat extraneos. nec ego, vel Ecclesia nostra nos publicis curis implicare ulla ratione desideramus.

XXXIII. *Postremo* aliquis hic inquirere possit: Si Sabbathata vultis esse perpetua & contigua, unde suis familiis providebunt patresfamilias? & unde vectigalia defument subditi, Magistratui persolvenda? Respondere ad hæc, ex modo dictis, facile est, corporalia ac manuarum opera non esse negligenda, sed omni tempore esse sanctificanda. Tametsi vero Christianis serviliter adhærere externo operi non conveniat, & Deo

eos movēte, ac trahente ad cessationem operum, vel per suam providentiam eos vocante ad cultum publicum, libere & sapienter sequi debeant omni tempore; tamen omnem diligentiam & fidelitatem operi adhibendam esse credimus, quo nostrum panem comedamus: & Deo demus quod Dei est, & Cæsar quod Cæsaris est. Atque pene incredibile est, quam egregio ordine, quanta facilitate, & alacritate etiam graviora ac molestissima opera, inter nostros procedant, cum Caritas illa Christiana, quæ sua non quærit, omnia moderetur ac faciliat. Et per singularem Dei benedictionem efficitur, ut nostri plus sæpe operis uno die, quam ejusdem numeri operarii mercenarii tribus aut quatuor conficiant: quando autem de novo quidam adveniunt, qui nondum hanc libertatem Christianam intelligunt, nec satis spiritualiter & sancte externa cum internis jungere queunt, illis non injicitur laqueus, sed illorum imbecillitatem placide ferimus, si alias Deum sincere quærant, donec ipsis quoque eadem revelet. Hæc illa sunt, quæ mihi de hoc argumento hic proponenda esse duxi ad bonorum, uti confido, ædificationem.

XXXIV. Pauca appendicis instar hic mihi de quodam concionum abusu, quem pro optimo usu habere solemus, adjiciam, quod illas non tantum memoriæ cum magno studio, sed & chartæ, quæ deinde illi labanti succurrat, imprimendas esse passim credidimus, quo scilicet deinde per earundem repetitionem duplicem ex iis reciperemus fructum. Sed illud studium valde literale esse, & Judaicum quid deprehen-

di

di, quibus præcipiebatur, ut memoriales fecundas ampliarent, quia carebant eo Spiritu, quem Christus suis discipulis promisit, qui suo tempore, & rerum occasione illos memores facturus erat verborum suorum. Optimam autem audiendi verbum Dei methodum esse comperio, audita & in corde recepta ac custodita tacite ac fideliter fovere, atque eorum applicationem, non cum magno nostro conatu, statis temporibus recurrentibus, quærere; sed à divina gratia & providentia humiliter exspectare. Omnibus placere dicas illud dictum Augustini, *Cathedra est in terris, Doctor vero in cœlis*; & nemini non est tritus oratione locus ille Apostoli, *quod non simus idonei per nos ipsos ad cogitandum quicquam velut ex nobis ipsis; sed quod idonei simus, id esse ex Deo*. At quotusquisque est, qui non in praxi, imo Theoria particulari, ab hujus divinæ veritatis scopo aberret? ac ea quæ sibi vel è concionibus, vel aliunde ex divinorum dogmatum congerie conquirit, ad sui ipsius cognitionem & inanitionem primario traducat? qui cum sibi scientiam illorum acquisivit, non nihil non tribuat memoriæ aut ingenii sui prærogativis (quod vel in repetendis concionibus in multis hodie observare licet); eoque in donorum illorum nuda possessione non acquiescat. vel sibi multa esse per ea agenda non autumet, de officio scilicet suo edoctus? Ex. gr. cum Apostolus omnes fideles simul cum Philippenfibus ad humilitatem & intuitum suæ impotentiae adducere voluit, eos adhortatur, ut *cum timore ac tremore suam ipsorum salutem consiciant*. cuius rationem subjicit: *Deus enim is est qui efficit*

in vobis & ipsum velle, & ipsum agere, pro gratuita sua benevolentia. mox videas homines, qui omnium piissimi audiunt, hic oculos potissimum in suum officium (quod tanquam opus suum, ab opere Dei distinctum, considerant) ipsisque præstandum munus, nempe operationem suæ salutis, magnopere desudare, ut illum scilicet scopum per suam industriam atque activitatem assequantur.

XXXV. Adeoque primum Motorem Deum prævenire, vel inscii, contendunt; spiritumque suum humanum divinæ Gratiæ, instar alicujus Dei, re ipsa substituunt, aut certe divinis ipsius operationibus immiscent; eoque impuras operas producant. Quod eo passim nititur fallaci principio, quod omnes Catechumenos se *Christi esse proprios*, eoque se regenitos esse, ab ipsa infantia respondere sive in templis, sive in scholis didicerunt. Eoque suæ rationis illuminationem, ac cordis purificationem, & vires spirituales quodammodo præsupponunt. Unde postea exortus est *populus*, ut in V. T., opinione & professione externa Christianus, qui imaginarias hodie Ecclesias constituit.

CAP.

CAP. V.

*De Ecclesia Evangelica, aliisque Cœ-
tibus plurimum ab ipsa dissidentibus; Et quam
mirabili atque occulta via me Divina Providentia ad
Cœtum verè Evangelicū traduxerit.*

Hic quasi in bivio collocata, paululum an-
ceps hæsi, an hoc loco præstaret retrogre-
di ad illa tempora, quibus insignis quædam cir-
ca vitæ ac studiorum meorum statum, per obi-
tum meæ fidelissimæ Matris, incidit mutatio,
quæ me curis œconomicis, atque operibus ca-
ritatis erga consanguineas quasdam domesticas,
viginti circiter annis à studiorum progressu at-
que artium exercitio abduxit; quia facilius ad
viciniora datur regressus: an vero filum ac ne-
xum proxime antecedentium rerum Theologi-
carum sequens, ad illustrem materiem de Eccle-
sia, cujus amplitudo me paulo diutius retinebit,
magis apposite progrederer. Sed prævalere
rationes, quæ mihi postremam viam eligendam,
meamque mentem de hoc gravissimo argumen-
to primum explicandam esse suaserunt.

II. Itaque cum meum sensum de Theologia
Christiana in præcedentibus quodammodo ape-
ruerim, minime mihi hic prætereundum existi-
mo gravissimum illud argumentum, quod nobis
Ecclesiæ veræ ac falsæ, vel etiam typicæ statum
genuinum repræsentat. vel quia non parum lu-
cis ex antea dictis (ut puto) fœnerabitur; vel
quia distinctæ illius cognitionis defectus, &
per-

perversæ doctrinæ idea, uti plurimum errorum
utq; abusu, in cœtibus degeneribus, origo si-
ve initium est: ita & nostri ab ipsis dissidii occa-
sio simul & caput est; vel etiam imprimis, quia
maxime infervit meo proposito, quo vitæ meæ
præsens statum, meliorem esse præterito soli-
de & serio probare contendo; hac præsertim
maxima ratione, quod ab Ecclesiis mundanis ad ve-
re Christianam transiens, ne ab uno quidem
vere Christiano secessum fecerim: sed me quam-
pluribus insuper probatissimis adjunxerim, atq;
communione Sanctorum terminos, meo re-
spectu, insigni modo dilatarim. Nam omnibus
ac singulis vere Christianis, ubicunque locorum
sint dispersi, aut in cœtibus extraneis detenti,
sub Capite nostro Christo, in ejus Spiritu, uni-
ta maneo; nec per me, aut nostram Ecclesiam
stabit, si vel duo aut tres in nomine Jesu congre-
gatos, sive per fidem in caritate unitos videamus,
quin illis non solum affectu, sed & effectu,
tanquam Ecclesiolæ Dei, etiam Ecclesiastice
uniamur: Atque præterea integræ optimeque
ordinatæ ac compositæ Ecclesiæ Dei, per singu-
larem ejus gratiam, unita sum, quæ sese, non
quidem numero aut professione nuda veritatum,
in Confessionum libris comprehensarum, aut
etiam quibusdam officiis pietatis, aut exercitiis
Ecclesiasticis publicis commendat: sed quoad
universale ejus corpus ex veris ac meris Christi-
anis constat. ex Antecessoribus nimirum, à
Deo revera edoctis ejusque Spiritu ductis, (quod
vel de omnibus Dei filiis affirmat S. Apostolus)
atque ex membris revera regeneratis, Christique
vitam imitantibus constituta est, de quorum
lon-

longe maximæ partis nemo nostrum sine impietate dubitare possit, cum veros Spiritus fructus abunde proferant, & vel ab hostibus singularis sanctitatis testimonium extorqueant.

III. Repetam igitur, quæ supra modo indicavi, statum ac conditionem Ecclesiæ Evangelicæ ac vere Christianæ prorsus alium, atque multis modis præstantiorem esse, quam olim erat status Populi Israelitici, qui non solum merus typus & umbra quædam fuit Populi hujus *peculiaris* (ut Apostolus vocat Populum Evangelicum Tit. 2.) cujus purificandi atque acquirendi gratia Magnus Deus manifestatus est in carne: sed &, quoad universale iitius veteris Populi corpus, totius corrupti generis humani quædam minime obscura fuit imago; quæ hominis, contra Supremum Dei Dominium ac Regimen rebellionem ad vivum, & fere jugiter repræsentat. Ecclesiæ vero Novi Fœderis supereminentem, purum, ac prorsus spiritualem statum, variis typis præfiguratum, atque illusterrimis, iisque innumeris prophetiis prædictum videas: ac primis N. T. temporibus inchoatum, & quantum ad Spiritus S. primitias, quas illam accepisse dixit S. Paulus Rom. 8: 23. adimpletum comperimus.

IV. Præterea longe alia hujus veræ Ecclesiæ Christi fors & conditio est, quam illa hodiernarum Ecclesiarum, quarum congeriem, maximam partem, ex mundanis, avaris, superbis, maledicis, aliisque antichristici regni subditis, qui si contra Christum non disputant, contra Christum vivunt (ut Patrum quidam locutus est) conflata esse sat constat. Sed de his mihi
plura

lura postea erunt dicenda. Nunc quædam tan-
 tum summa capita, quæ ad meum scopum col-
 lineant, de vera Ecclesia Christiana mihi hic
 proponenda; quæ illam majus ac melius quid
 esse, quam sibi hujus temporis homines imagi-
 nantur, facile evincant. Nam si vel sola ejus
 Nomina consideremus, illa omne dubium de
 ipsius dignitate atque excellentia ex hominum
 animis fustollere queunt.

V. Nomina sane quamplurima gloriosissima,
 iuxta atq; dulcissima, è puro amore Dei & Chri-
 sti erga hanc suam unicam, exorta, quæ ejus sta-
 tum ac naturam supernaturalem, sanctam, ac di-
 vinam exprimunt, ac manifeste probant, feliciter
 sortita est. Deus enim Sapientissimus, Nomina
 multo certius ac verius, quam vel Adam ante
 lapsum, rebus convenientia imponit. Cujus
 præclaræ notæ inter alia sunt ista, quibus *Fa-
 milia Dei, Domus Dei, & vivum ejus Templum*
 appellatur: quæ revera irrogenitorum, à Fœ-
 dere Gratiæ alienorum, ac profanorum homi-
 num multitudinem non designant; licet quos-
 dam paucissimos vere regenitos eorum numero
 adjungas. Præterea quando *Hortus & Fons ob-
 seratus* (Cant. 4: 2.), *Sponsa & Soror Filii Dei,*
Virgo immaculata, atque ipsum ejus *Corpus* in
 N. Testamenti Scriptis sæpius dicitur; quis,
 quæso, usque adeo omnem veram ac genuinam
 verborum significandi vim aut proprietatem ig-
 norat, ut inde ideam mundani alicujus cœtus,
 ubi mundi spiritus regnat & imperat, mente sua
 concipiat? Cætera ejus præstantissima Nomina
 sive Elogia, quæ ipsi Ecclesiæ visibili in terris
 vel à Christo ipso, vel ab ejus Apostolis, aliis-
 que

que Spiritus S. Amanuensibus tribuuntur, o-
mittam: quia ea à Reverendo nostro Pastore D.
de la Badie, inter alia argumenta quamplurima,
plene pertractata sunt; peculiari Scripto Gène-
væ composito, atque Amstelodami in lucem e-
dito, Titulo *Vera Ecclesiæ Discernendi seu di-
gnoscendi ratio*, Gallice *Le Discernement d'u-
ne véritable Eglise*. Scio à quibusdam his op-
poni, quod hæc elogia Ecclesiæ tribuuntur
secundum optimam ejus partem, quamvis mul-
titudine irrogenitorum regentos numero superet;
cum eidem fere tituli, *Populi Dei*, *Hereditatis
Dei*, imo *Gentis sanctæ*, ac *Sacerdotii Regii*, Po-
pulo V. T. delati sint, cujus exiguam tantum
partem fideles constituisse palam est. Sed ad
hæc primo reponam, in corpore aut Toto col-
lectivo, quale est corpus Ecclesiæ, hoc obtine-
re non posse; quis enim acervum paleæ ullo jure
acervum tritici nuncupabit, etiamsi pauca quæ-
dam tritici grana illi admixta fuerint? aut quis
gregem universum porcorum nomine gregis ovi-
um salutabit, quamvis pauculas aliquot ovicu-
las ibi hinc inde intercurrentes videat? quis
fidelem alicujus Regis exercitum vocet, ubi
paucissimi tantum inter rebelles, fideles inve-
niantur? aut quis etiam corpus humanum esse
dixerit, cujus membra fere omnia ex omnis ge-
neris belluis composita forent? Deinde ad po-
pulum Judaicum quod attinet, facilis etiam
responsio est, cum talia nomina sive elogia isti
Populo typice sive figurative imposita sint.
Nam (ut de rebus istius œconomix hoc tantum
in transitu hic notem, quod Manna & Rupes,
quæ populum istum in deserto sequebantur ac
su-

iustentabant, ipsius Christi nomen obtinuerunt) certe quoad *Personas*, quæ Duces fuere illius populi, qualis erat *Moses & Aaron, Josua*, omnesque ejus Mediatores, Reconciliatores, & Liberatores externi & corporales, uti illas umbras ac figuras fuisse Christi Mediatoris, Reconciliatoris & Liberatoris spiritualis ac realis, nemo disputat: ita nec ulla ratione in dubium vocari debet, ipsum istud populi corpus, externe foederatum ac liberatum, figuram & umbram quandam fuisse Populi istius *peculiaris*, ut supra notavi, à Magno nostro Deo & Redemptore Jesu redempti; cui ista nomina & elogia vere spiritualiter ac maxime realiter competunt, eique iam ante in sua figura attributa sunt.

VI. Præterea quamvis Ecclesiæ domesticæ Abrahami, quæ ex vere fidelibus Sara, Haaco, ac trecentis viris fortibus, ab illo tanto Patrefamilias, qui per vivam fidem Jesu diem videbat, familiariter instructis constabat; hæc Elogia omnino denegari non possint: tamen ejus posteris, sequentibus seculis, à suæ originis puritate deficientibus, non fuere illa hæreditaria; nec illis nisi typice competiverunt: sed soli ejus antitypo, Ecclesiæ N. T. ut propria reservata sunt. Nam, quod hic notandum, Populus ille antiquus ex unica stirpe, Patriarcha scilicet Abrahamo, exortus, initio quidem ejusdem Gratiæ ac Fidei fuit particeps (ut in Isaac & Jacobo manifestum est) sed postea in ramos plane innumeros, instar arboris vigore ac gratia cœli destitutæ, dilatatus, vix quicquam præter corticem cultus externi conservavit: verum è diverso Populus sive Ecclesia N. T. ex innu-

G

me-

meris ac diversissimis familiis oriunda, instar sphaerae ingentis circuitus, cujus lineae (particularium sc. Ecclesiarum) ad Christum Jesum earum Caput ac Centrum erant recolligendae: quod egregio verbo *ὡς νεκροφάλοι ὡσεὶ θεοὶ* insignivit Apostolus Eph. 1: 10. unde non minus novi Caeli ac terrae, in qua iustitia habitat, quam Domus & Tabernaculi Dei cum hominibus, Nomina consecuta est.

VII. Invitaret me quidem verae Ecclesiae Evangelicae dignitas & pulchritudo, ut vivam atque integram ejus imaginem amabilem hoc loco depingerem, omniumque oculis subjicerem, ac falsos de ea conceptus ex animis hominum eruerem: sed quia hoc accuratissimo atque optimo modo à carissimis nostris Doctoribus factum est, tum Scripto supra indicato, tum duobus aliis novissime in lucem editis, quorum prioris inscriptio est, *Veritas sui Vindex*, seu *Solemnis eorum fidei Declaratio*. alterius vero titulus est Belgice, (quia Latine lucem adhuc expectat) *Den Tabernakel Gods*. quibus tertium, omnium quasi fundamentum, *De Fœderibus Dei*, brevi se comitè præbebit; atq; hisce omnibus perfecta quaedam idea verae Ecclesiae Dei, Christianismo exprimenda, ad vivum exhibetur: ego actum, & tam bene actum, non agam. Veruntamen quia ejus pulchritudo, & caelestis quaedam ejus cognitionis vis me rapuit, & à corruptis ac mundanis Ecclesiis, ad puram Christi Ecclesiam me traduxit, nonnulla, quorum intuitus me maxime movit, hic obiter delineabo.

VIII. Eminent autem inter alia in primis caelestis atque antiquissimae ejus originis contemplatio

tio. Quod nimirum ex æterna Dei Bonitate, ac liberrima ejus Voluntate, quasi suum nobilissimum genus ducat. cum ante jacta mundi fundamenta in Idea divina, non solum per ejus præsentiam, sed & per ejus decretum, ab omni æternitate, tanquam objectum ejus benevolentix extiterit, qua Deus Pater illam in Filio suo unigenito Jesu Christo, ipsius Capite, in Filiam suæ adoptionis elegit; utpote in tempore creandam, in fœdifragium lapsam, erigendam; & per suam infidelitatem à se alienatam, ad se reducendam. Idque juxta Fœdus gratiæ, cum ejus Capite, Filio nempe suæ dilectionis & beneplaciti initum. Ubi Filius, divinæ gloriæ Patris amator summus, sese in ejus offensæ Reparatorem, & Sponsæ suæ Sponsorem & Satisfactorem, secundum consilium & ordinationem Patris, obtulit & instituit, & per sui ipsius sacrificium, in plenitudine temporum peragendum, illam Patri suo reconciliavit, & sibi eam in propriam possessionem ante omnia secula acquisivit. Quarum rerum contemplatio, atque admiratio non præstantissimam sanctæ cujusdam Ecclesiæ amabilitatis ideam nostris quoque animis imprimere; quando nimirum illam, ut Dei beneplaciti & dilectionis effectum & objectum, & ad laudem gloriosæ suæ Gratiæ electam, intuemur, eamque destinatam à Deo discimus ex Epistola ad Ephesios cap. 1: 4, §. *ut sit sancta & immaculata in conspectu Dei caritate.*

IX. Deinde & maxime me movit æterni ac gratiosi istius Decreti de hac Ecclesia, in tempore executio, non tam in prima hominum,

Adami sc. & Evæ creatione, (qui alterius fœderis ac fortis Ecclesiolam exiguo tempore composuere,) quam in Ecclesiæ Christianæ mirabili ac supernaturali productione ac secundâ creatione, manu ductione, & perpetua formatione: ubi quamplurima, non solum corruptæ rationi humanæ, sed intellectui etiam electorum Angelorum incomprehensibilia, revelantur. Quam multa enim ac magna ejus instituendæ ac ducendæ causa prædixit, præfiguravit, ac fecit SS. Trinitas ab ipsis primi seculi initiis, ac sub Oeconomia veteris Testamenti? Quæ si quis animo attento contemplari, aliisque explicare velit, integri Tractatus argumentum præstantissimum illi suppeditarent.

X. Sed cæteris rerum ac factorum figuris omissis, Personas illas eminentiores, quæ vel *Christum, tanquam Caput Ecclesiæ, vel ejus Corpus Mysticum* typice adumbrarunt, obiter attingam. Prioris ordinis est Abrahamus Patriarcha, quocum Deus Opt. Max. Fœdus gratiæ solenniori modo iniit vel renovavit. Nam primum Adamum prætereo, quamvis aliquo respectu typus fuerit futuri *Rom. 5: 15.* quia potius Secundo Adamo opponitur, quam subordinatur. nisi forte quatenus per infinitam Dei gratiam & misericordiam, à fœdere operum, ad fœdus gratiæ, per fidem in Semen Mulieris, caput esse desit rebellis generis humani, & ad Caput N. F. per totalem sui abnegationem transiit. Abrahamum vero Patrem Credentium typum fuisse egregium Ducis, & consummatoris fidei Jesu, nemo dubitat; cum Patriam relinquens voluntatem Dei, loco omnium bonorum per
totam

totam suam vitam amplexus est; & filium suum unice dilectum, aut seipsum potius, in filio isto, Deo sacrificavit; eoque peculiari modo Dei Filium, vitam, atque animam suam, juxta ac corpus Patri suo Cœlesti, in Sacrificium offerentem repræsentavit, unde Dei Amicus quem nihil celare poterat S. S. Trinitas, à Deo ipso appellatus est, ejusque preces semper fuere exaudita. Inter primos, mihi hic observandos, insuper obviam fit Mosès, qui non minus perspicue, quatenus Populum Israeliticum è servitute Ægyptiaca eduxit, & intercessor fuit istius populi apud Deum; Liberatorem Ecclesiæ suæ, ejusque Mediatorem J. C. in illustri figura expressit. De Fœdere autem peculiari, quod Deus cum populo illo externo & Abrahamitico, secundum carnem, feriit, cujus ipse quoque quasi Mediator ac minister fuit, hoc loco nihil dicam. Hoc enim me, præter mentem, in tractationem de Fœderibus Dei induceret; quæ sane Doctrina, cum veræ cognitionis Ecclesiæ, imo totius Religionis Christianæ basis sit, tam solide tamque luculenter huic nostro seculo, ejus mirum in modum ignaro, tradita est, à nostræ Ecclesiæ doctore D. Petro Yvon, ut non possim quin ejus Tractatum nuperrime Titulo *Essentia Religionis Christianæ patefacta &c.* editum omnibus, qui Veritatem Religionis Christianæ amant, serio, hac occasione, commendem. Mosen excipit Josua, qui sicuti Nomen, ita & personam & facta Jesu minime obscure adumbravit, cum Populum eundem in terram Canaan introduxit, Reges & Gentes, & Urbes ac incenia destruens, ut locum cederent hereditati

Dei. Sed omnium proxime Rex & Propheta David, personam Veri Regis, Prophetæ, ac Sacerdotis, sive Pastoris Davidis, ut J. C. vocant Prophetiæ, in viva quadam figura, sustinuit, quod tam ex Historia Sacra, quam ipsius Psalmis, 2. 8. 22. 40. 45. aliisque notissimum est.

XI. Secundi vero ordinis personæ, quæ N. T. Ecclesiam, sive fideles præfigurarunt, sunt tum sacerdotes, tum gens tota Israelitica. Nam proprie & spirituali modo tota Ecclesia N. T. est *genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi Deus ut proprium vendicat*. Quo nomine Apostolus adhortatur omnes fideles, ut *corpora sua sistant hostiam vivam, sanctam, placentem Deo*, non ut bruta offerantur in V. T. loco hominum, sed *rationalem cultum*. Et remota circumcissione externa, & nihil nisi *novam Creaturam* quicquam in Christo valere asserens, eos solos, qui secundum eam regulam incedunt, vocat *Israelem Dei Gal. 6*. Non enim omnes qui sunt ex patre Israele sunt Israel. ut alibi affirmat. Si vero hæ figuræ & umbræ rerum futurarum tantam habuere claritatem, cujus ne centesimam quidem partem hic attingi, quid de earum Antitypo & ipso corpore erit dicendum? Certe hoc divino suo more egit Apostolus, integra fere sua Epistola ad Hebræos, & alibi, ubi Lucem per ejusmodi umbras reddidit illustriorem.

XII. Omnium tamen optime (ut puto) dignitatem atque excellentiam Ecclesiæ Evangelicæ cognoscemus, si illam, post visibilem Messię in Mundum Adventum, propius intuamur,

in *charitate Patris, in gratia Filii, & commu-
nitione Spiritus S.* unde patebit quanto in pretio sit
apud S.S. Trinitatem. Nec quicquam me præ-
ter scopum acturam puto, si paululum liberius
charitatem Patris, quæ prima ac liberrima ejus
beatitudinis causa est, in omnium divinorum o-
perum maximo contempler & de hujus Ecclesiæ
dignitate ac propriis quædam dictura, de ejus
Capite dignissimo, utpote de *proprio*, Patri-
que *equali* Filio, quocum inseparabilem habet
coñexionem, & cuius Gloriam, ut sponsa, par-
ticipat, quædam fusius proponam. Ad pri-
mum itaque animum advertens, merito admi-
rabunda cum ipso Dei Filio exclamo: *Ita Deus
dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit,
ut unusquisque qui credit in eum non pereat, sed vi-
tam habeat æternam.* Ipso nempe facto tandem
dedit mundo (scilicet credenti) hoc *Donum*,
quod omnium donorum ac bonorum fons, &
compendium est. Idque tam admirabili via, ut
Prima Divinitatis Persona, sive ὑπόστασις Patris
hunc suum Filium, qui à Sanctis Apostolis λόγος
& ἡρακλις sive Verbum atque expressa ejus
Imago ac resplendescencia dicitur, quemque
tota sua æternitate in sinu suo generat, carnem,
sive filium hominis fieri voluerit: & quidem fili-
um Virginis, (juxta prophetias,) modo isto
nobis ineffabili quod supervenienti illi Spiritu S.
per impervestigabilem operationem Altissimi,
(quam *inunbrationem* vocat Verbum Dei scri-
ptum), Verbum illud æternum atque essenziale
Patris humanæ naturæ, ex substantia hujus Virgi-
nis oriundæ, atque divinæ ejus naturæ uniundæ
in visceribus suis conceperit, gestaverit, fove-

rit & peperit. Adeoque verum Emmanuelem, jam tot seculis expectatum, atque exoptatum Ecclesiæ adorandum & amplexandum produxerit. Quo augustissimo argumento Deus Opt. Max. ane abunde satis suam benignitatem & amorem erga homines seu *φιλαυθροπία*, declaravit? Et ane omne dubium nobis sustulit, quin illi placeat ut Ecclesia, singulique fideles arctissimo unionis vinculo ipsi socientur in hoc tanto, tamque Divino capite, atque ejus naturæ Divinæ fiant participes? cum eo fine hunc Filium suum unicum miserit in mundum, ut particeps fieret naturæ humanæ, eamque sibi in isto Filio, qui cum Patre & Spiritu S. unus ille verus Deus est, admirando hoc vinculo uniret?

XIII. Sed redeo ad Patris cœlestis, erga proprii sui Filii humanam naturam, charitatem, ejusque mirabiles effectus, quibus illam in ipsius Divinitatis Thronum extulit, omnibusque Divinis donis & bonis, quatenus Divinæ ejus Personæ unita est, dotavit; quæ omnia deinde in ipsam Ecclesiam ab hoc capite defluunt ac redundant. Primum autem ac cæterorum principium est, quod Pater Christi humanæ Naturæ, ejusque Animæ & corpori, Filium suæ dilectionis in Sponsum, & quasi divinam Animam dederit; ita ut duæ naturæ, alias infinita valoris distantia distitæ, in hac divina Persona unitæ, adorandum illud totum, Jesum scilicet Christum, constituit. Unde consequitur, quod ipsa quoque divina Essentia, in Verbo ab omni æternitate existens, huic humanæ naturæ, jam à secunda deitatis Persona assumptæ, terminatæ, ac sustentatæ sese comunicarit.

rit, simulque omnes Perfectiones & attributa divina, quæ ab Essentia non differunt, illi imper-
 tierit. *Placuit enim Patri, ut in hoc Ecclesia capi-
 te, omnis plenitudo inhabitaret.* Et reipsa, testante
 S. Paulo, in eo habitat omnis plenitudo Deitatis
 corporaliter *Col. 1: 18, 19.* Atque inde est
 quod Propheta *Jerem. 23, 16.* oculis in Christi
 humanam naturam conversis, ita *Dictum Jehova*
 enunciet: *Ecce dies venturi sunt, quibus excita-
 bo Davidi Germen justum, &c. diebus ejus ser-
 vabitur Jehuda, & Israel habitabit secure, atque
 hoc est nomen, quo vocabitur, Jehova justitia nostra.*
 Ac Propheta Evangelicus de hoc Puerulo nato, &
 Filio dato Ecclesiæ, prædicat, quod ejus nomen
 vocabitur *Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis,
 Pater aternitatis, Princeps Pacis, Jesh. 9.* Quæ no-
 mina sive Attributa, cum mere Divina sint, non
 nisi personæ divinæ competunt, in qua natura
 humana subsistit; eoq; respectu Pater ille æter-
 nitatis, cum puero in tempore nato, in Chri-
 sto sc. optime simul consistunt, & unum sunt.
 Eidem Puerulo convenit *Exortus ab omni aterni-
 tate. Mich. 5.* & ante *Abrahamum,* imo ante
omnia Dei opera, & ante ullum tempus fuisse, Prov.
8. 22. Idem vero quod de æternitate Capitis
 Ecclesiæ nunc liquet, de cæteris divinis propri-
 etatibus, atque operibus facile demonstrari
 possit, cujusmodi sunt *Ubique esse presentem, in
 cælo simul & in terra esse, Joh. 3. 13. Omni-
 potentem esse Apoc. 1: Principium esse vitæ, &
 Vitam habere in se ipso, quemadmodum Pater vitam
 habet in se ipso, Joh. 5. 26.* Id est Fontem &
 scaturiginem esse omnis vitæ.

XIV. Divina etiam opera Christo Θεωρεώ-

π. 10

passim in S. Literis tribuuntur, utpote creare Cœlum & Terram; omnia sustentare potenti suo Verbo; Judicem esse universi; Mortuos resuscitare. Quæ ita Deo sunt propria, ut Maledicendum sit iis Diis qui Cœlum & Terram non crearunt. Jerem.

10. 11. Atque hoc fundamento Ecclesia innixa, suam fidem & fiduciam tuto in hoc homine-Deo habet, & carnem divinam statuit brachium suum absque ullo maledictionis divinæ metu. Verû in Operibus Gratix tantam partem habet Filius Dei & hominis, ut universam fere S. Scripturam transcribere necessum habeat, si quis de iis ordine, & satis dicere velit. Nam totum opus Redemptionis ei concedidit Pater, ut ipse testatur Salvator Joh. 17: 2. In ultima ejus precatione Sacerdotali. *Dedisti ei (nempe Filio) autoritatem in omnem carnem, ut quacunque dedisti ei, det eis vitam æternam.* Et paulo post, *ego te glorificavi in terra: opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem.* Atque profecto omnibus iis perfectionibus divinis de quibus jam sermo fuit, ipsi opus erat, ut opus hoc difficillimum exequeretur, iram divinam placaret, mortem ad victoriam absorberet, caput Serpentis contereret, peccatum & opera diaboli destrueret, divinæ Justitiæ satisfaceret, Sacrificium satis dignum illi offerret, Fortem vinciret & vasa ei eriperet, vitam resumendam deponeret, Spiritum Sanctum mitteret Ecclesiæ, tandemque ei daret vitam æternam. Requirebatur enim ut vita & mors Christi ejusque satisfactio & merita infiniti essent pretii & meriti, omniaque in iis essent divina. Atque revera iste mirabilis duarum naturarum unionis in hac divina Persona, effe-

ctus

ctus est, quod omnia quæ ab illa proveniunt, ac Christo propria sunt siue naturalia sint, siue moralia, siue supernaturalia: siue spiritualia sint, siue corporalia, omnia pro divinis à Deo habeantur & à nobis haberi debeant, quod de Christi sanguine diserte asseritur *Actor. 20: 28.*

XV. Duo supersunt ejusdem Amoris seu charitatis Dei Patris erga Christi humanam naturam effectus, siue fructus. Primus est quod Pater ipse *dedit omnem potestatem in cælo & in terra.* Neque enim huic Deo homini ac Secundo Adamo, qui ipse Dominus è cælo est, *1. Cor. 15.* & Caput Novi Fœderis, siue Mediator unicus inter Deum & hominem, solum Ecclesiam, ut Capiti suo, subjecit *Eph. 2: 22.* sed & *omnia subjecit ejus pedibus. Pater diligit Filium* (ut ipse de se testatur) *& omnia ei dedit in manum Job. 3: 35.* Omnia qui dicit nihil excipit (ut cum Apostolo argumenter) nisi eum qui ei omnia subjecit. Omnes Angelos tam lucis quam tenebrarum, quamvis diversissimo modo, omnes Reges, & fines terræ omnesque gentes eius sceptro subsunt, si non quo ad plenam omnium possessionem & usum, certe quo ad ipsum ejus jus ac dominium suo tempore Orbi manifestandum. Quamvis enim cum Patre & Spiritu S. supremum atque absolutissimum dominium habet in omnes Creaturas, jure earum creationis ac conservationis: tamen peculiariter (Verba sunt ipsius Mediatoris) *Quatenus filius hominis est, auctoritatem ei dedit Pater Judicium excercendi Job. 5. 17.* Eumque in Regem unxit super montem Zionis, ipsique daturus est omnes gentes in possessionem. ac dominari jussus est in medio inim-

micorum, brevi & Satanam Ecclesiæ pedibus
subjecturus.

XVI. Huic beneficio aliud annexum est,
quod Pater illam suam gloriam, quam se alias
nemini daturum pronuntiavit, *Jes. 42: 8.*
nostro Salvatore dederit, eo ipso teste, imo
omnem honorem, quem quis neglecto honore
Filii ipsi deferre velit, pro nihilo, aut pro of-
fensa habeat. *Joh. 5: 22. Omne iudicium dedit*
Filio, ut omnes honorent Filium, prout honorant
Patrem. Nam ut ait S. Paulus *Philip. 2: 19.*
Deus ipsum in summam extulit sublimitatem, ac do-
navit ei nomen quod est supra omne nomen, ut in
nomine Jesu omne genu se flectat cœlestium, terre-
strium, & subterraneorum, quæ Dei propria
gloria est Jes. 55: 23. Ideoque non solum-
modo iussit ut omnes sive Reges sive subditi ip-
sum osculentur *Pf. 2.* sed, ut nos docet Apo-
stolus *Heb. 1: 6. cum hunc Filium suum uni-*
genitum induceret in Orbem terrarum, ut eum o-
mnnes Angeli adorent. cui respondet *Pf. 97. 7.*
Nec tantum hanc gloriam illi in cœlo reserva-
vit, ubi illi, Agno scil: mactato, idem ho-
nor, eadem gloria, & benedictio, ac Patri
defertur, *Apoc. 5: 12. 13.* sed in ipso suæ exa-
nitionis statu, in stabulo, ac præsepi ab univer-
so cœlitum exercitu delata est. Unde Ecclesia
gloriam sui Capitis cognoscere potest, & suam
cœlestem vocationem ac statum admirari. quod
Domino illi Gloriæ (ut à S. Petro appellatur)
desponsata sit, per incomprehensibilem Patris
cœlestis erga ipsam charitatem. Ultimus chari-
tatis Dei Patris tam erga Novæ Ecclesiæ Caput,
quam erga ipsam effectus, quem mihi attin-

gen-

gendum proposueram, reliquus est, quod ipsa Divina Majestas hanc suam dilectionem è cœlo non semel promulgavit, suamque in hoc Filio animæ suæ complacentiam atque acquiescentiam divina hac sua voce testatus est: *Hic est Filius ille meus dilectus, in quo acquiesco, ipsum audite.* Eoque divino testimonio confirmavit, & designavit, hunc esse istum, per excellentiam didictum, Prophetam, quem clementer populo suo (Evangelico sc:) per Mosen, promiserat, *Deut. 18: 18. Prophetam suscitabo eis è medio fratrum ipsorum, sicut tu; & indam Verba mea ori ejus, ut eloquatur eis quicquid praecepero ipsi. Erit autem ut quisquis non auscultaverit verbis meis, quæ locuturus est in nomine meo; ego reposcam ab illo.* Quæ brevius expressit *Apostolus Heb. 1: 1. Ultimis hisce diebus locutus est nobis in Filio.* nempe jam fratribus simili factio, ut misericors esset ac fidelis Pontifex, in iis qua agenda forent apud Deum, ad expiandum peccata populi. Non enim eum Pater constituit, ut exactorem rigidi juris Pacti veteris, qui ipsi loqueretur è medio ignis, & fulguris, ac tonitru de monte fumante; sed eum instituit ut *Pastorem bonum*, cujus adventus, tanquam verum Evangelium, ex alto monte Zionis, seu Ecclesiæ Novæ, alta voce erat annunciandus, hisce verbis: *Ecce Jehova venturus est contra robustum, nempe Ecclesiæ hostem, & Gregem suum pascet, sicut Pastor, in brachium suum congregabit agnellos, & in sinu suo illos portabit: & fœtas ducet commode. Jes. 40: 9. & 11.* Ista vero solennis Doctoratus, sive Pastoratus Christi Declaratio, à magnifica Gloria, Patris (ut *Apostolus* ejusdem spectator loqui-

loquitur) 2. Pet. 1: 17. profecta, cujusque
 fundamentum erat Patris in Filio acquiescentia
 ac dilectio, uti Christo Capiti, ita & corpore
 Ecclesiae fuit gloriosa. Sest illud omnem intelli-
 gentiam hominum & Angelorum superat, quod
 Pater Coelestis Filium suae dilectionis dederit
 non solum in Doctorem & Pastorem: sed & in
 victimam pro illa destruendam, nempe quo ad
 amabilem illam ejus humanam naturam; cum
 alioqui Ecclesia, suo demerito victima Diaboli
 fuisset mansura. His autem omnibus recte per-
 pensis, fieri nequit, ut si quis ullius divinae ve-
 ritatis, ac purae Charitatis capax sit, primo non
 adoret dilectione Patris Coelestis, deinde eandem
 contempletur & diligat in Ecclesia, eamque ut
 insigne Divini Amoris objectum, magni faciat
 quod tanti fecit ipse Deus. Nam si regum ac impe-
 ratorum est munera atque honores distribuere,
 pretiumque rebus imponere; quis dubitet quin
 regum Regis, atque imperatorum Imperatoris
 sit, Ecclesiae honorem, aestimationem, & be-
 nevolentiam omnium conciliare? siquidem e-
 jus est non solum declarare, quid honore & a-
 more dignum sit, sed quaecunque vult honorifi-
 ca atque amabilia efficere.

XVII. Ordo nunc postulat, ut ad meditatio-
 nem *Gratia Filii*, qua fidelissime Ecclesiae con-
 junctus est, exinde pergam. Cujus stupendus
 primo se mihi offert effectus, quod Benignissi-
 mus noster salvator plus etiam Ecclesiam sive
 Corpus suum mysticum, quam corpus suum na-
 turale dilexerit, illudque pro altero dederit;
 imo ipsam ejus animam pro suis ovibus & amicis
 dederit, eamque infernalibus angustiis ac poe-
 nis

nis exposuerit. Et quamvis Ecclesia rea esset criminis læsæ Majestatis Divinæ, ejusque reparationis debitor, ipsius quoque Filii Dei respectu, qui eodem crimine læsus erat: tamen ipse in medio Consilii S.S. Trinitatis, quasi surgens, sese in ejus Sponsorem futurum obtulit, atque ipso facto se talem in tempore præstitit, *melioris scilicet Pacti factus Sponsor*, ut nos docuit Apostolus *Heb. 7: 22*. Nam revera minime tergiversatus est, cum hora ultimi sui Sacrificii advenisset. Quod Evangelicis suis verbis exprimens *Jesaias Cap. 53*. nos quasi in rem presentem ducit, *versu 7*. *Cum exigeretur* (ut recte vertitur textus Originalis) scilicet ut solent sponsores, deficiente debitore, in iudicium vocari & exigi, *afflictus fuit, nec aperuit os suum*. Nam Dominus *incurrere fecit in ipsum iniquitatem omnium nostrum, & Poena qua nobis pacem attulit, super ipsum fuit, & per ejus livorem sanati sumus*. Ac denique *Animam suam pro delicto posuit*. Quod brevius dixit Apostolus *2. Pet 2: 25*. *Peccata nostra ipsemet sursum tulit, in corpore suo super lignum*. Atque ea omnia S. Historia Evangelica confirmat, quomodo sc. omnia in Christo *consummata* sint, ipseque solverit quæ non rapuerat. Et ut divinis ejus verbis utar, *Filius hominis non venit ut sibi ministretur sed ut ministret: detque animam suam in redemptionis pretium pro multis*.

XVIII. Anne vero ea omnimoda ejus gratia est, quod *cum esset in forma* (sive natura) Dei, *rapinam non ducens*, *Parem esse cum Deo* (*ἰσὸς Θεῶ*) ipse sese *inaniavit*, *forma* (sive natura) *servi accepta*, *similis hominibus factus sit*, & *habitu*

bitu inventus ut homo ipse se submisit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Phil. 2: 6. E quibus omnibus liquet hunc sponforem fidelissimum omnes conditiones ardui hujus foederis, quod cum Patre suo in gratiam Ecclesiae contraxerat, solum praestitisse. Eumque ut secundum Adamum, per viam contrarii, istius viae, qua primus Adam per superbiam, ac perversum amorem sui ipsius, ad paritatem cum Deo contenderat, seseque à Deo suo diviserat, per humiliationem, & per abnegationem suae gloriae, atque fruitionis omnium bonorum; imo per ignominiam ac perpeffiones difficillimas Ecclesiam suam ad Deum & Patrem suum reduxisse.

XIX. Alius insignis Gratiae Filii Dei respectu suae Ecclesiae effectus hunc excipit, quod non solum, velut agnus, mactatus sit, ac moriendo mortem absorberit; sed & instar Leonis è tribu Judae, in domum Fortis illius inimici Satanæ invaserit, ejusque vasa sive suas oves, omnipotenti brachio infernali isti lupo ereptas, in libertatem vindicavit; & eas vita nova atque incorruptibilitate donavit per suam Resurrectionem, Ascensionem, & triumphalem Sessionem ad Dextram Patris sui Coelestis. Unde omnia bona ac dona super Ecclesiam effundit, ac praesertim donum omnium bonorum maximum, Spiritum suum sanctum; quem ei à Patre (ut ipsi à se promeritum) ut fontem vitae, in ejus vivificatorem, consolatorem, & sanctificatorem, perpetuumque Ducem coelitus demittit, quo nomine bonum esse suis discipulis dixit Servator, ut iret ad Patrem, ipsosque quo ad corporalem ejus praesentiam, dereliqueret. XX.

XX. Ultimus vero Gratiae Filii Dei effectus, quem hic præterire non debeo, est quod Ecclesiae veræ, suisque fidelibus omnibus & singulis *candem caritatem*, qua Pater diligit Filium suum unigenitum, suo merito & intercessione procuret, eosque tam mirabili modo inter se, imò secum, & cum Patre, in Spiritu suo uniat, ut eum iis unum esse dici queant. Talia autem magna & admiranda quis nostrum asserere auderet, nisi Christus, ipsa Veritas, nobis in eo præuisset, sic de suis redemptis coram Patre verba faciens Joh. 17, 19. *Eorum causa ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non autem tantum pro ipsis (Apostolos suos intelligens) rogo; sed & pro iis qui per sermonem eorum credituri sunt in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me & ego in te: ut & ipsi in nobis unum sint.* Et paulo post subjiciens, *Notum ipsis feci nomen tuum, & notum faciam, ut caritas, qua dilexisti me, sit in eis, & ego in eis.* Cujus finem ibidem indicaverat vers. præcedentibus, amplificationem scilicet Gloriæ Dei. *Ut cognoscat Mundus, quod tu me miseris, & eos diligas, prout me dilexisti.* Quis autem non obstupescit ad tantam humilitatem, benignitatem ac caritatem proprii Filii Dei, qui se nobis parem constituit, & nos ipsi pares fore gaudet? quæ infinita bonitas, ejus veræ divinitatis argumentum est. Ecquis ergo vel ideo non magni faciat Christi Ecclesiam, quæ tantam cum eo, suo Capite conformitatem habet.

XXI. Videamus porro hoc loco, quanta sit Ecclesiae Christi felicitas, cui in hæreditatem cessit *Communio Spiritus Sancti*, cujus gratiæ in-

H

tu.

tuitu jure cum eximio illius membro Rege Davide gloriari potest, *Jehova portio hereditatis mea, Funes mihi ceciderunt in jucundis!* Nam revera cujus portio Spiritus S. est, ejus portio est Jehova; non ideo tantum quod ipse fideles ducit ad Jehovam: sed quia cum Patre & Filio est ipse Jehova, unus ille verus Deus, quem *in solio excelso sedentem* ac divina gloria coruscantem vidit Propheta Jesaias cap. 6: 1. cujus gloriam & verba, *Vade ad populum istum & dic, auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non cernetis*: uti Jesu Christo tribuenda esse docet S. Joannes cap. Evangelii sui 12: 40, 41. Ita eadem tribuit Spiritui S. Apostolus Paulus Actor; 28: 25, 26. Quod unicum argumentum satis validum esse credo ad probandam veram Deitatem Divinæ ejus Personæ contra omnes ejusdem adversarios, ut hoc in transitu notem.

XXII. Hunc autem Dei Spiritum promissum videmus Ecclesiæ in V. Testamento, secundum gratiam Novi Testamenti, veluti Creatorem novi cordis, & principium novæ vitæ Ezech 11: 19. *Indam ipsis cor unum, & Spiritum novum ponam in medio ipsorum.* Et cap. 36: 26. *Et dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri, & amovens cor lapideum & carne vestra, indam vobis cor carneum: & Spiritum meum ponam in medio vestri, quo faciam ut in statutis meis ambuletis, & jura mea observetis, facientes ea.* Hic Spiritus S. porro nobis repræsentatur, ut Novi Templi Architectus, qui illud ædificat, inhabitat, exornat, illuminat, iungit, & sanctificat. Quod in visione Pro-
phe-

phetica mirabili modo revelatum fuit Prophe-
 cæ, Zachar. 4: 3, & 6. Ubi candelabro toti au-
 reo (Ecclesiæ hujus Evangelicæ typo) *vas olei*
pendebat, eique utrinque à dextra & sinistra dua
olea adstabant; quæ præsentiam ac virtutem Sp.
 Sancti (Angelo interprete) designabant. Un-
 de v. 6. remota vi & virtute hominis, ædifi-
 cium Templi consummaturus dicitur Jehova,
 hisce verbis: *Non virtute neque vi efficietur, sed*
Spiritu meo, ait Jehova exercituum.

XXIII. Præterea in N. T. non semel reno-
 tata fuit hæc promissio effusionis Spiritus Dei,
 à Salvatore nostro Joh. 14, 16. *Ego vero rogabo*
Patrem, & alium Advocatum dabit vobis, ut
maneat vobiscum in æternum. Et cap. 16, 13.
Quum autem venerit ille, Spiritus ille veritatis,
dux via vobis erit in omnem veritatem. Et Act.
 1, 4. eum vocat, Promissionem Patris, quam
 illos Hierosolymis exspectare jussit. Promissi-
 ones autem & prophetias istas impleri cœptas vi-
 demus Act. 2. ubi Apostolus Petrus effectum
 cum promissione divina conferens, sic audito-
 res suos affatus est: *Viri Judæi &c. hoc vobis no-*
tum esto &c. Hoc illud esse quod dictum est per Pro-
phetam Joëlem: ultimis temporibus (dicit Deus)
effundam ex Spiritu meo super omnem carnem, &
prophetabunt filii & filia vestra &c. Quæ verba
 cum perspicue ultima gratiæ & operationis Spi-
 ritus S. tempora illustriora spectent, istis ini-
 tiis, vel, ut cum Apostolo loquar, *Spiritus pri-*
mitiis Rom. 8. 23. ejus plena & integra messis
 terminari non debet. ut quidam Theologi, qui
 suâ mensurâ, divina metiri non verescuntur,
 Orbi suadere student. Quamvis enim Deo sa-

pientissimo ac liberrimo rerum omnium Do-
 mino, ac suorum donorum dispensatori non
 placuerit, ut paribus passibus ac gradibus Ec-
 clesie, primam illam Hierosolymitanam pro-
 xime subsequentes, eandem abundantiam Spi-
 ritus S. assequerentur; & quamvis, ut locus da-
 retur Myserio iniquitatis, & Anti-Christiani-
 smo universali, gratia illa prima à Christiani-
 smo degenerante sensim recesserit; maxime
 tempore Constantini Magni, quo mundus in
 Ecclesiam irreperere, imo solenniori modo in-
 troduci coepit: tamen nullum tempus concipi
 debet quo, non aliqua ex parte adimpleatur hæc
 prophetia in vere fidelibus, si quidem Christi-
 anismum in terris indefinenter existitutum con-
 cedamus: *Quotquot enim filii Dei sunt, Spiritus
 Dei ducuntur. Et sicubi duo aut tres in nomine Chri-
 sti congregati sunt, Christus in medio ipsorum est*
 nimirum per ejus Spiritum, qui illorum lux &
 Dux est. *Et si quis Christi Spiritum non habet, il-
 le non est ejus; adeoque non est Christianus, nec
 ullo justo titulo Christianus nominandus. At
 tamen cum Sacris literis statuimus, postremis
 temporibus, post lapsam Babylonem & liga-
 tum Satanam, & post introitum gentium in Re-
 gnum Christi, & denique post conversionem
 universalem Judæorum, fore adimplerionem
 plenam istarum universalium atque illustrium
 prophetiarum tum ex V. tum ex N. T. qua-
 lem ex Joële citavimus cum Apostolo Petro
 cui addi possent multæ aliæ, sed unam illam lo-
 co omnium proponam ex Zachar. 12: 7. quam
 nondum adimpletam esse nemini controversum
 est, quod ad plenitudinem & amplitudinem*

gra-

gratiæ universalis, & operationis Spiritus Sancti, quibus efficietur, *ut habitatorum Jerusalem infirmiores futuri sint sicut David, & Domus David sicut Angeli, sicut Angelus Domini, ad facies eorum.* De quibus si quis accuratam ac plenam desideret cognitionem, eam ex binis egregiis Tractatibus D. de Labadie, uno titulo *De Imperio Spiritus Sancti*, Gallice *De l'Empire du S. Esprit*: altero ejusdem Autoris, in inscriptione *Præco seu Fecialis Magni Regis JESU*, Gallice *Le Heraut du Grand Roi JESVS*, abunde haurire potest.

XXIV. Pergam itaque ad considerandos quosdam beatæ communionis Spiritus Sancti effectus, atque eos præsertim qui nunc animum meum maxime feriunt; quarum primarius est Unio illa intima, qua Ecclesiam cum Capite suo Christo, & in ipso cum Patre & secum, hædeoque cum SS. Trinitate unit: deinde & singula ejus membra inter sese, & cum eodem, eorum Capite, singulatim conjungit, atque in templum vivum ædificat. Quemadmodum autem duas naturas in Christo, divinam sc. & humanam, in persona Filii Dei unigeniti, in unum Mediatorem Dei & hominum electorum, ac Ecclesiæ Caput intimo atque æterno unionis vinculo univit: ita & hujus unionis ejus cum Ecclesia suisq; omnibus, unicus Autor, & quasi internum atque indissolubile vinculum est. Hoc liquet ex dictis Apostolicis, five n. Ecclesiam intueamur ut ædificium ac Templum Dei vivum; five eam accomparemus corpori humano: utrumque nobis hanc unionem arctissimam ad vivum depinget. De ædificio ver-

ba facit Apostolus, inter alia Epistola sua ad Eph. cap. 2, 22. ubi postquam de Christo ut lapide angulari locutus erat, sic pergit, *in quo totum aedificium congruenter coagmentatum crescit, ut sit Templum sanctum Domino; in quo & vos una aedificamini, ut sitis domicilium Dei per Spiritum.* Templum autem Dei uti ex vivis lapidibus constat, ita vivum est, & vivo quasi cœmento istius cœlestis animæ, & Spiritus sancti nexu conjunctum & unitum. Si cum eodem Apostolo Ecclesiam respicimus ut corpus humanum, ejus constitutio nobis ipsius Caput atque ejus membra, eorumque unionem ac naturam non minus scite delineabit. Sic enim ait I. Cor. 12, 12. *sicut corpus unum est & membra habet multa, omnia illa membra corporis, quod unicum est, multa sunt, sed unum sunt corpus; ita & Christus.* Christus autem à Christo non dividitur; quod merito prodigii instar, & per deductionem ad absurdum, rejicit idem sacer Scriptor 2. Cor. 1, 13. *Num divisus est Christus?* Etenim (ut alibi loquitur) *per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus, per baptismum videlicet Spiritus Act. 1, 5. quo Christus ipse baptizat.*

XXV. Adhuc duo tantum communionis Spiritus Sancti effecta hic attingam; Primum, quod *preces & cultum* fidelium format ac *spiritualem* reddit, eumque Deo efficit gratum: Secundum quod, uti Ecclesiam cum omnibus bonis unit, *ita eam ab omnibus malis segregat.* Quod ad primum, cum Spiritus Sanctus sit Spiritus supplicationum, uti appellatur Zach. 12, 10. & adoptionis, testante Apostolo Rom.

Rom. 8, 15. & alibi, fideles *docet & facit orare*. quo nomine idem S. Paulus ad Galatas cap. 4, 6. sic alloquitur fideles: *quoniam estis filii, emisit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater*. Alias vero dicitur, quod *suspiriis inenarrabilibus pro iis intercedit*. quæ eodem redeunt, nam qui scrutatur corda, novit quid sapiat spiritus. Porro *spiritualem* facit adorationem & cultum nostrum, ac vere Evangelicum, nulloque loco, tempori, aut ceremoniis externis alligatum; atque ea ratione solummodo hoc tempore Deo gratum. *Deus enim Spiritus est*, ut ait Salvator Mundi, *& in Spiritu & veritate vult adorari. & tales querit Adoratores* Joh. 4. Atque inde est illa *precatonum efficacia*, quæ *multum valet apud Deum* Jac. 5. quod illustribus earum effectis ibidem demonstratur. tum quia Pater non rejicit preces suorum filiorum Luc. II, II tum quia non potest non delectari opere Spiritus sui, qui illas in corde fidelium suscitatur, format, & formare docet secundum Dei voluntatem.

XXVI. Postremus communionis Spiritus Sancti effectus, quem mihi hic attingendum duxi, iste est, quod ubi Ecclesiam Christi arctius cum Deo conjungit, eamque magis Deo & Christo sibi que assimilatur: *ibi magis illam à seculo corrupto ac perverso, à mundanis opinionibus & moribus, malorumque hominum unione & communiione sejungit ac separat*. Hoc vero in uno illo exemplo Ecclesiæ primævæ Hierosolymitanæ, quæ effusissime Spiritu Sancto (ut Christi phrasi utar) baptizata fuit, omnium maxime est conspicuum: ubi cum nimirum Spiritus

Sanctus multitudinem credentium, omniaque istius Ecclesiae membra in unum cor & animam univisset, ita ut nemo quicquam suum proprium esse profiteretur; simul omne alienum, quod ejus gratiam mentiebatur, eoque ipsi Deo cordium inspectori, qui per Apostolos operabatur, illudere velle videbatur, morte exemplari & violenta ab illius etiam externa communione & professione separavit Act. 5. Quo evidenti Spiritus Sancti effectu tanquam visibili argumento probatur, illum esse ignem consumentem, qui ubicunque virtutem suam plenus explicat in Ecclesia, ibi quoque purius omnia impura & à se aliena consumit, vel ad judicium, vel ad salutem animarum, semperque ad Ecclesiae suae bonum. Et quemadmodum ignis naturalis proprium est, aurum verum à quovis alieno metallo disjungere: ita hujus ignis caelestis ac divini est, bonos à malis, aut malos à bonis separare: sicuti frigoris & glaciei infernalis est, malos bonosque (sed non satis bonos) quasi congelare & inter se unire.

XXVII. Nihil nunc mihi hic superesse video, nisi ut juxta illam descriptionem, quam satis late supra extendi, de Christianae Ecclesiae dignitate, seu potius dignatione Domini, qua illam tantopere extulit & dilexit Deus Pater, tam incomprehensibili gratia & amore persecutus est Deus Filius, tamque admirabili & salutifera sua communione dignatus est Deus Spiritus Sanctus, generatim cum statu aliarum Ecclesiarum, & speciatim cum statu nostrae Ecclesiae, quam Deus noster in unitate sui Spiritus publice & quasi in conspectu totius Orbis congre-

gregavit Herevorti, & ad cujus communionem
& unionem me quoque per ineffabilem suam
benignitatem perduxit, mecum tacite confe-
rens, singularem SS. Trinitatis erga me dile-
ctionem & beneficam dispensationem, meamq;
ὁμοδοξίαν five beatam fortem grato animo ag-
noscam, & publico hoc Scripto, ad Dei glo-
riam, celebrem. Eoque, si fieri possit, meis
amicis, meisque nuper in rerum Ecclesiastica-
rum exercitiis consortibus, qui hanc spreve-
runt, aut nunc spernunt, genuinam veritatem
persuadeam.

XXVIII. Illud vero me difficulter consecu-
turam scio, nisi illi deposito omni carnali judi-
cio & affectu, simulque neglectis falsis munda-
norum hominum testimoniis, qui quod igno-
rant blasphemant, verum dicenti credant, hanc
nostram Ecclesiam esse vere Evangelicam re-
nascentem, ad exemplar primæ Hierosolymi-
tanæ, tum quoad ejus Antecessores, tum quo-
ad totum ejus corpus quam fidelissime efforma-
tam; quæ indies non tam hætenus numero,
quam gratiâ Spiritus Sancti, omnia renovan-
te, atque aliena separante, crescit, & omnes
numeros veri Christianissimi adimplere incipit.
quicquid caro & sanguis, quibus non sapiunt
ea quæ sunt Spiritus Dei, opponant. Deinde
parum etiam obtinebo, nisi fidem habeant sacris
litteris, atque ipsi veritati, addam & suis publi-
cis Confessionibus asserentibus, cætos illos ec-
clesiasticos, in quorum sinu forte nutriti sunt,
aut ullos alios, ubi Christus ipsa Veritas, e-
jusque Spiritus, eoque vera fides & Caritas non
regnat & imperat, pro Christianis Ecclesiis
non

non esse habendos. Denique nihil effecero, nisi & intrepide oculos aperiant, ac libere mecum, coram Deo in ejusque lumine dijudicent statum Ecclesiarum hujus ævi, an ipsis vere convenient essentialia & propria veræ Ecclesiæ Christi. Exemplo enim Pontificiorum didicimus, quam difficile sit non optima de sua Matre credere aut confiteri.

XXIX. Remotis itaque omnibus præconceptis judiciis ac sententiis, videamus ubi vere Christiana Ecclesia inveniri possit in terris: cum illam longissimo tempore vel in deserto, vel inter privatos parietes, aut in solitariis pectoribus, ut tempore Eliæ, latuisse dixeris; vel etiam in coetibus mundanis aut superstitiosis, ubi tantum quoad materiam existit; ut lapides vivi in ædificio ex ligno, fœno, stipula & lapidibus mortuis extructo, quocum nihil nisi, nescio quam cohesionem externam ac stramineam, commune habent. Videamus, inquam, ubi talis sit Ecclesia, fidelis Christi Sponsa, Deidilecta Filia, & Templum Sp. Sancti? Quam Deus ab æterno, juxta æternum suum Decretum, dilexit amore æterno; cui *in Christo benedixit omni benedictione spirituali in cœlis*, & (ut omnia Apostoli verbis ad Ephesios explicem) *quam ante foundationem mundi elegit, ut esset sancta & irreprehensibilis coram ipso in caritate, postquam illam predestinavit ad illam adoptandam sibi per Jesum Christum, juxta beneplacitum voluntatis sue: ad laudem gloriose sue gratia, qua illam gratam sive amabilem reddidit in Christo. Et quam credentem Evangelio obsignavit S. Spiritu promissionis.* Quæ omnia S. Paulus Ephesinæ Ecclesiæ

fixæ

fiæ particulari applicat & haut vane tribuit Eph. I. concludens, *Qua est Corpus ipsius, plenitudo omnia in omnibus adimplentis.*

XXX. Jam pios omnes qui in publicis & frequentissimis coetibus commorantes, se viva Ecclesiae Christi membra juxta præscriptum Catecheseos Heidelbergensis profitentur, maxime vero vere regenitos ac vitam Christi, & Christo soli viventes interrogatos velim, an coram Deo testari possint, illos coetus publicos quibus se addixerunt, aut quos præterea propius norunt, tales esse quibus talia nomina ac propria, secundum illorum judicium intimum suæ conscientiae jure merito, eorumque statui convenienter assignari possint? An ex animo credant illos quoad universale eorum corpus (nam paucos hypocritas aut temporaneos, qui ibi nullo numero latere possint, non moramur, dum exemplo non nocent) esse tales, inquam, ut eos pro peculiari illo populo habere possint, quem Pater Filio suo, ab omni iniquitate redimendum dedit, ipsumque victimam pro illorum peccatis fecit? & quem Jesus sanguine suo redemit, ac seipsum dedit, *ut illum eriperet de presenti seculo malo, secundum voluntatem Dei & Patris nostri?* Gal. I: 4. *ita ut non sit de hoc mundo, quemadmodum Christus non est de hoc mundo* Joh. I: 16. *& mundus ipsis crucifixus sit, & ipsi mundo?* Qui enim Christi sunt, *carne crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis. Et an Spiritu Christi vivant & ambulent?* Quæ de omnibus Christianis asserit Apostolus Gal. 5: 25. An præterea vivam Christi imaginem exprimant, *cum ipso mortui & resuscitati* Rom. cap,

cap. 6. & in caelum transpositi sint Col. 3. Et tandem non sibi sed Deo vivant, & Christus in illis vivat Gal. 6. Vel juxta Catechesin Quæst.

32. Christi unctionis sint participes, ejus Nomen confiteantur, seseque vivens ipsi sistant gratitudinis hostias, & contra peccatum Satanamque pugnent?

XXXI. Quod si ejusmodi cœtus Ecclesiastici nobis monstrari possint, cum eis toto corde & anima unita est nostra Ecclesia, atque Ecclesiastice cum illis uniri contendet. Ego certe fateri debeo, me talem alibi non invenisse. Et quamvis Ultrajectensem inter frequentiores minime corruptissimam putarim: tamen mihi inter tot millia membrorum decera invenire non contigit, qui ita per vivam fidem divinumque amorem cohærerent (ne quidem in collegiis privatis) ut unum cor & anima dici potuerint. Talem vero Ecclesiam qualem hic requirimus, si quis neget dari posse hoc tempore corruptissimo in terris, ob multitudinem membrorum communicantium, eos uno verbo interrogo: an Christus ullo unquam Pastori mandaverit, ut plures numero oves in suum ovile reciperet, quã aut nosse aut pascere posset? Certe ex Christi parabola didicisse oportuit, illum pro bono Pastore non habiturum eum, qui oves suas non numerat, ac, si unam de centum perdat, illam non illico cum magna industria quærat; atque inventam humeris suis cum gaudio magno imponat: præsertim cum Pastor ille pastorum aliis sic præiturus describatur Jes. 40. & præiisse narretur Joh. 10.

XXXII. Verum maxime ferio eos fideles, uti merito nominari debebant omnia Ecclesiæ Christi-

Quid mem
 rationi fide
 in, quive
 dentur, iur
 tionis cum
 cohærent
 cordis alic
 ergo divi
 intrinsec
 Non potes
 tis, fœderi
 culum Spiri
 colligit, de
 ubi Spiritus
 mundam pe
 unam, q
 egi possit,
 cine ad un
 etu dispan
 gumme m
 fœderis qu
 max vel Er
 Ecclesiasti
 ad ipsa per
 dico, per e
 qua rati
 credam, hoc
 carnis conti
 & per coite
 ram ac vira
 peraturat
 & Spiritu
 credens
 gaudet p

Christi membra, si ipsa fidelis esset, qui communioni fidelium cum infidelibus patrocinantur, quive in eo casu mihi non satis fideles videntur, interrogatos velim, quonam vinculo unionis cum mixtis ac mundanis illis cœtibus cohæreant? An asserere audeant se intimo cordis affectu, ac conformitate divini amoris erga divinam veritatem ac cultum spiritualem intrinsece, ut fieri debebat, illis conjungi? Non puto quenquam tam perfricatæ fore frontis, si pectoris sui penetralia audeat; ut tale vinculum Spiritus Dei, qui sola corda fidelium colligat, se illi universo cœtui alligare dicat, ubi Spiritus Mundi jam dudum regnat, ac mundani passim occurrunt, qui illum nexum unionis, qui inter duos aut tres forte fideles agi possit, interrumpunt; ita ut illos, in ordine ad universum illum cœtum, corde & affectu disjungant. Quonam igitur, obsecro, ligamine ipsi uniuntur? Respondebunt, professione ejusdem fidei ac Religionis dictæ Reformatæ vel Evangelicæ; idque ad communionem Ecclesiasticam ipsis sufficere. Sed per quam, ab ipsis peto, fidem? Eorum nomine respondeo, per eam, ut Theologi distinguunt, non *qua creditur*, hoc est corde; sed per eam, *quam credunt*, hoc est per doctrinam, quæ in libris & chartis continetur, atque inde in mente depicta, & per confessionem ore prolata est. Nam veram ac vivam fidem, principium novæ vitæ supernaturalis, qua homo ex se ipso per Christum & Spiritum Sanctum in Deum transfertur, ad credendum omnia quæ Deus revelat, & ad agenda & patienda quæcunque Deus vult, munda.

danis membris, qui fere totum illud corpus componunt, adscribere nemo potest. Anne igitur vident, se eo ipso chartaceam ac stramineam quandam statuere tum unionem Ecclesiasticam, tum Ecclesiam? Cœtum cujus membra, imo caput esse videas Christi adversarios, qui dum illum ore profitentur, opere ipsum abnegant, qui ex subditis regni Satanæ maximam partem congregati sunt, qui & ipse de Christo egregiam edidit confessionem, *quod Filius esset Dei Altissimi, & Sanctus Dei*; sed qui perinde ac ipse Diabolus exemplo Christi impediri debebant, ne nomen Domini sumerent in vanum; cum Dominus detestetur eos qui ore ac labiis ei appropinquant, & corde ab ipso sunt remoti; illisque omnibus interdicit tali professione, Pf. 50. *Quid enarratis mea instituta, & in ora vestra recipitis pactum meum? quia disciplinam odistis, & rejicitis verba mea retrorsum.*

XXXIII. At videor hic quosdam mihi exprobrantes audire, quod iudicii caritatis videar immemor, quæ juxta doctrinam Apostoli 2. Cor. 13. *Omnia credit, omnia sperat, omnia fert, nec malum suspicatur.* unde contra caritatem peccare subsumunt eos, qui de membris, ut putant, Ecclesiæ Reformatæ, quæ & baptizata, & ad Cœnam, ordine ordinario, recepta sunt, non omnia optima credunt & sperant, juxta sententiam nimirum Apostolicam. Verum illam neque mundanis, neque ipsis, favere videbunt, postquam recte inter veram & puram Caritatem & inter naturalem propensitatem ac perversum amorem creaturarum distinxerimus. De vera enim & pura caritate Christiana tantummodo agit

igitur Apostolus, quæ pro suo principio habet
regenerantem, pro suo objecto fo-
Deum, sive in se ipso sive in creatura se ma-
nifestantem; ac pro fine solam Dei gloriam;
quæ unice locum habet inter veros fideles, &
huius exercitia & propria describit S. Paulus,
quod nihil mali suspicetur, &c. Hoc est, quando
bona in fratribus suis in Christo videt, ea vere
bona esse credit, & cum mala in illo decre-
scere videt, ea æquanimiter tolerat; atque in futu-
rum omnia bona de eorum progressu & profe-
ctu in vita Christiana sperat. Nec remisse a-
mant fratres suos vere Christiani; sed quia in
omnibus sibi proponunt Christi exemplum,
quo majorem caritatem, quæ Dei ipsius Cari-
tas est, nemo habet, vitam & animam suam
pro ipsis dare non dubitant. Sic enim argumen-
tatur dilectus Christi Discipulus I. Joh. 3: 16.
*Per hoc novimus Caritatem Dei, quod ille animam
suam pro nobis deposuit: Nos igitur debemus pro
fratribus animas deponere: adeoque terminos ve-
ræ caritatis non contrahunt, sed extendunt &
intendunt circa idem objectum, quod Deus &
Christus amat; idque eo gradu quo quis Chri-
sto proximus est, quem in eo præsentem ac qua-
si visibilem conspiciere debent. Jam vero illos,
quos pro fratribus suis publica professione am-
plectuntur, vitam profundere sint parati? ad
quod lege Caritatis Christianæ tenentur, si A-
postolo assentiendum esse credunt, seseque &
alios istos sibi confederatos pro fratribus ha-
bent? nisi se actores cujusdam fabulæ esse confi-
te-*

teantur, ubi nihil secundum rei veritatem agitur. Nequid hic de bello inter ejusdem professionis homines jam toties renovato dicam, ubi ejusmodi fratres Cain magis quam Christum præsentant, dum se veros esse inimicos, utrinque ipso facto probant. Sed denique ab illis omnimodæ caritatis professoribus aliud quid longe minus inquiram, an illis suis fratribus custodiam vel administrationem suarum opum externarum sine teste aut catalogo concedere prompto ac fidenti animo vellent? Quod si negare eorum conscientia jubet, anne palam vident, quam trasse contra suam regulam, aliis datam, peccent; & quod eorum caritas erga suos fratres sit admodum exilis, aut potius nulla, qui de ipsis suis fratribus mala suspicantur, nec ipsos pro hominibus saltem civiliter honestis habent.

XXXIV. Ita ut omnis ille ardor, si ad examen revocetur, in vitium illud capitale resolvatur, quod Apostolus de hisce temporibus per Spiritum propheticum differens, tanquam cæterorum radicem & fontem primo loco ponit 2. Tim. 3, 2. *Illud autem scito, fore ut extremis diebus insistent tempora molesta. Erunt enim homines NB. sui amantes, avari, gloriosi, superbi, maledici, &c.* Ubi personatam illam caritatem, quæ nihil aliud quam *amor sui ipsius* est, tanquam Reginam, Satanæ progeniem, magna stipante caterva, ut toti Mundo imperantem conspicimus, & non raro velo pietatis ita tectam & exornatam videas, ut ipsi ad omnia sacra pateat introitus; atque ut omnium actionum, omnis status ac ordinis hominum prima

ro-

orota, & primum quoddam Mobile fit, cum sua
 emancipia proprii commodi causa, non solum
 homines bonos malosque, sed & Deum ipsum
 amare doceat ac permoveat. Ita ut ad propri-
 um suum bonum ac salutem divina atque huma-
 na omnia, tanquam ultimum suum finem sub-
 ordinent, seseque revera in falsos Deos erigant,
 de gloria Dei, quæ tamen verus & unicus omni-
 um rerum finis est, parum solliciti. Quare me-
 merito isti Caritati humanæ opponimus odium il-
 lud divinum, quod Christus ab omnibus suis
 discipulis prærequirit Luc. 14, 26. *Si quis ve-
 nit ad me, & odio non habet uxorem & liberos, &
 fratres & sorores, atque etiam suam ipsius animam,
 non potest meus esse discipulus.* Concludam ita-
 que cum S. Augustino, Christum alloquens:
*Dignus non est, ut te amet, qui te solum non amat,
 aut qui quicquam amat, quod propter te non a-
 nat.*

XXXV. Non multum me morabuntur ii,
 qui ut communionem illam promiscuam cum
 hominibus malive servent incolumem, ad veram il-
 lam de imperfectione humana doctrinam, sed
 vero suo fine detortam, recurrunt, eaque
 in se abutuntur, ad parcendum iniquitati ac
 peccati homini, tum in se ipsis, tum in aliis;
 unde vix quenquam hodie videas, qui sincere
 sibi ipsi ac Mundo bellum indicat, cum tamen
 salutaris ejus usus sit, ut suæ indignitatis con-
 scientia, eo promptius se ipsos abnegent, seseque
 nihilare coram Deo discant, & ad Christum
 redemptorem ac Consummatorem fidei, à se ipsis
 transeant; *in quo omnia potest*, quisquis ejus
 gratiam & robur amplectitur. Nec magnope-

re curandos putem illos, qui se sibi tantum intentos asserunt, aliosque in praxi communio- nis Ecclesiasticæ respicere negant, cum *unius- cuiusque sit*, ut ajunt Apostoli verbis, *suum portare onus* Rom. 14. unde non defuere, qui se minime turbatum iri gloriarentur, etsi ipse Diabolus in usu Cœnæ eorum latus clauderet. Ad quæ verba fateor, me cohorruiße: præsertim cum ab iis, qui pii audiunt, S. Scripturæ axiomata in maximû pietatis dedecus sic perverti viderem. Sed ipsi viderint, ne rugienti illi leoni, qui omnes circumit, quærens quem devoret, nimis facilem parent aditum ad illos coetus, ubi quasi solenni modo incarnatis diabolis, hoc est, mundanis ac irrogenitis, qui periculosus & familiaris nocent, sua ibidem quasi loca occupanda concedunt. Cum interim, si suæ credant Catechesi, iram Dei, eo quod profanos recipiunt ad Sigilla Fœderis N. T., in universum coetum detrahant. Interea oculo simplici videamus locum Apostoli, ejusque mentem non alio ivisse inveniæmus, quam ut quorundam fratrum reprimeret temeritatem, ne fortiores contemnerent imbecilliores ob ténertudinem conscientiæ infirmæ, in rebus adiaphoris; & imbecilliores fortiores judicarent ob rectum usum earundem rerum, scil. indifferentium, cibi & potus, *in quibus regnum Dei consistere* negabat: cum in illo casu particulari voluntatem Dei, in ejus verbo quidem revelatam, sed ipsis adhuc eo tempore obvelatam & ab Apostolo detegendam, ipsisque humiliter discendam, placide expectare debuissent. Si quis autem hanc regulam, quasi universalem

ad

id omnia promiscue adhibere velit, is profecto
omne vinculum sive Politicæ, sive domesticæ;
perinde atque Ecclesiasticæ communionis ac so-
cietatis dissolvat ac fustollet, quæ revera omnes
juram boni communis à singulis suis sociatis re-
quirunt.

XXXVI. Postremo ex illis, qui se in medio
mundanorum fratrum adeo securos esse jacti-
ant, & quibus alba an atra sint Ecclesiæ suæ
membra, ignorare quid indifferens est; hoc u-
num addiscere velim, an publicis suis Confessi-
onibus, quibus, cum primum ad communio-
nem suæ Ecclesiæ recepti sunt, vel manu seu
facto, vel verbis subscripserunt, præbuerint
cordis assensum, ac verum dicentibus credant?
Unum Confessio Belgica de Ecclesia particulari,
qui se omnes fideles adungere jubet, pronun-
ciat, quod sit *congregatio fidelium in unitate fidei
unita, quæ in Dei notitia atque obedientia quotidie
crescit* Art. 28. Et paulo post, *Credimus,
quia hic cætus est congregatio eorum qui salvantur,
neminem debere se ipsum privatim continere, sed se
alijs adungere &c.* Quæ verba optime conveni-
unt cum verbis Historiæ sacræ Act. 2: 47. *Do-
minus quotidie addebat Ecclesia, qui salvi fiebant.*
Quod si id affirmant, ut certe debent, nisi ni-
hil ferri aut sinceri se tunc egisse fateantur; qui
ferri poterit, ut, cum se undique mundanis &
regentis, qui non salvantur, circumcingi a-
verte vident, nullum ipsis suboriatur dubium,
nec etiam se dederint veræ Christi Ecclesiæ?
Unam congregationem esse fidelium publice con-
fessi sunt? Et quibuscum se unum corpus effice-
re, ut multa grana in unum panem pista, &

multæ baccæ uvarum in unum vinum compref-
 fæ, unum liquorem efficiunt, ut habet Litu-
 rgia Belgica, toties profitentur, quoties assen-
 sum suum prælegenti Concionatori ante usum
 Cœnæ de novo præbent. Sed plerosque hodie
 eo esse animo videas, ut citius suas Confessio-
 nes publicas in omnes detorquerent formas,
 quam ut veritati, ipsis non satis acceptæ, æ-
 quum præberent assensum. Verum ne longius
 in hoc argumento progrediar, ex præcedenti-
 bus concludam, neminem non videre, statum
 hodiernorum cœtuum profecto esse corruptissi-
 mum, & veræ Ecclesiæ Christianæ atque E-
 vangelicæ Idææ minime conformem: meamq;
 adeo fortem esse longe beatissimam, qua mihi
 veram ac genuinam Ecclesiam Christianam,
 qualem ex parte supra repræsentatam vidimus,
 reperire, eique me conjungere, singulari Dei
 mei beneficio, contigit. Quod ex sequentibus,
 uti puto, magis magisque perspicuum omnibus
 fiet.

C A P. VI.

Vita meæ antea dicta resumitur Narratio
Et ad præsentem meum statum transitus aper-
itur.

CUm superiori capite ob argumenti genera-
 lis affinitatem & connexionem faciliorem
 quædam non prætereunda circa vitæ meæ parti-
 cularis mutationes præcipuas, hucusque distu-
 lerim, ea mihi nunc paucis hic prosequenda ar-
 bitror. Et primo quidem, quod post obitum
 di-

dilectissimæ meæ Matris, optimæ matrisfamili-
 aris atque œconomæ (ut ceteras ejus virtutes si-
 mentio celebrem) ad vitam magis activam à ni-
 nis contemplativa ac literaria traducta fuerim,
 tum mihi familiæ & rei familiaris cura magnam
 partem imponebatur; unde mihi variæ occasio-
 nes ad exercenda opera, ut ajunt, caritatis, æ-
 morros sc. invisendi, dolentes consolandi, igno-
 rantes instituendi, pauperibus succurrendi ele-
 molynis, aut etiam ab officio aberrantes de-
 hortandi, & ad pietatem ac virtutem adhortan-
 di, exortæ sunt, quæ, quamvis juxta meam
 otitiam sincere exsequer: fateor tamen plu-
 ribus defectibus laborasse, meque valde impru-
 enter, tum ob ignorantiam officii & status mei,
 tum ob deceptionem aliorum, quibus medici-
 nam facere satagebam, hæc omnia quampluri-
 mum egisse.

II. Unum tamen rarius ac minime dubium
 caritatis veræ exercendæ argumentum, mihi
 vivinitus oblatum, hic prorsus omittendum
 non puto, quod, cum mihi binæ superstites es-
 sent materteræ, quas nobiscum in eam fami-
 liam junxerat tum sanguis & benevolentia, tum
 Germanici belli commune incendium, u-
 ramque Deus oculorum luce viginti plus mi-
 nis annis ante earum obitum, qui natu majoris
 in suæ ætatis annum XCI. alterius in LXXXIX
 incidit, fere in integrum privavit: quæ ratio
 nit, cur eas totidem annis, præsertim vero
 iniquis ac denis postremis, mea præsentia & auxi-
 io, quo indigebant, vix una die frustrare po-
 uerim. Et quamvis earum, simulque rerum
 domesticarum curæ à meis studiis & occupati-
 onibus

culis solitis pene in totum me avocarent; tamen in eo insignem Dei mei erga nos benignitatem agnoscere debui, quod nos tam arcto ac dulci Caritatis vinculo colligaverat, ut tot anni mihi profecto pauci dies visi fuerint. Cui & hoc alterum, quo me præcedentia ducunt, adjiciam: quod cum eisdem, ut ut infirmis, totaque nostra familia, duce Fratre meo unico, iter Coloniam Agrippinam sine ulla molestia confecerim; cum propter ablatam ipsis possessionem antiquam, cujus recuperandæ spes erat, earum præsentia ibidem desideraretur. Quamvis autem in illa urbe ab omnibus Pontificiorum Sacris viveremus remotissimi: tamen odium ac invidiam multorum hominum ex eo didicimus quodrumorem de mea Religione, in Pontificiam sc. mutata (calumniandi libidine) primum Ultrajecti, ac dein ferme nullibi non terrarum exinde sparserint; qui ad Colonienfes ubi contraria rei veritas nimis erat nota, ultimo, ac quasi cunctans & verecundans pervenit præterea factum, ut hac occasione de amore nimio urbis Ultrajectinæ post reditum nostrum aliquid remiserim: atque etiam à peregrinationibus, quæ mihi postea difficiliore, non rerum temporalium, sed bonorum spiritualium causa erant suscipiendæ, minus abhorruerim.

III. Omnium autem dulcissima mihi vita nostra visa est, quando post varias turbas, in Ecclesia Ultrajectina exortas, quibus bini Concionatores optimi illa urbe ejiciebantur, vitam tranquillam ruri degere cœpimus. Ubi per biennium, si recte memini, à mundanis confortiis pene in universum liberati, cum meis ma

teris & Fr
que tam
undam Cl
candio De
tam pover
familiam tr
ignis earum
in omnibus
nobis rever
nostrum d
Fratri meo
nimo pover
erat in eund
IV. Inq
cum bini
multa in d
piorum pri
ac quod e
genum, cu
me par est
Dei in Eccl
& in vobis
erat solutu
un nullum
Dei amore
incommoda
te, itaque
divina Vol
no animo
felicitate per
partem scot
tenet esse
Academia
sione de e
ter

terteris & Fratre, pietatis & nostri amante, binisque famulis sat probis, quasi Ecclesiolam quandam Christianam conficiebamus. Verum quando Deo placuit, nostras materteras, unam paucis diebus post aliam, in cœlestem suam familiam transferre (ita enim me loqui sinit insignis earum patientia, fides, & caritas, atque in omnibus cum voluntate divina conformitas) nobis revertendum fuit Ultrajectum, ad vetus nostrum domicilium: idque ideo maxime quia Fratri meo iter longum, quod jamdudum in animo voverat, in Germaniam Helvetiamque erat ineundum.

IV. Itaque jam mihi soli commorandum fuit, cum binis meis ancillis, Ultrajecti; ubi jam multa in deterius erant mutata, ob relictam in plurimis primam caritatem & zelum pristinum: ac quotidie in Ecclesiam irruentem mundanum genium, cui numerus bonorum resistere minime par erat: atque omne de succurrenda causa Dei in Ecclesia consilium, non nisi in miseras & invalidas desinebat querelas. Interim meum erat solatium, quod certa eram, Fratrem meum nullius rei terrenæ gratia, sed ex sincero Dei amore, ejusque gloriæ promovendæ studio, incommodam istam peregrinationem suscepisse, ideoque ejusdem diuturnam absentiam, ut divinæ Voluntati consentaneam, placide & bono animo ferebam. Postquam autem Basileam feliciter pervenisset, atque ibidem maximam partem scopum suum attigisset, magnum illum tenuit desiderium aliquas præterea illustriores Academias lustrandi. Quando autem ea occasione ab eximiis quibusdam Viris ipsi nuncia-

tum esset, Genevæ eo tempore, inter antiqua istius Urbis monumenta, novum aliquod, sanctâ ejus curiositate non indignum, exhiberi spectaculum; insignem scilicet verbi divini Præconem, qui antiquæ Ecclesiæ Doctorum referret magnanimitatem ac constantiam; ita ut præsentis seculo, stupenda quadam libertate & fortitudine, illius ad universalem Antichristianismum turpem defectionem, absque ullo ad creaturarum amorem vel odium respectu, demonstraret; non potuit ab animo suo impetrare, quin ejus videndi gratia prompto proposito Genevam contenderet. Quod consilium ejusque executionem mihi per suas literas communicavit, indicans se Genevæ fama majorem invenisse Christi Servum D. de la Badie, ejusque hospitio amanter esse exceptum: & quamvis cetera Genevam frustra in Geneva quæreret: tamen illum sui suscepti laboris minime pœnitere, quia ibi hunc Virum Dei invenerat, cujus parem, in munere suo veri Pastoris, tam sancta generositate atque imperturbabili constantia adimplendo, se in omni vita vidisse neminem firmiter asserbat. Cumque ibidem aliquamdiu commoraretur, præstantissima ejus rei per literas suas nobis recensuit specimina: quæ me efficacius communis tum Christianismi, tum præcipue Pastoratus docuerunt defectionem.

V. Postquam autem carissimus meus Frater ad nos rediisset incolumis, multa nobis de eodem Dei Ministro narravit, hoc tempore plane inaudita; quæ piis omnibus admirationem, & quibusdam Pastoribus desiderium saltem talia
imi-

imitandi, concitabant: sed simul atque oculos ad universalissimam suarum Ecclesiarum corruptionem conjiciebant, spem omnem eas reformandi, quo ista passim tendebant, protinus deponebant. Placuit autem Deo nostro, summo rerum omnium Arbitro, dilectissimum hunc meum Fratrem, suumque fidelem famulum, sesqui anno post suum reditum, per mortem vere Christianam, quæ sinceram ejus pietatem coronabat, ex hoc corrupto Ecclesiarum statu, & malorum omnium colluvie ad coelestem Patriam, suamque perfecte sanctam Ecclesiam transponere. Me vero per illud vivum ac domesticum exemplum constantissimæ fidei, & invictæ caritatis Christianæ, quibus, quasi in conspectu ipsius mortis & inferni, de omnibus suis hostibus triumphum agebat, ita in veræ fidei ac caritatis praxi corroboravit divina gratia, ut nihil mihi rerum terrestrium amplius cordi fuerit. Sed unicum illud me tantum male habebat, quod me, aliosque qui sanctissimo nomine Christianorum magnopere delectabamur, non satis convenienter vivere divinæ nostræ professioni animadverterem.

VI. Hoc autem rerum statu, Deo visum fuit ita res disponere Medioburgi, ut vacante ibidem munere Pastoris in Ecclesia Wallonica, D. de la Badie, cujus admiratores nusquam non inveniebantur, ab eadem eligeretur, eoq; ipsi vocatio ista offerretur Genevæ. Et quamvis plurimum esset exigua spes insignem illum servum Christi hanc vocationem accepturum; ut sc. ab Ecclesia corrupta ac mundana, ad aliam ejusdem ferme commatis transfiret; tamen hoc
erat

erat in Dei decretis, ut fidelis hic ejus Minister, qui in Ecclesia Pontificia primum satis diu ejus Reformationi operam navarat, & postquam ad Reformatam, ut doctrinâ puriorem, transisset, viginti circiter annis in Galliis moribus ejusdem reformandis desudasset, tandem idem in Zelandia aliisque Provinciis fœderatis tentaret. Certum quidem est, ibidem, ac præfertim Medioburgi, eo tempore quo in illa Ecclesia Guilielmus Teeling, mundani fastus ac profanitatis acerrimus hostis, audiebatur, atque aliis præerat, pietatis studium, & reverentiam quandam Religionis viguisse; eoq; istam civitatem ceteris Pietatis laudem præripuisse: unde spes erat fore, ut per hoc cœleste Ministerium flammam novam conciperent dispersi in Ecclesiis igniculi, & novi insuper concitarentur; cum nondum ibidem homines de sua infidelitate erga Christum, ut jam erant Genevenses, essent convicti. Quando vero Ultrajectinis concionatoribus innotuisset hæc D. de la Badiæ ad Zelandos vocatio, iique non ignorarent, Fratrem meo superstite inter nos literarium extitisse commercium, mihi auctores fuere, ut meis quoque literis illi significarem, illius opem & auxilium summopere ab Ecclesiis Belgicis, maxime vero Wallonicis, quæ fere bonis Pastoribus destituebantur, desiderari: ego vero, eorum nixa auctoritate, id serio omnibus quibus poteram rationibus peregi: Verum parum effecissent omnes rationes ac persuasiones externæ, nisi Deus per internam vocationem flexisset ejus animum, ad vocationem externam amplectendam. Itaque vocem summi Pastoris intel-

telligens, eique obsecutus, fideliter secutus est. Omnibus vero impedimentis, quæ illum remorari poterant, superatis, longum & periculosum iter supererat: sed huic etiam providerat divina Providentia, ita ut illi non deesset proborum virorum sat numerosa cohors, quæ se hujus viæ comitem usque in Palatinatum offerebat. Nec exiguum huic fido Dei Famulo erat levamen ac solatium, quod universæ suæ peregrinationis insuper confortes haberet D. Yvon & D. du Lignon, quos Deus illi conjunxerat arctissimo sanctæ unionis vinculo, in Opere Dei ei futuros brevi fidos adjuutores & cooperarios, uti hoc consilium felici eventu comprobavit divina eorum ad verum ac sanctum Pastoratum vocatio. Quo comitatu feliciter pervenit ad fœderatas Provincias, & primum ad civitatem Ultrajectinam.

VII. Ubi à Professoribus ac Doctoribus Theologiæ DD. Voetio, Essenio, Netheno, aliisque pietatis cultoribus in meis ædibus, quas primum adibat novus ac gratissimus hospes, amice salutatus, & cum exoptatissimæ ejus præsentis congratulatione exceptus est. Cum autem se non sine fructu in illa urbe versari animadverteret, ibidem decem, ut puto, diebus commoratus est, ac tum privatim cum Professoribus ac Concionatoribus, aliisque pietatis studiosis, varia ac multa de Christianismo hodierno ejusque, in primis vero Pastoratus, Reformatione necessaria differuit; tum publice omnes simul ædificans præstantissimis suis concionibus, quæ purissimis scatebant veritatibus, ac sanctissimis ad veram & solidam pietatem
men-

mentibus ac cordibus instillandam incitamentis : ita ut tale Ministerium divinitus formatum judicaremus , non minus ad nostram privatam purioris Christianismi formationem , quam ad universalem Ecclesiarum Reformationem ; modo illius dictis ac monitis adhiberetur fides , & fidelitas ad Christum per ejus os loquentem sincere sequendum. Ego certe ab ejusmodi sermonibus , qui nullam operam aut oleam lucernæ nocturnæ studii humani , sed nescio quam simplicem , efficacem , ac nativum fluxum cœlestis cujusdam olei ex ejus pectore in corda audientium descendentem redolebant , per intervalla locorum , quo avocabantur , avelli vix potui.

VIII. Ideoque cum me illa provecta ætate viderem , ubi omnis mora , vitæ Christianæ purioris serio tam sero amplectendæ , periculi esset plena , nec destituerer consortio virginum nobilium , quarum una meæ , altera inferioris erat ætatis , simul Amsterdamum , ubi nos hujus Servi Dei exspectabant conciones , unà cum nostris famulis contendimus. Quo vero propius quædam genuini Christianismi lineamenta in ejus Sermonibus conspiciëbamus , eò nos majus cepit desiderium , universam & integram ejus imaginem pulcherrimam contemplandi. Ideoque eodem consilio ac zelo , postquam nostris rebus Ultrajecti provideramus , Medioburgum simul profectæ sumus. ibidemque per binos circiter menses commorata , atque istius Ecclesiæ wallonicæ , cujus Pastoratum D. de la Badie tunc demum plene se accepturum protestabatur , cum se Mundo & sibi mori , ac Christo vivere velle esset ostensura , quasi rudimenta quædam

no-

novæ creaturæ ad formam cœlestis doctrinæ prototypum efformandæ conspeximus. & nisi nos tum pestis ibidem tunc grassantis, quæ domum nostræ proximam invaserat; tum res nostræ familiæ, nos expectantes Ultrajecti, ab aquis illis vivis avocassent, ægerrime certe tam brevi tempore inde potuissimus discedere.

IX. Interim appropinquabat tempus conventus Synodi Wallonicæ, Amsterdami habendæ, quo cum advenisset D. de la Badie, partes concionandi ipsi delatæ sunt, cumque occasione Textus Act. 20, 28. nimis libere & acriter, ut criminabantur Synodistæ mundani, Pastores de suo officio monuisset; jure, ut forte æquum judicabant, Talionis illum variis accusationibus onerare satagebant; quarum nunc istæ mihi in memoriam redeunt, primo quod doctrinam de Christi Regno glorioso in terris, post conversionem scilicet universalem, gentium & Judæorum amplificando, nimis audacter & publice proposuisset Ecclesiis. deinde quod sanctitatem vitæ, perinde ac sanitatem doctrinæ, esse requisitum, & signum veræ Ecclesiæ publice quoque docuisset. præterea quod oblata illi ex improvise Ecclesiæ Wallonicæ Confessione, ipsis peculiari, erroresque nonnullos manifeste continente, ex tempore subscribere recufasset.

X. Relictis vero hisce controversiis, quæ postea omnibus innotuere, ad illa redeo, quæ meum statum propius tangunt, quod nimirum æstate sequenti cum quibusdam pietatis amanti-
bus Medioburgum iterum iter institui, ibique visibilem quandam & magnam in illo cœtu Wallonico mirata sum mutationem; & quoad statu-
tura.

tum suum externum egregiam modestiam & humilitatem; quoad interna vero in quibusdam insignem cœlestium veritatum notitiam, & zelum promovendæ Christi gloriæ: sed plena messis quasi adhuc in herba erat conspicienda. Eo tempore D. Yvon ab eadem Ecclesia Medio-burgensi, suffragiis tam præsentis, quam antecedentis Synedrii, bonis omnibus exultantibus, in Pastorem ejus, & Collegam D. de la Badie electus, & ab Ecclesia receptus & confirmatus est, postquam à Synodo examinatus, & propter doctrinæ ac vitæ suæ irreprehensibilem puritatem approbatus fuerat. Ita ut suas vices concionandi, aliaque veri Pastoratus munera, cum magno zelo, alacriter ac fideliter obiret. D. vero de la Badie præter alia argumenta, Epistolæ ad Romanos & Actorum Apostolicorum, quæ divino modo pertractabat, initium faciebat sui exercitii utilissimi circa Puncta Fundamentalium veræ vitæ Christianæ, quorum dimidiam circiter partem, in eodem præsentis, absolvit; sed cujus alteram partem in aliud tempus rejiciebat, omnibus pietatis vere amantibus ingens desiderium eorum ultimæ perfectionis relinquens. Interim congregatâ sequenti mense Septembris Synodo Wallonica Naerdenfi, D. de la Badie, D. Yvon, & D. du Lignon (quamvis is ab eadem in ordinem Concionatorum paucissimis ante diebus ob magna ejus dona, quæ nulla hominum malitia suppressere poterat, esset receptus) atque universum simul Synedrium, duobus tantum, ni fallor, Diaconis exceptis, ob accusatum ab omnibus Wolzoggii libellum, ejusque accusationis revocationem, à

Sy

Synodo ipsis iussam, sed recusatam, ab omni munere Ecclesiastico suspensi sunt. Quo jure aut injuriâ, quod jam Orbi universo non potest esse incognitum, postquam tot Scripta publica nostrorum Pastorum, tum Synedrii Medioburgensis, tum universarum Academiarum, Professorum ac Concionatorum, singulatim edita sunt, ego hic non proponam. Interea tamen illi omnes, qui suis propriis inserviebant affectibus, Dei decretum de liberando Opere suo, quo Evangelicam Ecclesiam ab omnibus ceremoniis ac jugis humanis eximere constituerat, inscii exsequebantur.

XI. Quarta vero æstate odium, quod vulgo vocant Theologicum, & si pluritatem numeri species, Synodale non injuria dici poterat, eo processit audaciæ atque iniquitatis (quod Scripta publica clare demonstrant) ut Synodus Wallonica Dordrechtii habita, Naerdensem proxime subsecuta, eximios hos Christi Servos, dignissimosque Pastores, una cum universo illo Synedrio, quod ex conspicuis & antiquis civibus Medioburgensibus maximam partem erat compositum, postquam illos omnes relictæ obedientiæ, Synodalibus sc. decretis præstandæ, de revocanda sua supra memorata accusatione, damnasset, ab omni munere Ecclesiastico deponere tentavit. Quod factum Synodale omnes profecto boni, nisi siqui forte per ignorantiam & consuetudinem, ejus potestatem, ut Pontificii Papalem, adorabant, tacite, & quidam etiam aperte, cum detestatione condemnabant; sed nemo ferme se satis fortiter ei, ut par erat, opponebat.

XII.

XII. Una tamen Civitas Verensis Medioburgio vicina, hanc insolentem sententiam ipso facto correxit. Cum enim ejusdem Magistratus propius & æquo animo totum hoc negotium introspeisset, atque optime hujus actores & causas nosset, suffragante illi Ecclesia ibidem Belgica & Anglicana, (Wallonica enim nulla istic fuerat) eos in cives suos, & ad munera sua in Ecclesia eorum Wallonica obcunda recepit, eique plenam exercitii Religionis publici libertatem largitus est. Verum cum Civitas vicina magnum suorum civium, ad formandam hanc Ecclesiam, videret concursum, qui binis septimanæ diebus trecenti & quadringenti nonnunquam eo accurrebant, eoque ipsius facta & inauditum agendi modum, quo statuerat, politico scilicet decreto, horum suorum civium & incolarum querelas non esse audiendas in Senatu, ne forte Synodi detortas vias propius nosse devinceretur. sibi ab omnibus eorum auditoribus ac fautoribus quasi exprobrari crederet; atque insuper Synodistæ Wallonici omnem, quod dicitur, lapidem moverent apud omnes, sive Politicos, sive Ecclesiasticos, quo renascentem hanc Ecclesiam Evangelicam, non ad ipsorum canones & iniquissima decreta, sed ad exemplum antiquæ Ecclesiæ, & ad normam doctrinæ mere Evangelicæ se componentem, in ipsius quasi incunabulis obruerent: Civitas illa magna, jam sæpius nominata, ut hac, longe minore, erat fortior, & auxiliaribus armis corroborata, bellum ei quasi indicere cœpit, primo quidem mandatis & monitis illam sibi subjicere tentans, ut scilicet istos Pastores, ad quos

tot

scot ejus cives accurrere, imo eodem migrare
palam erat, ex sua jurisdictione relegaret, vel
indimitteret; deinde varias addidit minas, qui-
bus ejus proceres deterrere, & de illorum pro-
posito & constantia dimovere conabatur: quos
tamen sui juris confcios, parum obedientes ex-
perta est. Denique omnibus armis potius illo-
rum civitatem se aggressuram ostendebat, quam
ut Verensibus concederet, ipsius ingratis quen-
quam protegere: contra Magistratus Verensis
suos cives minime invites quasi novo juramen-
to obstrinxit, ut se civitatis suæ privilegiis tu-
endis præberent fideles; quo factum ut armati,
noctaque dieque vigiles, vim hostilem omnia-
que extrema expectarent. Verum hi tranquil-
litatis amantes Dei Servi illos monuerunt, ne
arma eorum causa contra potentiores converte-
rent: ipsos enim quod attinebat, quando sic
statuebat divina Providentia, ad discessum esse
paratissimos. Magistratus igitur, cum non so-
lum sibi, & suis aliis civibus; sed & hisce Dei
Servis metueret, nequid forte acerbius de illis
statuerent adversarii, etsi illi se rebus politicis
minime immiscuissent: tandem ipsos, quam-
vis ægerrime, sed & cum honorifico pietatis ac
modestæ singularis Testimonio dimiserunt.
Ego vero quamprimum audiveram, augustam
quandam januam in alia hac civitate Zelandica
Operi Dei esse reclusam, ac familias quasdam
mihi cognitias, Medioburgo istuc migrasse,
tali proposito eodem contenderam, ut & mihi
ibidem ædes conducerem: si quidem causa Dei
istic triumphare pergeret. Adeo me nihil am-
plius terrenum aut humanum detinebat, post-

K

quam

quam Spiritus Dei efficaciam in Ministerio hoc Evangelico recte gustare cœperam.

XIII. Inde itaque hi fideles Christi legati, postquam Magistri sui consilium Zelandiæ, tribus aut quatuor jam annis fatis diserte aperuissent; alio migrarunt, eamque Dei judicio, & sibi ipsi, quæ se, magnam partem, ejus pace indignam demonstravit, reliquerunt. Quidam tamen, quibus Christus se propius per hos Dei Ministros revelaverat, constanter iis adhæserunt, quorum aliqui se eorum itineris præbuerunt socios, alii mox Amsterdamum, ubi sedem figere in animo habebant, illos secuti sunt: imo centeni, præter ipsum Synedrium pene universum, se eos secuturos, atque habitationem suam eo transluros serio pollicebantur, quamprimum eorum Ministerio se frui posse, certiores facti forent. Me vero quod attinet, postquam Medioburgensibus lugentibus valedixissem, paucis post diebus eosdem secuta sum Amsterdamum: ubi quia plures habebam tum amicos, tum consanguineos, fatis commode ad tempus commorari poteram. Cum vero eo advenissem, audivi Deum nostrum ipsis requiem, valde necessariam, ob gravissimum morbum D. Yvon, quo aliquot diebus ante discessum eorum è Zelandia laborare cœperat, benigne parasse, in ædibus honorati viri, antea Ecclesiæ ibidem Walonicæ Senioris five Presbyteri, D. Isaaci Bernaers, cujus familia mihi jamdudum erat amica. Qua occasione omnes ibidem simul tum advenas, tum domesticos conveni, & magna cum consolatione eorum consortio fruens, sæpius privatis illorum exercitiis interfui: ex-

spe,

spectans interim qualem successum Deus Operi suo ibidem esset largiturus.

XIV. Posteaquam autem illos satis humaniter à Magistratu esse receptos, eorumque causam non indignam judicatam esse ejus cognitione ac protectione ab illustriori illius urbis Consule D. van Beuningen, quem honoris causâ nomino, accepissem; Ultrajectum, meis rebus provisura, properavi: sed eo animo, fateor, ut, si Hollandia quoque hanc Dei causam, in gratiam Synodaliū, opprimere perrexisset, ego, cum paucis illis membris Ecclesiæ Zelandicæ, qui propter ipsam, patriam reliquerant, huic renascenti Ecclesiæ me jungerem; quamvis illi usque ad extremas Indias fuisset peregrinandum: sat certa, me nullius boni spiritualis facturam jacturam, aut naufragium. Postea vero, cum Deus noster Magistratum corda in amorem quendam (de quibusdam loquor) & benevolentiam erga hos Christi Servos flecteret, quo iis majorem libertatem procuraret: ita ut jam ipsis quædam exercitia, præter stricte dicta domestica, concederentur: consilium meum de conducendis ibidem mihi & meæ famulæ quibusdam cubiculis, cum Ultrajectino meo domicilio ordinario essem propinquior, ad animum revocabam.

XV. Mira autem divinæ Providentiæ directione accidit, ut me, Ultrajecti adhuc hærentem, quia cubicula commoda Amsterodami nondum erant inventa, inviseret quædam mihi amicissima in Christo Soror, Hagiensis, quæcum antea iter è Zelandia in Hollandiam confeceram, quæ magna quoque erat admiratrix

& amatrix Gratiae potentis ac victricis, quam in Ministerio D. de la Badie degustaverat, & cujus regustandae ingenti tenebatur desiderio: cumque ipse non destitueret illam, per aliquod certe tempus, se mihi reddere posse comitem & consortem: eo instituto in urbem vicinam Amsterodamum profectae sumus, ut nobis cubicula quaedam, aedibus D. de la Badie, si fieri posset, proxima, acquireremus; sed ea frustra quaesivimus, quandoquidem tempus conductionis aedium effluerat, atque omnia in nova illa parte urbis erant vel occupata, vel imperfecta. Itaque nobis incomparabili bono, quod tum ad veram ac plenam Dei, & nostri ipsius; tum ad veri Christianismi notitiam sumopere erat necessarium, prorsus erat carendum: vel illud nobis cum magna molestia perpetuae cursitationis per plateas, cundo ac redeundo, erat redimendum. Quando vero apud D. de la Badie de illo incommodo haberemus sermonem, oculos in ejus aedes fatis amplas conjicientes, ille Vir Dei nobis ostendit earum partem inferiorem, quam honestissima quaedam provecatae aetatis vidua Medioburgensis una cum duabus virginibus, rem domesticam curantibus, sola occupabat; simulque nobis cubiculum commodissimum, ab aliisque divisum, amice obtulit.

XV. Hic itaque optima conclusione opus erat, nec consilium ineundum cum carne & sanguine, aut prudentia humana. Videbamus enim ex una parte optimam occasionem maximae nostri ipsarum aedificationis; ex altera vero nos non latebat, si ita domum D. de la Badie subiremus, quan-

quanta subsecutura esset rabies malevolorum hominum, & præsertim eorum mundanorum concionatorum, qui hunc fidelem Christi Seruum à sua communione, tanquam eorum ordinis ac sententiæ contemptorem, excluderant: neque, omnia quæ ipsius causæ favere videbantur, rapiebant in calumniam. Nec nos fugiet, si sciat, quanta vis & tyrannis esset moris hodierni, & consuetudinis, à qua recedere videremur: cui nescio quis non mortalium tanquam Dictatorum, Imperatrici, ac veluti Numini subdit, cuiusque legibus pareat? Non etiam ego immerito honor eram sententiæ D. Voetii, mei veteris amici, atque in casibus Conscientiæ consiliarii, quam jam ante coram, satis nude detexerat, in eodem institutum Paulæ, quæ cum filia sua Eustachia Hieronymum, tanquam Doctorem sui temporis doctissimum, suæque ædificationi auctissimum, in Palæstinam secuta erat, eaque occasione à me laudatum, improbaret, quia scilicet hoc nomine male audierat apud plurimos, quod aliquod insolens, & sine exemplo, in Mundo exhibuisset exemplum; nec satis observasset decorum. Nequid de illis dicam amicis, qui vel opum splendore occæcati, terreno Horizonte visionem suam terminabant; aut ita renum ac negotiorum mundanorum strepitu obdurdere, ut vocem Christi non audiant aut intelligant.

XVI. Sed revera illa omnia externa non magis nos in illa sequelæ Christi via detinuerunt, quam si agmen aliquod muscarum occurrisset, quod vel leniter incedentibus facile cedit, & alio commigrat. Non diffiteor, me illius Decorum

civilis, more recepti, atque honestæ, ut dicitur, Famæ, perinde atque alicujus veræ virtutis, per omnem vitam fuisse cultricem: verum in hoc casu nihil me morabatur, sive illam ut transitoriam, comparate ad divina, considerarem; sive ut donum aut depositum cœleste respicerem, quod, ut cætera mea omnia, quæ re ipsa à Deo, & Dei sunt, Deo reddere, & in sacrificium ipsi, horum omnium Largitori, offerre magno animo decrevi. Cujus etiam occasiones postea, hisce Christi vestigiis insistendo, non defuere. Atque in illa praxi perpetuo confirmata sum per exemplum primævorum non solum Christianorum, qui facile externa omnia, atque ipsam suam vitam propter causam Dei abnegarunt ac perdiderunt; sed & per nostræ ævi fidelium facta generosa, & inter alia istius magnanimæ Foeminæ Scoticæ, quæ, cum detegere per conscientiam coram iudicibus id ab ipsa efflagitantibus, quorundam Servorum Dei nomina non posset; ideoq; tibiam suam, juxta eorum sententiam, crudelissimo equulei genere premendam exposuisset, hanc Christiana fortitudine dignam edidit vocem; *Gratias tibi ago, Deo meo, quod tibiam mihi dederis, quam pro tua causa nunc tibi reddere possum.* Ita & ego mecum Deo gratias egi, quod mihi inter alia, aliquem famæ splendorem concesserit, quem (sic dirigente ejus Providentia) in ejus causæ amplexu amittere & abdicare possem.

XVII. Sed in primis etiam mihi quotidie in mentem venit exemplum & doctrina nostri Salvatoris, qui, cum nemo mortalium ipsum de peccato arguere posset, tamen tantam sustinuit à
pec-

peccatoribus adversus se contradictionem, ut eam
 donobis in solamen & excitabulum, ad illius con-
 formitatem amandam, proponat Apostolus,
 Hebr. 12, 3. Et ipse Christus Matth. 5, 11.
 Beati estis cum vos convitiis affecerint, & persecuti
 fuerint homines, & mentientes dixerint quod vis
 malum adversus vos propter me. Gaudete & exul-
 tate, ἀγαλλιᾶσθε (quod gesticulationem magis
 resonat lætantis, quam ipsum gaudium) quia
 merces vestra multa est in cælis. Ubi benignus &
 beneficus Dominus non solum suos gaudere ju-
 bet, sed & exultare, & gaudere facit gaudio il-
 lo ineffabili & glorioso, de quo Petrus iisdem fe-
 re verbis loquitur 1. Pet. 1. Itaque quemad-
 modum donorum & benedictionum spirituali-
 um, horum fidissimorum & innocentissimorum
 Christi Servorum participes esse vehementer
 desiderabamus: ita etiam eorum persecutionis
 & ignominie, qualem Moses omnibus Ægypti-
 acis divitiis prætulit Hebr. 11. aliqua ex parte
 consortes esse, nullo modo recusabamus.

CAP. VII.

*Ubi de mea migratione Amsterodamum,
 ac propiore unione mea cum nascente istic Ec-
 clesia puriore agitur; ac quedam, que circa illius pri-
 mam collectionem ibidem accidere, particularia recen-
 sentur.*

CUM igitur hoc nostrum immotum staret
 consilium, ut oblatam hanc Dei vocatio-
 nem, atque magno cum gaudio & promptu li-
 ne animi à nobis amplexam, sequeremur, sine

mora excurrimus Ultrajectum, unde, postea quam rebus nostris necessariis ibi prospexissemus, quam poterat celerrime, rediimus Amsterdamum; nequid nobis circa puncta Religionis fundamentalia (quorum tractationem Medioburgi inchoatam, resumere, ac plenius fusiusque pertractare decreverat D. de la Badie) nobis per nostram culpam periret. Ubi reduces, domus ipsius partem inferiorem, una cum amicissima illa mea consorte, & meo nepote, puero undecim annorum, Schurmanno, binis honoratis viduis, earumque tribus aut quatuor liberis, ac tribus virginibus rem domesticam curantibus, occupavimus: superiorem autem ejus partem sibi reservabat D. de la Badie, cum D. Yvon, & du Lignon, & cum quibusdam præterea egregiæ pietatis Juvenibus Medioburgensibus; ne quid de advenientibus ac recedentibus hic addam, qui cujuscunque conditionis, dum se Christum serio quærere præ se ferrent, haut gravatim domum recipiebantur; & quotquot erant, tot testes esse poterant nostri ordinatæ ac Christianæ vitæ studii & praxis. Illud vero commune erat membrorum Ecclesiæ Medioburgentis privilegium, quod illis omni tempore patebant nostræ ædes. è quibus siqui J. Christo se addictos demonstrarent, facile in domesticorum numerum admittebantur; cum sc. hoc ferret eorum status.

II. Pessime interim habuit plerosque Ecclesiasticos Amsterodamenses, quod quædam, antea eorum membra, quamvis paucissima respectu eorum, quos retinebant, & ultra quinquaginta millia numerabant, ab illorum cœna abstine-

continere animadverterent, cum se sponte nostrorum Pastorum auditores præberent: nulla enim alia arte aut studio, quam spiritualibus & efficacissimis verbi divini sermonibus quemquam attrahebant. Sed inani metu vereri videbantur, ne, si eos sic pergere sinerent, totus tandem populus iis adhereret, à quo nullum tunc temporis erat periculum. Cum enim fere omnes adhererent suis idolis, vel avaritiæ, vel superbiæ, vel suis commodis ac deliciis, & uno verbo amoris sui potius, quam veri Dei, & Domini JESU Crucifixi, nullum erat periculum, ne horum Theologorum non tantum lucis, sed & crucis Ministerio, constanter adhererent; sed ad tempus parvum, ut Judæi in luce Joannis, se oblectare tantum volebant in hac insolita & clara luce.

III. Quando vero in exercitiis sacris nostræ domesticæ congregationis à nostris Pastoribus divinæ veritates non minus sublimi, dilucido, ac nervoso, quam simplici, efficaci, ac spirituali docendi modo proponerentur auditoribus, atque alii alios, & aliæ alias ad easdem, instar Mannæ cujusdam cœlestis, non ubivis obviæ, una secum degustandas adducerent, factum est, ut accrescente istorum numero, invidia accresceret, & amor proprius quorundam Ecclesiasticorum concitaretur, eum in modum, ut se Synodalibus Wallonicis adjungerent, ac Magistratum, tunc ex parte novum, atque illorum importunitate tandem lassatum, eo adegerint, ut, contra eorum statuta & axiomata politica, quibus omnibus Religionibus ac Sectis libertatem exercitii concedunt, tantum nostræ
do

doctrinæ purissimæ exercitia, tam rigido mandato limitaverit, ut ne uno quidem, qui nostræ familiæ pars non esset, permetteretur ad ea aditus. Conquerebantur enim quidam concionatores, hæc exercitia ipsorum cœtibus magis quam ulla sectarum nocitura; siquidem optima illorum membra ad ea rapiebantur, nec satis etiam confulebatur auctoritati Synodali. Sed eo ipso interim Ecclesiæ Wallonicæ Mediburgensi, quæ quoad magnam ac meliorem sui partem ad spirituale & incomparabile suorum Pastorum anhelabat Ministerium, eoque migrare decreverat, præcluserunt januam, & optimos futuros illius urbis cives (quod alias nolisset Magistratus) à suo commercio rejecerunt. Sed & nobis eo ipso magis innotuit nostrorum temporum à primæva fidelitate degeneratio: quando paucissimi Christum nudum, & vitæ commodis exutum, sequi valeant, aut velint hac tempestate.

IV. Interea quo minus extendebatur hujus administrationis Spiritus vis & efficacia, eo magis intendebatur respectu nostri: ita ut quorundam exercitiorum, ubi ad objectiones mundanorum non erat respondendum, tam mirabilem sentiremus virtutem, ut cœlum in terram per ea quasi descendisse non dubitarem. Inter omnia vero eminebat unum illud, quod descensum Spiritus S. sub symbolis externis venti & ignis, super Apostolos, & primam Ecclesiam Hierosolymitanam habebat pro argumento: ubi D. de la Badie, quasi totus interno illo vento & igne operantis Spiritus S. gratiæ motus & accensus, tam spiritualiter, tam efficaciter

citer, tamque divine de divina ejus Persona & operationibus nobis loquebatur, ut omnes fere, quotquot huic congregationi intereramus, ejusdem vivam præsentiam & virtutem in cordibus nostris comperiremus, ficut vivum commentarium verborum Christi Cant. 5: 2. *Bibite amici, & inebriamini.* Et Rom. 14: 17. *Regnum Dei non est cibus nec potus; sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu S.* Ego certe istius dici & similibus memor, nulli deinceps tentationi contra divinitatem hujus Ministerii, aures præbere potui: cum certa essem, Satanam cum Christo ejusque Spiritu non habere divisum imperium; ita ut, ubi ille Magnus Deus se Possessorem animarum ostenderat, mox suo inimico concederet locum. Placuit autem Deo nostro, magnas ac varias immittere afflictiones suæ huic familiæ, quibus *probat*, ut cum Apostolo loquar, *manifestarentur.* Quæ multis, quamvis absque ulla ratione, fuerunt offendiculo: sed humiliter ac fideliter incedentibus in viis Domini, quæ *recta sunt* Hof. 14: 9. causa fuere majoris progressus.

V. Integrum sane requireret volumen, si quis omnia admiranda Dei opera circa hanc nascentem Ecclesiam colligendam, nutriendam, atque expurgandam notare velit; simulque Satanæ iras & artes, in turbis contra ipsam excitandis, describeret; quibus plerumque infervivit odium & invidia Ecclesiasticorum mundanorum, vel etiam Formulistarum ac Synodicæ autoritatis cultorum, qui auditoribus suum genium communicabant. Unde populum, cætera ad rem attentissimum, otio devotum dixisses

xiffes, quoties novum aliquod calumniæ mon-
strum ibidem, ut in nova quadam Africa, na-
tum esset. Unum illud non minus ridiculum
quam insolens, quantum possum brevissime Ex-
gr. enarrabo. Accidit ut inter alia Medio-
burgensis Ecclesiæ diversi status ac conditionis
membra, quibus, ut dixi, ad ædes D. de la
Badie liber patebat aditus, veluti ad fidum suum
Pastorem etiam veniret vidua quædam, ob pie-
tatem piis grata, quæ ob grandem ætatem, &
perpetuam corpusculi infirmitatem elemosynis
sustentabatur, quæve postquam aliquot septima-
nis in domum, & ad exercitia sacra lubèti animo
ab illo & omnibus domesticis esset recepta, mi-
rum in modum in notitia Dei & sui ipsius profe-
cit; uti etiam in praxi vitæ vere Christianæ.
Hæc vero, pedetentim decrefcentibus ejus viri-
bus, tandem febricula validiore correpta est,
& post tres circiter hebdomadas vitam cum
morte, aut potius mortem cum vita commuta-
vit. Aderant autem ægrotanti per vices, omnes,
ut puto, domestici nostri, ac moribundæ fera
vespera D. de la Badie, D. Yvon & D. du Li-
gnon, atque ego inter alios quam plurimos,
qui ejus fide ac patientia valde consolabamur.
Sequente vero die cadaver reconditum loculo,
pannoque nigro tectum, prope januam introi-
tus ædium positum fuit. Incidit autem ut eo-
dem mane à Domino domus mitterentur ex im-
provviso operarii, quos per totum mensem, ad
minimum singulis diebus exspectaveramus, ad
evacuandas fordes per aliquem canalem, qui i-
psis erat effodiendus: quando vero illius ini-
tium fecerant trium aut quatuor pedum longi-
tudi-

... ac te
... aperit
... alteri die
... quædam
... viderent loc
... solam fociet
... sit. Eccl
... Quodcum
... terum quop
... runt, in
... nuncius sp
... mittere v
... ram in p
... scio ex m
... miorat
... occidit, ey
... mia, ut ab
... donec illo
... secret, et
... stris cogere
... Quodvrens
... omnibus fr
... sit: sed nihil
... dente cont
... tus fit con
... se utique
... fuerit omni
... rum quieti
... dibus, oht
... incipiente
... tentatur
... possit
... VI. Sed
... divina Pro

tudinis, ac terram curriculo suo eveherent, evenit ut, aperta januâ, binæ fœminæ transeuntes, una alteri diceret: *Ibi est nova Ecclesia, quia quotidie istic habentur conciones*; atque intrantes viderent loculum obvelatum, & operarios fossam fodientes. *Opertet omnino, addidit altera, ut sit Ecclesia, quia mortuos ibidem sepeliunt.* Quod cum audirent pueri plateæ, unus post alterum quoque intravit, atque exeuntes clamarent, in illo horto mortuum sepelient, unde numerus spectatorum accrescens (neminem enim arcere volebant neque nostri, neque operarii) in platea quidam vociferari cœpere, nescio an ex mera petulantia, vel ex subornata malevolorum malignitate, *In illa domo homines occidunt, eosque in horto suo sepeliunt.* Quæ omnia, ut absurdissima, à nostris negligebantur. donec illorum numerus & insolentia ita excreveret, ut ad Prætorem mittere aliquem è nostris cogeremur, ad sedandam hanc turbam. Qui adveniens, plebis dementiam risit, ipsisque omnibus ac singulis ad domum suam redire iussit: sed nihil hoc impediit, quin Prætore recedente continuo iterum major etiam populi secutus sit concursus; ita ut circa vesperam universæ utrinque plateæ, quas canalus separabat, fuerint omnium genere hominum repletæ; quorum quidam insolentiores fenestras petere lapidibus, ostia pulsare, atque in illa vim facere incipiebant, omnia, ut videbatur, extrema tentaturi: ita ut nemo nostrum domo exire possset.

VI. Sed interim pro nostra salute vigilabat divina Providentia, quæ quendam ex Scabinis

Ur.

urbis, rure domum suam, nostræ vicinam, re-
duxit circa horam octavam; qui hanc videns ac
metuens populi ingentis numeri anarchiam,
absque mora D. de la Badie conveniens, atque
humaniter compellans, de nimia ejus patientia
conquestus est, promptumque ei promisit auxi-
lium. Cumque exeuntis, viri gravis, dehor-
tationes flocci penderet illud plurium capitum
monstrum: mox ipse Consules, Prætores &c.
congregari curavit, ac præsens periculum non
solum nostræ, sed & aliarum domorum indica-
vit, cum sciret nullum esse plebi nec judicium,
nec veritatem. hoc enim Ethici dictum in no-
mine tenus Christianos nunc etiam maxime
quadrabat. Eoque Magistratus illico cohor-
tem militum auxiliarium in custodiam nostrarum
ædium misit, quæ vix illorum manus, ne-
dum linguas, cohibuit; quæve tribus integris
diebus & noctibus earum introitus cingere ac
munire fuit coacta, ob tumultuosissimam ple-
bem, ac tumultum sane non absimilem illi,
quem adversus B. Paulum olim concitabant ar-
genteorum Dianæ templorum fabricatores E-
phesini Act. 29. ubi alii aliud clamabant, &
ut facer Textus habet: *Concio enim erat contur-
bata, & plerique nesciebant, cujus rei causa con-
venissent.* Vel etiam commune quid habebat
cum alio illo tumultu populi, quem contra i-
psam excitabant Judæi Act. 21. ubi etiam *alii
aliud vociferabantur in turba*: sed huic peculiare
erat quod diuturnior esset; & quod aliquoties
etiam aliquid de suo furore remitteret.

VII. Nos interim, dum forte vicini trepi-
dabant, metuentes suis rebus ac speciosæ sup-
pel-

bellectili, nocte dieque sive dormientes sive vigilantes, eramus quietissimi ac securi, omnibus nostris curis in Deum & Dominum nostrum reiectis; nec magis curabamus populi strepitum, quam si qui prope torrentem in littore decumbentes, ad suavius dormiendam fuissent invitati. adeo fortiter sentiebamus intus protectricem ac tutelarem manum Omnipotentis. Adventante vero die exequiarum, Deus noster ita flexit consilium Magistratus, ut non minus benigne quam prudenter suos satellites in subsidium miserint nostris domesticis funus facientibus, quorum primi erant D. de la Badie, D. Yvon, & du Lignon, qui publica auctoritate & insignibus muniti, viam funeri, ejusque comitatu aperuerunt, nostrorumque latus clauserunt, eos per mediam turbam magnam partem furibundorum, tutos ac securos ad sepulcrum deduxerunt, ac quieto ordine reduxerunt domum nostram. Sic foemina tam conditione externa, quam spiritu humilis, vivens à mundo neglecta, post ejus obitum, occasione mendacii vilissimorum aliquot puerorum, majori cum pompa ac populi confluxu, quam quisquam fere optimatum Amsterodamensium, tumulto fuit mandata. Atque insolens urbi maximæ præbuit spectaculum, pro sui parte innocentissimum, comœdiæ, quam ut in tragœdiam cruentam mutarent, per multorum malitiam non stetit.

VIII. Verum non solum nobis Christus persecutiones extraneorum, tanquam aliquod levius genus crucis, sed & domesticas graviores nostris humeris imposuit. De morbis nostrorum

rum

rum dilectissimorum Pastorum nihil dicam. quorum primus à Deo paterne visitatus, fuit D. Yvon, ac deinceps D. de la Badie, qui, quo fuere graviores, & præsertim postremi, dolores vehementiores, eo majori fuere nostræ familiæ ædificationi ac consolationi: cum admirabilem eorum videremus constantiam, veram patientiam, vivam fidem, & sui ipsorum omnimodam oblivionem, ac transitum in divinam voluntatem, ad eam glorificandam, ut optimam, atque ipsis amabilissimam: ita ut vix crucis nomen mereri possent. Sed de singulari illo morbo loquor, quo unus ex conspicuis nostris domesticis correptus, in phrenesin incidit; & quod tristissimum erat, vociferationibus & clamoribus non solum nostram, sed & vicinorum quietem nocte dieque turbabat. Quæ cum quidam domestici, sed non vere nostri, viderent & audirent, talia cum opere gratiæ Dei in sua familia consistere non posse judicarunt. Eoque alius ad Socinianos, alius ad Quakeros sequendos propendere visus est. Cumque eo animo Socinianorum libros volverent, atque unus ex iis, tentatus ab aliis, in eo esset deprehensus; ideoque infidelitatis, quod talia celasset Pastores, convictus, ac coram omnibus esset reprehensus, inconstantiam suam in constans odium, præsertim contra D. de la Badie, convertit. Adeoque à Satana agitatus, se duobus aliis imprudens adjunxit; ac post obitum istius ægroti cum quodam, Sociniana doctrinâ jam antea imbuto, & suo pariter infido fraterculo, tale fabricarunt scriptum testimonium, quo D. de la Badie redderent reum mortis vita functi. Qua-

fi

Milicet D. de
 curviffet
 quod quam
 mes domiti
 tari potiffet
 genda fuiffet
 Concionator
 que ad Mag
 omnia accu
 malignum
 facti opatio
 quenti Ad
 firon libell
 huysraget
 hominis car
 est. Hic ra
 um coufuz,
 um creatur
 Dei, ubi in
 calumnie fir
 repit blem b
 IX. Suo w
 non detent
 iterodam
 quo ne in
 rent. Tunc
 donec Mth
 D. Yvon, et
 nime ferme
 hant nimo
 ae Echit
 ris compit
 tam Trich
 moo prop

si scilicet D. de la Badie ægroti pectus ita pede suo
 contrivisset, ut inde mors ejus fuisset subsequuta:
 quod quam diabolicum fuerit mendacium, om-
 nes domestici, quibus & ego intereram, te-
 stari potuissent, si res apud Magistratum pera-
 genda fuisset: id tamen omnes illi tres vicino
 Concionatori Germanico communicarunt, at-
 que ad Magistratum inde delatum est: qui in-
 omnia accurate inquirens, reique falsitatem &
 malignitatem subodoratus, omnino in candida
 facti explicatione nostrorum Antecessorum ac-
 quievit. Ad quæ omnia deinceps, occasione
 famosi libelli Antonii de la Marque, qui primus
 hujus tragoediæ Actor fuerat, (de cujus miseræ
 hominis exitu loqui horrescimus) responsum
 est. Hic vero casus, uti nostros, rerum omni-
 um conscios, non nisi ad abnegationem omni-
 um creaturarum, & ad adorationem viarum
 Dei, nobis impervestigabilium, ducebant; ita
 calumniæ faciles exhibebant ansas, quibus ar-
 reptis bilem suam largius effunderet.

IX. Suo vero interea, ut judicabant, officio
 non deerant Concionatores Belgici, tum Am-
 sterdamenses mihi noti, tum Ultrajectenses,
 quo me in communione suæ Ecclesiæ retine-
 rent. Tametsi enim plerique magni facerent
 dona ac Ministerium efficax D. de la Badie &
 D. Yvon, omnesque ipsi animo consociatos mi-
 nime spernerent; tamen non satis æquo fere-
 bant animo secessionem ab illorum communio-
 ne Ecclesiastica externa. Ideoque me tum va-
 riis compellationibus præsentem: tum scriptis
 tam Ecclesiasticis quam privatis absentem, à
 meo proposito dimovere conati sunt. Sed ita

me in hac attractione Patris cœlestis sequenda, corroboravit divina gratia, ut instar rupis, ad omnes ejusmodi tempestates manerem immota: nec ullam subesse eorum rationibus, contrarium suadentibus, efficacitatem deprehenderem, cum satis nossem eos ipsos non latere hodierni Christianismi, atque ipsorum cœtuum corruptelam universalem; eosque via illa ordinaria, qua incedebant, prorsus esse, ut ita dicam, irreformabiles: præsertim vero per Pastoratum; unde tamen Reformationem inchoandam esse, universo Tractatu fortiter demonstraverat D. de la Badie: atque ad ipsam separationem quorundam animos satis esse instructos sciebam singulari ejusdem Auctoris Scripto *de Casibus conscientia*: nisi nimium conjecissent oculos ad quædam paucissima suæ Ecclesiæ meliora, ut judicabant, membra; quorum pietati simul, atque imbecillitati suffulciendæ, eorum ministerii perpetuum exercitium credebant esse necessari-um.

X. Sed, si ovium habebant naturam, nonne suos Pastores præeuntes fuissent secuta? Verum illud ferre eorum sortem externam negabant ipsis patrociantes. Quo ipso ea rebus temporalibus adhærescere luce clarius ostendebant: à quarum idololatria in primis liberari eorum Antecessorum exemplo, erat necessum. *Qui enim, ut nos docet summus Doctor, aratro manum injicit, ac retrorsum respicit, non est dispositus ad regnum Dei.* Sed ejusmodi axiomata ab omni usu removit communis praxis. Præterea non ignorabam quorundam ad restituendam disciplinam *Ecclesiasticam* irritum conatum. Cum enim

enim una vice sat magnum numerum membrorum, à communionem Cœnæ suspendissent, sed talia, quæ neque Politica, neque Ecclesiastica potestate cuiquam essent reformidabilia; ceteraque superioris ordinis, vel collegii, majore forte censura non indigna, præteriissent: eo ipso eorum statum internum juxta atque externum approbare videbantur, mundanumq; genium, qui superiora loca occupabat, in suis Ecclesiis fovebant, nec iis cordi esse ejusdem ab illorum cœtibus expulsionem, cuiquam fiebat credibile, cum seipfos inde expelli non probarent esse paratos. Nam tota ferme Ecclesia, ut mihi de sua testabatur Concionator Harlemensis, excommunicanda foret, si non nisi regenitos ac vere Christianos in ea tolerarent. Ego vero merito regerere possim: quod si tantopere numero gaudeant, eos ut auditores admittant, dummodo illos fideliter de misero illorum statu convincant: siquidem primus Spiritus Sancti effectus, cujus Ministerii se organa profitentur, est, *Mundum convincere de peccato* Joh. 16. Saltem condemnationem eorum ne aggravent, dum illis Christianorum Sacramentum indigne attingendum tradunt.

XI. Scio quidem Antiquæ Ecclesiæ, ut & nostræ, rigorem in censendis moribus culpari, quod sc. nimis severum formare videantur de omnibus judicium, ita ut periculum sit, ne etiam digni à communionem fidelium arceantur ac rejiciantur. Verum eorum etiam optime novi responsum, quod accurate discriminandum sit inter judicium Ecclesiasticum, & civile: cum ad illud prius, quando casus incidit de recipi-

endis membris ad Ecclesiæ communionem, aut etiam ad familiaritatem Christianam, gratia discretionis spirituum, aut certe ejus fructuum opus sit, atque in præcipitatione longe majus, quam in mora periculum sit: cum inde neque Electio Dei, neque eorum salus pendeat. Et quia de mundanorum Electione sumus incerti, peccare nos non putamus, si vel ipsum Paulum recipere ad sacram nostram familiaritatem cum Anania & Christi discipulis Act. 9: 26 aversemur, donec nobis de ejus conversione constet; nec quemquam fraterno amore diligimus, usquedum se è tenebris (ut loquitur S. Petrus) in admirabilem lucem, Regni sc. Christi, transpositum affectu & effectu probet. Interim tamen pro conversione omnium Electorum mundanorum Deum supplices venerantes, & ad ejusdem promotionem nostra dona & operas adhibentes, cum id vocatio nostra & occasiones divinitus largiuntur. Removemus autem ab Ecclesia Dei jus dicendi & judicandi Politicum: deinde & negotiorum ac statuum eorum, qui extra Ecclesiam sunt Cor. 5: 12. Et in conversatione civili ipsi tantum tribuimus judicium aliquod generale, & ut ita dicam, in abstracto, quo tantum suffragatur S. Scripturæ, quæ de omnibus hominibus, qui non sunt conversi ad Christum, pronunciat, *quod omnis imaginatio cogitationum cordis hominis tantum mala est omni tempore* Gen. 6: 5. & similibus dictis divinis. Quo fit ut nostræ Ecclesiæ Pastores in nullius statum particularem sollicitè inquirent, aut de illo judicent: nisi quis hoc ab ipsis de se requirat, aut Dei Providentia vel Gloria eos ad hoc obli-

obliget. Addam porro nos omnes, si in quoquam Dei bona vel naturalia, vel acquisita, vel etiam supernaturalia conspiciamus, quæ sibi in conjunctum non habent amorem Dei, ea ut in se bona amare; sed ut bonum liquorem in vase impuro, non magni facere.

XII. Unum vero ex primariis Ultrajectinis Theologis memini dicere, nullam aliam se reformationis Ecclesiæ videre viam, quam si Hispanus, aut forte Gallus, illas prius dissolveret, & sic recolligendis melioribus daret occasionem. Atqui ne hoc quidem sufficere credibile viderat, cum revera opus sit magna mensura gratiæ & communionis Spiritus Sancti, qui solus constituit Episcopos Act. 20. ad erigendum novum ædificium ipsius Templi: ut quotidie in collectione & formatione vivorum lapidum nostræ Ecclesiæ, ejusque structura experimur. Præstitisset sane, ut principiis malorum obstiterent; atque auctoritatem ac potestatem Ecclesiasticam clavium cælorum conservassent illi, in quibus illa provincia fuerat à Christo demandata, juxta exempla, non dicam magnorum Dei Servorum, qui majori temporis intervallo à nostris oculis remoti sunt, Ambrosii, Chrysostomi, & similibus; sed hujus etiam nostri sæculi Ecclesiasticorum, quorum hoc unum factum memorabile nunc mihi in mentem venit, quod accidit tempore D. Plessæi, in cujus vitæ Historia ab Elzevirii Lugduni Batavorum edita narratur, ipsum Regem Navarrensem, ob seductam virginem, filiam Consulis Rupellensis, ab iisdem ad publicam sui peccati confessionem coram tota Ecclesia, ejusque veniæ precationem

tionem condemnatum fuisse. Et quamvis jam iteratis vicibus coram ipsis suam culpam satis humiliter fassus esset: tamen non nisi post plenam hanc ab eo requisitam satisfactionem, quam toti Ecclesie debebat, ad ejus communionem fuisse receptum. Quorum vestigiis eorum successores si institissent, non tam cito Mundus in Ecclesiam irruisset. Sed tempora advenisse quis amplius dubitet, quibus Christus venturus, fidem vix in terris inveniat. tantum abest ut hodie vigeat Spiritus Martyrii, qui in Ecclesia antiqua tempore Cypriani ita vigeat, ut consolatione ejus indigerent ii, qui privata morte tempore pestis moriebantur, ejusque corona, hac via, privari sibi videbantur.

XIII. Sed revera Spiritus ille Martyrum reviviscens est, juxta Prophetiam Apoc. 20. præstituto tempore: quemadmodum in Joanne Baptista revixit Spiritus Eliæ. Verum postquam jam advenit illa apostasia, de qua Apostolus locutus est 2. Theff. 2: 3. atque universalis Antichristianismi ultima periodus: Nonne in ipso Templo Dei, ubi sedem suam fixurus dicitur, expectandum erat Mysterium iniquitatis? etiam in istis Ecclesiis, quæ se domum Dei esse gloriantur? quamvis revera mundanorum hominum sint ampla receptacula, qui externa tantum professione ejusdem doctrinæ, & vita saltem non prorsus scandalosa coram hominibus, qualem facile inter Turcas & Ethnicos invenias, sibi Christianorum nomen acquirunt. Ultrajectensis sane Ecclesia, quoad doctrinam veritatis, & studium aliquod singularis pietatis

De-

Domus Dei aliquo tempore, si qua alia, dici non promerita est. Sed quia deinde praxin, præferentim doctrinæ de Ecclesia & clavibus cælorum, obrepdentim magis magisque negligere cœpit, non mirum est, si tandem in cœtum valde mundanum degeneraverit; atq; ira Dei propter sceleris Dei profanationem, in universum cœtum concitata fuerit, juxta verba Catechesis Heidelbergensis supra modo commemorata. Quamvis vero optime, in charta & Confessione publica, conservent orthodoxam veræ Ecclesiæ descriptionem: tamen in ipsa praxi vix dissentire videntur à sententia illorum Scoticorum Concionatorum, quorum unum, inter ipsos doctiorem, dicere memini, *veram existere posse Christi Ecclesiam, ubi ne unum quidem inter omnia ejus membra esset regnitum, aut vere Christianum*: quasi verum Christi corpus ex meris Mundi & Satanæ membris posset esse compositum. Quod horrendum dictu, ac plane impossibile est. At tamen Secessionem nobis à tali congregatione, ad vere Christianam, ex veris fidelibus in vivum Christi corpus à Dei Spiritu unitam, non nisi cum reluctatione animi concederent, si illorum in eo sequeremur consilium.

XIV. Sed nihil hic peccari crediderim, si quis sequatur Confessionem Belgicam, quæ Art. 28. ita de isto casu Conscientiæ pronunciat: *Illud officium est omnium fidelium, secundum Dei verbum se separare ab iis, qui non sunt de Ecclesia, & se jungere huic Congregationi, nempe fidelium, quamvis mandata Magistratus & Principum, & vel mors, aut poena alia corporalis inde sequeretur.* Ut nihil hic adjiciam Argumentorum, quæ è

Sacris Literis depromi possint, de Separatione bonorum à malis facienda. vel ab initio corruptæ Societatis humanæ. Unum tantum addam ex Gen. 4, 26. Ubi Commentatores Belgicorum Bibliorum phrasin Hebraicam sic, ut valde probabilem, in margine vertunt, nempe, *tunc coeptum est denominari à nomine Jehova: Doe begon men na des Heeren Name te noemen*; cum hac explicatione, *doe begonnen de rechte Kinderen Gods haar van de anderen af te sonderen*. Hoc est, *tunc coeperunt veri filii Dei se ab aliis separare, & nominare populum vel filios Dei sive Jehova, respectu veri cultus Jehova*. Quemadmodum vero illa unio illorum, & separatio à mundanis, causa fuit conservationis Ecclesiæ: ita postea filiorum Dei cum filiis hominum commixtio, causa fuit universalis diluvii, & novæ separationis familiæ Noë à Mundo Gen. 6. Ulterius non pergam in hac materia, cum illa exquisitissime tractata sit Tractatu modo nominato *Judicium justum de Seccessione bonorum à malis*. Relictâ igitur communionem Ecclesiarum mundanarum, me arctius nostræ nascenti, longe meliori ac puriori, adjunxi: nec parvi feci speciale hoc divinæ Gratiæ beneficium, quod me huic suæ Familiæ conjunxerat, cum ad illam extraneis vix pateret aditus, ac mihi postea fuisset difficillimus. Cum ei mox alio, juxta Dei decretum, esset commigrandum.

XV. Jam enim annus plus minus erat, quod rumor de nostris illis molestiis, quas nobis Amsterodami excitabat Satanas, ad aures Principum extraneorum pervenerat: quorum quidam consilium, de vindicanda hac Ecclesiola Christi in ple-

plenam libertatem, animoolvebant: idque eo tempore, quo rigor Edicti Magistratus nos constringebat, nobis significatum est. Inter alia vero libertatis oblata, negligendum non videbatur illud Regiæ Stirpis, ac Serenissimæ Principis Palatinæ Elisabethæ, quæ me jam multis retro annis singulari sua benevolentia dignata erat. Quadraginta enim, puto, anni effluerant, ex quo, relictis cæterarum puellarum Principum inaniis seu oblectamentis, suam mentem nobilioribus studiis Scientiarû applicuerat. Et quandoquidem ego eo tempore, mihi blandiente fama, non solum pia, sed & docta audirem, me illustri suo favore, ob studiorum quandam similitudinem, complexa est, quem mihi tum sua præsentia, tum suis benignis literis sæpius erat testata. Jam vero cum multa de loci ac status mei mutatione, multisque adversis, quæ se meo proposito vivendi, in secessu à Mundo ac mundanis, cum aliis quibusdam piis, sub Ministerio D. de la Badie, per bonam malamque famam inaudiret, eoque cum meæ antea vitæ memoria, simulque antiqua ejus erga me benevolentia revivisceret, nihil sinistri de meo instituto, neque de iis, quorum confortium mihi sub vitæ meæ finem elegeram, suspicari aut credere potuit. non ignara etiam, quod omnia Amsterodami insolita, isti populo essent invisa; atque in primis exuberantiam virtutis, ut Orator loquitur, olim & nunc omnibus & ubique fere esse exosam.

XVI. Itaque de evocanda nostra Familia, jam satis numerosa, ad suam supremam Jurisdictionem, serio cogitare cœperat. Eamque
pro-

provinciam Homini honorato Hagiensi, quem sibi in omni ejus voluntate exsequenda credebat fore fidelem, demandavit. Sed is rerum veritatis ignarus, imo per libellum cujusdam Concionatoris Wallonicæ Ecclesiæ Hagiensis, qui fundum suæ bilis & odii ibidem exoneraverat contra D. de la Badie, ejusq; Ministerii fautores; à vero abductus & plane deceptus, eundem ad celsissimam hanc Principem transmittit, quo ipsam à suscepto proposito abduceret. Verum enim vero tantum abfuit, ut Serenissima hæc Princeps post lectionem ejusmodi Scripti suam mutaverit sententiam; ut per id ipsum etiam vehementer in ea fuerit confirmata. Cum videret illud, qualecunque nomen Ecclesiastici præ se ferret, revera magis sapere turbidas alicujus Stygiæ Paludis aquas, quam limpida illa aquæ vivæ flumina, qualia Christus fidelibus suis Ministris, ex illorum visceribus fluxura promisit, ac misit, & mittet perpetuo. Sic enim argumentabatur illustrissima Princeps: Omne Ministerium Satanæ, Mundo ac mundanis invisum & exosum; Christianum, ac Christo gratum & acceptum est: At hoc Ministerium Satanæ, Mundo & mundanis invisum & exosum est. Ergo Christianum, Christoque gratum & acceptum est. Neque enim tantummodo (quod nobis ipsa Princeps postea testata est) in stylo illo theatri, totaque scommatis ac quæsitis diæteris foedata oratione, Autoris mundanum genium, atque calumniandi pruriginem deprehendebat: sed & eodem intuitu è transverso, per ipsas accusationes, aliquid laudabile innocentis Dei famuli perspexerat, quod veri Mini-

ministerii Evangelici characterem exprimebat.

XVII. Itaque relictis omnibus ambagibus, atque aliorum hominum mediatione, minimeque in proposito suo vacillans aut hæsitans, re-cta ad me suas literas direxit, quibus se mei instituti satis consciam testata, quod nimirum mundi & rerum terrestrium vinculis me libera-re cœperam, quo Religionem vere Christia-nam ac Reformatam, majori cum puritate ac libertate in consortio piorum exercerem, eoque ultimum vitæ meæ actum feliciter clauderem: veteris nostræ Amicitiaë (sic enim ipsi loqui pla-cuit) memorem asseruit; ideoque mihi, atque universo meo consortio, obtulit publicam & ple-nam exercitii Religionis nostræ libertatem, sub ejus suprema & absoluta Auctoritate, in di-strictu suo Herfordiensi. Subjiciens, si qui-dem nobis arriderent oblata, vel ipsa ad eam fa-cerem iter 24 horarum, quibus curru confici poterat; vel, si mihi hoc nimis foret grave, a-liquem è nostra familia mitterem, fidelem & a-ptum isti negotio transigendo amicum, qui u-trique utriusque mentem ac statum reciproce explicaret. Hæc autem cum ego Pastoribus nostris communicassem, atque divinitus nobis hanc occasionem Christianæ Religionis exer-cendæ, offerri animadverteremus, consultum nobis visum est, Herfordiam ad Principem mittere carissimum nostrum in Christo Fratrem & Pastorem D. du Lignon, qui rerum divi-narum ac humanarum notitia, atque sancto-rum prudentia instructus, hoc negotium pera-geret. Quod ita, Deo omnibus benedicente, feliciter processit, ut conditiones utrinque fu-erint

erint gratæ atque acceptæ. Quamvis enim aliæ alibi, eodem fere tempore, nostræ familiæ sese offerrent conditiones minime aspernandæ: tamen nescio quid mere divinum & prorsus inspectatum, in hac vocatione se aperuerat, quo factum ut huic protinus adstringeremur.

XVIII. Interim Satanas in furorem actus, quod Regnum Christi omnibus externis laqueis solutum fore videret, veritus ne si illud vel in forma contracta conspiceretur Herfordiæ, atq; novum Apostolicæ ac Hierosolymitanæ Ecclesiæ efformaret exemplar, omniumq; oculis exponeretur; non amplius in Mundo illis Doctoribus haberetur fides, qui Reformationem hoc tempore non deberi, nec posse tentari, voce & facto suadent. Quive ideo doctrinam de Imperfectione hominum in hac vita, ita amplificant, ut illam Conciliatricem & vinculum mixtionis & unionis suarum corruptissimarum Ecclesiarum constituent. Is inquam contra hanc nascentem masculam Prolem flumina plebis concitare studuit, antequam veniremus Herfordiam: unde isti populo ab Hollandis malevolis, qui, ut homines ab hoc itinere deterrent, se hoc facturos prædixerant, per eorum literas fuit persuasum, nos esse Hæreticos, ac, quod illi horrendum quid esse putabant, Quakeros; ita ut nos deinde adventantes, transversis oculis respicerent, ac Quakerorum nomine, ut & lapidibus salutarent, si quem nostrum extra Abbatix jurisdictionem offenderent, cujus etiam potestatem, ab eorum Magistratura independentem, impatienti, ut parebat, animo ferebant. Sed nobis revera cœ-
lum

um succurrit, & istas lutosas aquas in salutare
reconvertit, quæ nos ab istius regionis hominum
commercio sejungere, nostrumque deinde Ec-
clesiæ fundum quasi pinguefecerunt; & Chri-
stus pacem, ab ipsis repulsam, ad eam redire
iussit: ita ut vera ejus membra arctius in unum
cor & animam per Christi gratiam, ac Spiri-
tus Sancti virtutem unirentur.

C A P. VIII.

*De nostro discessu Amsterodamo, & pro-
fectione Herfordiam, nostroque ibidem adven-
tu, commoratione, ac recessu ad domum rursalem
Principis.*

DE nostro abitu Amsterodamo, nostroque
itinere Herfordiam, hæc tantum brevi-
ter notabo: quod ad navem, quæ nos extra
portum expectabat, alia navi nos deducebant
non pauci, tum Amsterodamenses, tum alio-
rum locorum, nostræ familiæ amantes, quo-
rum plerique, præsertim vero quidam aliorum
Antecessores, nobis omnibus valedicentes, se
cum nos brevi secuturos sibi & nobis persuadebant,
omnino serio promittebant: sed de eventu alio lo-
co, ubi de abnegatione omnium creaturarum
plura dicenda. De profectione vero nostra hoc
addam, quod illa nobis omnibus, puro affectu
ad vitam Evangelicam, quam ex parte gustaba-
mus, aspirantibus, tam fuerit jucunda & com-
moda, quamvis externis non careret incommo-
dis, ut ego nunquam in omni vita senserim ju-
cundiorum, tum etiam, cum sub ejus finem

fc.

febricula pene continua laborarem. Adeo mihi gratus erat conspectus eorum, qui serio ad puritatem veri Christianismi contendebant, eoque constanter in Deo sese exhilarabant: dum etiam quidam, qui revera de nostris non erant, non æquo animo ferebant marini aëris rigorem, aliaque communia commoda. Quando vero reliquum itineris conficeremus curru, febrem meam fugavit mitior ac purior aër, ita ut sic Bremâ Herfordiæ feliciter adventantes, & à Serenissima Principe serena fronte, atque omnino benigne ac peramanter essemus recepti, divinam in omnibus conspeximus erga nos benignitatem, ejusque vias celebrantes, nos eo vidimus loco, ubi ab omnibus vinculis Synodalibus liberati, libere etiam & publice exercere nobis licebat Religionis nostræ professionem & officia.

II. Quam multa autem, quam varia ac magna istic inter nostros, & circa nos egerit divina Providentia, non est mei instituti, ut historice hic prosequar. Sed id nostra observations videtur non indignum, quod Deus vel ipso initio illud suum adorandum revelabat consilium, quo exiguo quasi circulo includere voluit genuinum hujus Evangelicæ Ecclesiæ partum; cui tanquam in præsepi parabat istic loci sua incubacula: quandoquidem ibidem concionatores, licet nostrarum rerum & doctrinæ prorsus ignari, populum, duces suos sequi solitum, contra nos concitabant; eoque sese omnes simul speciali illa gratiâ, qua purissimas veritates Evangelicas, in luce Dei, & Spiritus S. efficaciam propositas, publice ac perpetuo audire potu-

intuissent, ostendebant indignos; atque Gadarenorum instar, hanc Christi præsentiam ipsi gravem esse, non precibus, sed non raro factis insolentibus, probabant. Verum illud quod omnino docuit Deus ipso rerum eventu, quod ibidem velut in quodam deserto, Ministerio horum suorum fidelissimorum Servorum uti decreverat, ad Ecclesiam quandam Noachidam ex paucis membris vere fidelibus componendam ac formandam. Ita ut Deus illos, non ad convocandos convivias ad Nuptias Filii sui, quod ibi fuisset intempestivum, ad compita viarum istarum regionum miserit; sed ad distribuendum suis domesticis cibum, eos, ut bonos Oeconomos, abundantia sua gratia impleret, omnibusque *bonis thesauris cordis* locupletaret, unde nova & vetera omni tempore, opportune minimeque parce depromerent.

III. Primæ vero Conciones fuere præparatoriæ ad vitam Christianam, quibus ad *longanimitatem* & quietam ac fidelem *expectationem* profectus, in cognitione veritatum omnium Christianismi, ejusque praxi per gradus corroboranda excitabamur, nobis proposito exemplo formationis Ecclesiæ Antiochenæ Act. 11, 26. Ubi per integrum annum erudiebantur Auditores, antequam Christiano nomine digni habiti sunt. Deinde *Abnegationem nostri ipsius*, omniumque creaturarum nobis fortiter & exacte proposuere, tanquam fundamentum summe necessarium, ad disciplinatum Christum amplectendum; ubi primum occurrebat illud, quod de Salvatore recensetur Luc. 9, 23. *Dicebat autem ad omnes: Siquis vult ad me venire, ab-*
ne-

neget seipsum &c. & Luc. 14, 26. ubi parentum atque ipsius anima odium ab affectis Christi requiritur. Quæ posteaquam accuratissime essent pertractata, explicatio unius istius verbi, Abneget seipsum, titulo, De Abnegatione Sui, Gallice, *Traité du Soy*, lectoribus beneficio typographiæ communicata est. Porro Caput quintum Matthæi, aliaque S. Scripturæ loca selecta, tempori & personis accommodate, explicata & applicata sunt, magna cum claritate, & potenti Spiritus demonstratione, ad dejicienda Excelsa Mundi, & mundanum genium, qui plerumque in Magnatibus atque aulicis se prodebat, utpote qui frequenter Herfordiam ad Principem excurrerant. Et revera quosdam illustrium illorum hominum vidimus ita ejusmodi Sermonibus tactos, ut vim lacrymarum profuderint coram omnibus. cum se à vitæ Christianæ puritate ac sanctitate tam longe abesse sentirent: Sed in eo videmus horum temporum miseriam, quod rori aut nubi auroræ similis sit plurimorum hominum benignitas: quodve in paucis electis gratiam solidam ac constantem operetur divina Benignitas. quam revera in nostræ Ecclesiæ membris pertendentem, ac victricem de Mundo, carne, & Diabolo ibidem crebro conspeximus.

IV. Præsertim vero illustrem observavimus Dei Gratia effectum, cum in privatis ac domesticis nostris Exercitiis prorsus divino modo tractarentur à nostris Pastoribus *Puncta Fundamentalium Religionis & vitæ Christianæ*, quæ alibi adumbrata, sed hic ad vivum exhibita dixisses; ac re ipsa non minus serio ac spiritualiter ab audi-

Auditoribus reciperentur, & ad praxin revocaren-
 tur singuli eorum articuli: omnibus qui Ec-
 clesiam nostram constituunt, cœlitus concede-
 bantur dona *viva pœnitentiæ*, ac *sincera conver-*
sionis. nam simulatque intime perciperent vim
 harum salutarium veritatum, quæ, ab ipso ini-
 tio, divinissime Mundi turpitudinem, ejusque
 Deo oppositum genium: & mox Dei pulchri-
 tudinem, bonitatem omnifufficientem, & per-
 fectionem infinitam mentibus proponunt, co-
 que omnes ad eligendam optimam partem, for-
 titer obligant, postquam hominem de sua ve-
 cordia convicerunt; qui neglecto summo & u-
 nico Bono; mundo, ejusque principi Satanæ
 se addixit: atque adeo accuratam ac profundam
 sui suæque miseræ cognitionem, juxta seriem
 harum veritatum animis imprimunt: aperte in
 omnibus vidimus mundi abnegationem, &
 contentum omnium rerum terrenarum: ac cœ-
 lestium & Christi amorem, veteris hominis
 mortificationem, & novi vivificationem, eo
 modo, ut quædam quasi universalis in nostra Fa-
 milia conspiceretur *resurrectio*; quæ in nobis o-
 mnibus ineffabile produxit gaudium & exulta-
 tionem, qualem mundus non cognoscit: quæ
 ve mundo sive crasso sive spirituali nequaquam
 convenit. quemadmodum hoc Tractatu pecu-
 liari, inscriptione, *Exultatio Christiana*, Bel-
 gice *Het Christelikke Gejuich*, clare ac solide
 demonstratum est.

V. Accedebant porro singulares tum publici,
 tum domestici Sermones, de Christi Persona,
 Officiis, & Statibus humiliationis atque exal-
 tationis, & nominatim de ejus Resurrectione

M

adeo

adeo cœlestia exercitia, ut nos totos mundo & nobis ipsis eriperent, & sic in Deum & Salvatorem nostrum transferrent, ut per ardentissimum eorum amorem, iis nos ipsos & omnia nostra in sacrificium irrevocabile offerremus, atq; divinæ ejus manuductioni per ejus verbum ac Spiritum, sacrumq; ipsius Ministerium, quibus se nobis revelaverat, & sibi ac Christo vendicaverat, in universum nos traderemus: ita ut inde Ecclesiæ nostræ integræ natales suppitari, non inepte nobis viderentur. Ideoque id etiam Orbi, sacra Coenæ celebratione innotescere volumus: signum illud visibile Corporis JESU CHRISTI visibilis, ex nobis omnibus efformati, lubenti animo, absque superstitione, usurpantes.

VI. Unum præterea hic præteriri non oportet, quod inter alia argumenta prorsus divino modo, tum in templo tum domi, tractabatur illud de *Vita Jesu Christi*, cujus initium erat Æternitas, aut potius Vita æterna Christi, uti æterni atque unigeniti Filii Dei Patris æterni, ab æterno in ejus sinu geniti ac permanentis Dei; Luminis de Lumine, atque æternæ Patris Sapientiæ. Ubi SS. Trinitatis Mysteria tam admirabili perspicuitate, & Veritatis divinæ efficaci demonstratione, ac cum invincibili persuadendi facultate proponebantur à D. de la Badiè, ut quidam non infimi ordinis auditores, de isto articulo fidei antea minime ferme persuasi (ceterum Theologiæ juxta communem ejus tractandi modum peritissimi) se ab eo tempore de ejus veritate ac Divinitate testarentur plene esse convictos. Plura de his non addo, quia
hæc

hæc præstantissimo atque integro Tractatu, ut supra attigi, quatuor voluminibus distincto ; De Vita CHRISTI tum occulta, tum revelata, conscripto, brevi, ut puto, Orbi contemplanda exhibebuntur.

VII. Hisce fere omnibus cum interesset Serenissima Princeps, in magnam admirationem & amorem harum veritatum, hujusque Ministerii rapta est, ac verum Christianismum à falsa ejus imagine discriminare cœpit. Nec semel suam beatitudinem in eo apud nos deprædicavit, quod Deus illam quasi Hospitam & Protectricem veræ suæ Ecclesiæ, ex vere fidelibus collectæ, præ ceteris constituerat. Præsertim vero postquam D. de la Badie ipsi ægrotanti, propius ad cor locutus erat, mihi cum gaudio Samaritanorum verbis testata est, *se non amplius propter meos aut aliorum sermones credere, sed quia ipsa audiverat & sciverat*, hos nimirum esse veros atque à Deo edoctos Christi Ministros. Et quid miri hoc erat? cum animadverteret mirabilem illam rerum divinarum in sermonibus eorum abundantiam, & inexhaustos thesauros, quos, sine ulla præmeditatione, aut studio humano, omni occasione atque ex tempore, è pectore suo depromebant; cum passim alios videret ex apice quasi eorum cerebri, aut conscriptis libris, aridos sermones cum studio & labore detrudere, atque artificiose magis, quam native disponere & protrudere. Hos vero, etiam cum antiquissimas & communes proponerent veritates, novo quasi lumine illustratas, non minus dilucide quam sponte eas profluere finentes conspiciebat. nequid de eorum vita simplici,

pura, ac libera hic addam, quæ revera, eam luminoso oculo, nulloque humore alieno tincto, intuentibus, perpetua quædam Evangelica concio est.

VIII. Hic mihi præterea in mentem veniunt eorum conciones, quæ plurimos affecerunt, occasione verborum ipsius Jehovah Exod. 3, 14. ubi seipsum denominat E H E J E, *qui sum*, -ubi de unice necessaria, absolutissime simplici, immutabili, independente, atque æterna Dei Essentia agebatur, eo modo, ut totam praxin Religionis Christianæ, quæ in annihilatione nostri, & unione nostra cum uno vero Deo per vivificationem novi hominis consistit, uno illo verbo includi, palam fieret omnibus. Item quas de verbis Christi habuere Matth. 19. *Nemo bonus est, nisi Deus.* & similia, quibus recensendis nimium me detrahere video eorum virtutis & pretii: Sed quædam addam de hujus efficacis Ministerii effectis contrariis in cæteris auditoribus, qui vel è Zelandia, Ultrajecto, aliisque locis, etiam remotioribus, veniebant, pietatis veræ, ut videbatur, studiosi. Quorum primus erat, quod omnes fere veritates illas purissimas cum magno gaudio audiebant, & prompto animo recipiebant: sed quando ad examen revocabatur eorum praxis, & ab omnibus coarguebatur, ut 1. Cor. 14. ejus proponitur exemplum; tum multi, qui videbantur discipuli, recesserunt; imo quidam hanc veritatem, de absolutæ sui abnegationis praxi, acerbissime oderunt: omnes tamen à Deo intus simul de sua cæcitate, & corruptione universa sui cordis & affectuum edocti, sese serio abnegare

regare, omniaque vetera mortificare cœpere; sibi-
 ubique moriendum esse, antequam cum Christo
 resurgere possent, ex animo crediderunt. &
 quamvis ardua ipsis nonnunquam in hac via Do-
 mini occurrerent; expectantes tamen, ac fi-
 deliter veritates cognitatas sequentes, tandem
 iuxta verba Christi, Veritas liberavit, ac cer-
 te quotidie liberat.

IX. Interea nullum tempus intermedium
 vacabat nostris Antecessoribus, aut ab officiis
 cæteris pastoralibus exsequendis; aut à scriben-
 do talia, quæ vel ædificationi nostræ essent Ec-
 clesiæ privatim, vel publice omnes erudirent
 de nostræ doctrinæ integritate ac puritate; ne-
 que nostræ Ecclesiæ ostenderent vel innocentiam
 contra calumniantes, vel etiam discrimen ab a-
 liis, qui diversam à nostra tuebantur sententiam,
 vel praxin. Prioris generis erant libri, qui
 scilicet nostræ doctrinæ puritatem, in Ecclesiæ
 regimine æquitatem, & in vita sanctitatem in-
 victe, & tamen modeste asserunt, in primis *Fi-
 dei nostra Declaratio*, primum Gallico, ac post-
 ea Belgico, Germanico, & tandem Latino idi-
 omate typis edita. postquam à quibusdam The-
 ologis impetita fuisset, & justam Apologiam,
 qua omnium veritatis hostium os simul ac semel
 obturaretur, exigere videretur: quocirca ple-
 nior deinde prodiit in lucem, sub titulo, *Veri-
 tatis sui Vindex*: cum integro Scripto Belgico, quod
Veritatis Confirmatio seu Tabernaculum Dei detectum
 oportune dicitur, quoniam in eo Ecclesiæ do-
 ctrina potissimum traditur, atque ita fuit asser-
 ta vel defensa, ut à nemine huc usque amplius
 oppugnata sit. Hic accenseri potest *Responsum*.

ad Epistolam D. Pauli, ubi etiam Veritas asseritur, atque ab omnibus accusationibus falsis liberatur. Postremo non prætereundum *Scriptum*, quod *Quakerismi Examen & confutationem* continet, ac discrimen inter eorum & nostram doctrinam & praxin, clare Orbi repræsentat.

X. Hæc vero cum satis quiete, respectu civium Herfordiensium, peragebantur, latebat anguis in herba: Magistratus enim (non minus quam ipsi Ecclesiastici, nostri status ac veritatis ignari, quam etiam nosse procul dubio subterfugiebant) litem in Camera Imperiali, jam ab initio, ut videtur, nostri adventus motam, per procuratores, Principi nostræ Ecclesiæ Protectori, ex improvise intulit; quod Coetum neque Pontificium, neque Lutheranum, neque Reformatum, ut illi occæcati pronunciabant, in Imperiales terras introduxisset. Ita ut tum Principi, tum nostræ Ecclesiæ proponeretur Mandatum, quo ejus Celsitudini dimissio ejus, nobis migratio injungebatur post paucos menses vel septimanas. Quibus etsi plene responsum esset, nec arma ad jus suum tuendum, vel Principi, vel nobis deessent; tamen Celsitudini ejus visum est, hoc negotium primum per alios suos Ministros, deinde coram cum Electore Brandenburgensi communicare.

XI. Quando vero Principi iter faciendum erat ad Aulam Berolinensem, nostra Ecclesia ad ejus domum, Herfordiæ vicinam, se transtulit, quoad maximam ejus partem. Ubi ex conspectu admirandorum Dei operum, & perpetuis Religionis maxime spiritualibus ac divinis Ex-

er-

ercitiis, plurimum in cognitione purissimarum veritatum, & praxi intimæ pietatis profecit. Verum postquam ibidem aliquot menses satis tranquille vixissemus; pacem vicinorum locorum, adeoque nostram, turbare cœperunt rumores bellici, qui quotidie increbrescentes, nobis de nostra ex istis regionibus migratione esse serio cogitandum, nos satis aperte monuerunt. Cum autem jam dudum nobis expectatus esset reditus Principis ab illa Aula, nec ullum amplius sperare possemus divinæ Gratiæ, ac Regni Christi amplificationem, in istis scilicet ingratis terris, erga pacificos ejus Servos, & salutare Ministerium ejus puri Evangelii; nec ullis vinculis devinciremur, qui nos hostem expectare juberent, communi quadam Epistola nostram erga ejus Celsitudinem gratitudinem, quod nos tempore nostræ ibidem commoratio- nis protexerat, testati sumus; additis disces- sus nostri rationibus, simulque ipsi Principi, atque universæ mox Westphaliæ valediximus.

XII. Jam vero experientia eramus edocti, quod Deus sibi eum locum elegerat ad separan- dam nostram Ecclesiam ab omnibus iis, qui Deum & mundum, Christum & Belial, five Deum & Mammona, omniaq; cetera à Deo di- sparata, conjungere Amsterodami potuissent, atque avaritiam, superbiam, aliaque vitæ spi- ritualis venena immiscere divinis in promptu ha- buissent: cum eo loci nihil neque lucri à com- mercio, nihilque honoris ac commodi, aut si- bi, aut posteris esset expectandum. Inde igi- tur major nostræ Ecclesiæ pars se ad iter cur- ribus conficiendum accinxit: & reliqua ejus

pars, cum quibusdam nondum membris, & præcipue iis, qui ad curanda ea, quæ vel necessarii suppellectilis, vel Bibliothecæ & Typographiæ, navi erant transvehenda, maxime erant idonei, ibidem ad tempus fuit relicta.

C A P. IX.

De nostro adventu in Regis Daniæ Oppidum Altonam, atque ibidem domicilii nostri hucusque fixatione.

HOc itaque caput de nostra profectioe inchoantem, illud me ad Dei nostri gloriam commemorare in ipso ejus initio juvat, quod nos proficiscentes insigni quadam fidei virtute induit, ut revera instar Abrahami olim Patriarchæ, Deum, nos inde avocantem, sequeremur, nescii quem locum commorationis aut habitationis nobis esset indicatura divina ejus Providentia. Uti autem ex ejus ductu, ceu veri Christiani infantes, toti pendebamus: ita eadem nodis de omnibus benignissime prospexit, viamque per singulos quasi passus commonstravit Altonam usque, ubi nobis domicilium figere statuerat Dei beneplacitum; cum nobis antea de nomine vix nota esset istæ civitas. Fatendum tamen est, quod paucis diebus ante nostrum abitum, singulari occasione aliquid de ejus privilegiis, quibus illi à Rege Daniæ inter alia, Religionis Reformatæ exercitii concedebatur libertas, nostris erat relatum: verum tunc demum, cum quatuor tantum milliarium spatio abessemus Hamburgo, nobisque
ab

ab homine quodam ibidem nobis obvio, hujus loci constitutio propius describeretur, vidimus optimum fore, ut recta eodem contenderemus, atque ad paucas quasdam hebdomadas ibidem domum conducendam curarem; expectaturi, quem locum fixæ habitationis nobis monstraturus esset Deus noster.

II. Cum autem huc pervenissemus, atque ædes valde incommodas, jam conductas, effemus ingressi, satis serio cogitabamus de nostra migratione aliò, aut certe de aliis ædibus ad tempus conducendis. Sed aliud statuerat divinum Decretum, ut nimirum hic sisteremus gradum: quod indicavit gravissimo ac diuturno morbo, quem dilecto suo Famulo D. de la Badie, adeoque universæ nostræ Ecclesiæ, immisit, ad ejus fidei ac patientiæ exercitium, majorem purificationem, ac plenam abnegationem omnium creaturarum; cum illam voluntati suæ in omnibus vellet conformem: nec quicquam ei videri gratum & amabilem permetteret, quam quod ipsa efficeret. Quinto itaque mense, cum jam ad summum gradum vis morbi ascenderat, nec quicquam inter vitam & mortem ejus interesse dixisset, Deus mirabili quadam clementiâ Servo suo dedit respirandi quædam intervalla, quibus cygneas voces sive, ut vocant, Emortualia proferre videbatur, ac convocata tota Ecclesiâ, omnes ac singulos peramanter ac fortiter alloquebatur, juxta cujusque gratiam & statum spiritualem; unicuique accommodata proponens vitæ suæ vias; additis igneis incitamentis, ac salutaribus monitis, ad Deum solum amandum: cum evidenti Spiritus

S.

S. demonstratione, quæ nostræ Ecclesiæ maximæ fuere tum ædificationi, tum consolationi.

III. Donec tandem, tempore à Deo constituto, cum incredibile celeritate, pristinae suæ fanitati, ac viribus restitutus est; atque instar aquilæ renovatæ, ad omnia intermissa ejus exercitia rediit; quibus Ecclesiæ *Vitam Christi*, de qua Herfordiæ pro suggestu dicere cœperat, novo quasi cum lumine, & zelo intimo, qui magis in ejus verbis sentiri, quam audiri solet, contemplandam & imitandam, qua imitari à Christianis debet & potest, proponebat: atque eandem peculiari Tractatu describebat. Ut jam nihil dicam de illo divino beneficio, quod illo tempore, quo Deus uni illi magno suo Servo silentium imposuerat, reliquorum nostrorum Antecessorum os & pectus ita aperuit, ut perpetuis suis sermonibus sive exercitiis, pro præsentis rerum statu, Ecclesiam indefinenter ædificarent ac corroborarent.

IV. Interea ob ædium angustiam (etsi jam magis amplas, sed non omnium capaces, esse nacti) illa nostræ Ecclesiæ pars, quacum corde & anima eramus conjunctissimi, quæque è Westphalia Bremam se contulerat, corpore à nobis manebat separata. Sed & hoc fuerat in Dei decretis, ut purior lux vitæ Evangelicæ ac vere Christianæ, quæ in quibusdam ejus membris clare effulgebat, ibidem corruptionem hujus seculi detegeret, & exemplum imitatione dignum istius loci civibus, quibus propius innotuerant, relinqueret. Attamen paulo post, cum nobis divina benignitas domum quandam nostræ propinquam, ipsique commodam paraf-
set

set, nobis tam externa quam interna unione conjuncta est. Ita ut de tota Ecclesia nostra tunc dici posset, quod de primævis dicitur Act. 9: 31. *Habebant pacem, & edificabantur, ambulantes in timore Domini, & consolatione S. Spiritus replebantur.* Sic ut reipsa erudiremur, divinam jam esse voluntatem, ut præsentī fruere-mur pace. Et quamvis nobis alibi à Persona quadam illustrissima offerretur magis honorifica habitationis commoditas: tamen non facile nobis mutandum esse solum, nostrorum Antecessorum erat judicium. Licet enim (ut hoc obiter hic notem) ipsis à mundanis hominibus exprobretur migrationis nimia facilitas, & frequentia: nobis tamen tum verbis, tum facto testantur, se nunquam nisi coactos necessitate, aut gravi de causa, quam in sanctuarii trutina ponderant, de uno loco in alium migrasse, nec in posterum migraturos. Nec quicquam nos hoc primo vere, de domo non prorsus incommoda, in hanc commodiorem migrare fecit, nisi aperta Dei voluntas, cum nos venditionis & emtionis jure, de altera quasi expulit ejus omnium directrix Providentia: & revera in nostrum majus bonum. Siquidem à turba ac strepitu hominum magis remoti, aperto cælo, ac majore aëris ac terræ extensione libera fruentes, quasi expeditius ad eorum Auctorem & Conservatorem erigimur, ad æternam ejus virtutem & Deitatem in variis istis & admirandis operibus contemplandam.

V. Verum longe majora sunt, quæ inter nos quotidie conspiciamus divinæ Gratia opera, quæ revera universam rerum naturam maximo
in-

intervallo transcunt : quandoquidem novas creaturas (ut cum Scriptura loquar) creat, ac spiritualiter mortuos resuscitat, atque ex veteribus hominibus, novos atque infantes Christianos producit : cujus certe exempla totidem, quot Ecclesiæ membra, habemus. Unum instar omnium hic ejus proponere specimen, non erit inopportunitum : quod occasione renovationis nostri domicili, cum Deus Antecessorum nostrorum animis novum atque ardentissimum infunderet desiderium, renovandi quoque Ecclesiam nostram; tam notabili divinæ suæ gratiæ operatione illi responderit, ut quotquot vel membrorum, virtute ac gratia renovante; vel eorum qui nondum in membra erant recepti, gratia regenerante indigebant, eadem largissime à Deo hac vice donati sint.

VI. Sed ut ad magis particularia transeam, quando renovatâ quadam virtute & efficacitate Spiritus, Ecclesiæ à fidelissimis ejus Pastoribus proponeretur, Christum nihil vulgare & cum Christianismi hodierni tepore ac languore commune, requirere à Sponsa sua, quam à Mundo & mundanis tam accurate segregavit, ac quotidie Mannâ ac rore cœli nutrit ac perfundit; sicque ad novum aliquod sui Examen præpararetur; in primis vero ei necessitas Gratiæ & operationis Spiritus Sancti, ejusque communionis, ad sui renovationem spirituales, demonstraretur; ipsa & cæteri fere omnes, ei propinqui, in magnam expectationem istius gratiæ adducti sunt; cum divinitus excitatû sentirêt ejus ingens desiderium : cui etiam benignissime respondit effusissima quædam Dei gratia & benedictio singula-

laris, ita ut non modo omnia Ecclesiæ membra magnam ejus mensuram, ac renovatam quandam virtutem in vita Dei consecuta sint; sed etiam omnes alii, quotquot in familiam nostram recepti sunt, gratia reipsa eos renovante, facti fuerint participes.

VII Unum autem istius rei, & quasi visibilis conversionis ac regenerationis exemplum producam, in tribus simul nobis exhibitum, qui subito, ut olim ex Saule Paulus evasit, ex persecutoribus Ecclesiæ, ejus amantiissimi facti sunt. Etsi enim fere anni spatio inter nos fuerant, atque maxime sublimium, pulcherrimarum, ac dulcissimarum veritatum divinarum cognitione se magnopere affici testarentur: imo abnegationem plurium rerum ad praxin revocare viderentur: nihilominus tamen, quando in hoc ultimo examine, maxime spirituali, atque irresistibiliter, ut ita dicam, detegente intima cordis, vix se illis annumerari viderent, qui unum, ad primum passum in via vitæ Christianæ promoverant, nec spem haberent, se ulterius in ea progressuros, misere contra hanc veritatem, sed tacite, recalcitrarunt. Et quia ea luce Spiritus destituebantur, quæ sola cœcitatem & tenebras nostræ Rationis humanæ detegit, & profunda amoris perversi nostri ipsius in lucem protrahit, etiam lumen sibi deesse non putabant: sed præsertim quia unus eorum, à quo jam alii pendebant, intellectus ac rationis lumine seu naturali, seu varia lectione ac tractatione rerum spiritualium sibi acquisito, non carebat; solum aliquod sibi erexit illorum perversa, & affectibus occæcata Ratio. Ve-

rum

rum alio genere luminis, aliaque gratia, hæc omnia immutante, ipsis opus erat: quam ipsis Deus, pro liberrima sua potestate ac clementia, ex improvise largitus est. Postquam enim jam omnia eorum conversionis media frustra videbantur adhibita, ad alloquium postremum Pastorum, & præsertim unius nostræ Ecclesiæ membri (cui Deus in mentem dederat, ut illos discessum à nostra Ecclesia jam parantes, quasi postremo compellaret) illico, ad eorū verba lumen illud divinum, quasi cælo delapsum, ipsorum oculos subito illuminavit, eosque adeo potenter affecit, acsi fulmine icti, in cinerem reducti essent, ex quibus mox novæ creaturæ enatæ sunt, quæ nunc inter nos cum gaudio, ut prorsus alii, ac novi homines, à nobis omnibus conspiciuntur & adamantur: ex superbis & sibi sapientibus, facti vere humiles; ex iracundis & ferocibus, vere mites & omnium fidelium amantes; & uno verbo, ex gigantibus, qui vel inscii, cælum & Christum oppugnabant, vere infantes Christiani per divinam gratiam effecti.

VIII. Plura exempla non adducam: sed de eo nos per Dei gratiam gloriari fas est, quod illa neminem nostrum in hac renovatione præterierit; sed nos Dei & Christi amoris vinculo quasi novo nodo arctius connexo, in unum cor & animam propius conjunxerit: nosque adeo pedetentim ad staturam Christi excrefcere, & per certos quosdam operationis divinæ gradus progredi fecerit, eo fere modo, quo in natura procedere solet, in primis vero in productione viventium ac rationalium creaturarum. Et quamvis aliquando nobis agere videatur per sal-
tum

... tamen
... appere
... grediendi m
... esse retrogre
... viti curia,
... admodum am
... mavis licet
... operis negli
... naturam age
... onem obliet
... re videtur:
... suo tempore
... quai parum
... tum: sic en
... tas iterum g
... plum est, q
... ferre licet
... potius quadi
... profinum ali
... si de novo in
... deat. Unde
... fuerat nobi
... nunc postre
... tiam D. de
... indignum.
... IX. Me
... tiam, tunc
... quod in illa
... clesum, c
... phias, q
... strum, an
... amplius ne
... tentur hanc
... clesia, ad e

zum; tamen revera hoc inde est, quod nobis non appareant singuli gratiæ progressus ac progrediendi modi, qui nobis aliquando videntur esse retrogressiones; cum tamen reipsa in hoc vitæ cursu, omnis motio sit promotio. Quemadmodum autem novem mensibus, dum in sinu matris latet embryo, minime otiosa, aut sui operis negligens est natura, aut verius Deus naturam agere faciens, etsi nemo ejus formationem observat, sed post partum tandem existere videmus: ita in opere supernaturalis gratiæ, suo tempore animadvertimus novæ creaturæ quasi partum; & nonnunquam secundum partum: sic enim testatur Apostolus, quod Galatas iterum generare studuerit. Et hoc illud ipsum est, quod in nostris Pastoribus nobis observare licet, qui, postquam Ecclesiam, aut potius quædam illius membra, ad vitam suam pristinam aliquo modo redire vident, illos quasi de novo in lucem Evangelicam emittere student. Unde factum videmus, ut etiam diversi fuerint nostræ Ecclesiæ quasi partus: quorum nunc postremum, post morbum & convalescentiam D. de la Badie, hic notatu non judicavi indignum.

IX. Me autem Dei erga me singularem gratiam, nunquam satis celebrare posse arbitror, quod in illa inciderim tempora, & in talem Ecclesiam, cui Deus Pastores dederit, juxta prophetias, qui sunt secundum cor Dei, & nostrum, atque ovile nobis paraverit, ubi nulli amplius neque lupi, neque hirci ovium quietem turbant. Et ut sine figura loquar, ubi Ecclesiæ, ad exemplum Hierosolymitanæ omnium
pri-

primæ & optimæ compositæ, parvam, sed & vivam videmus imaginem, qualem hoc tempore existere posse negarunt illi, qui suis viribus opera Dei metiuntur, nec S. literis fidem habent. Et, quid hoc addere vetat, unde revera Regnum suum pacis, ab omni Antichristianismo remotum inchoat, & forte brevi, post destructionem Mundi Antichristici, per universum terrarum orbem extendet.

X. Ex hisce omnibus liquet, quam felici loco sit Ecclesia nostra, quem illi assignavit & paravit divina Bonitas & Providentia. Variis quidem afflictionibus atque incommodis illam exercuit; sed crux Christi vera via erat, qua Deus ipsam suæ sanctitatis ac puritatis participem reddidit, à mundo segregavit, ac sibi in universum, ut populum peculiarem acquisivit. Et ut ipsi dederat in mandatis, ut à Mundo secederet, addita illa promissione, quæ 2. Cor. 6, & 7. recensetur, his verbis: *Exite è medio eorum, & separamini, dicit DOMINUS, & impurum ne attingite, tunc ego assumam vos: & ero vobis pro Patre, & vos eritis mihi pro filiis & filiabus, dicit Dominus Omnipotens:* ita hanc suam Ecclesiam reddidit fidelem, ipsius gratia paterna, ut ejus mandatum exsequeretur; eo-que illius promissionis consecutione ac fruitione beata fieret, simulque *ab omni inquinamento carnis & spiritus reapse purgaretur.* Quid igitur obstat, quo minus exultet in viis Domini? atque insuper obediat Apostolicæ adhortationi, suæ forti apprimè convenienti 1. Thess. 5: 16. *Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite: Hæc enim est Voluntas Dei per J. Christum erga vos.* XI.

XI. Nostræ Ecclesiæ fidelissimi Pastores jamdudum præviderant, Deum huic suæ promissioni fideliter ac benigne responsurum, postquam ejus filii & filix ab ejus inimicis forent reapse segregati, ideoque etiam constanter expectaverant, ut ipse hoc sanctum ac salutare Schisma perficeret. Et revera Deus solus illud mirabili via effectum dedit. Non fuit hoc opus hominis, ut etiam non fuerat hominis propositum; sed fuit opus Spiritus Jehovæ, qui non minus facili, quam occulta ac potenti manu hoc suum consilium ac decretum, per homines etiam ejusdem inscios, suisque tantum affectibus litantes, exsequi voluit ac potuit.

XII. Quod si eas admirandas divinæ Providentiæ vias, quas in hoc opere exsequendo, observare sæpius gestivi, cum rerum externarum facies animum meum, ob hominum peccata haberet anxium, quasque in superioribus tantum in genere ac sparsim attigi: hic ordine & singulatim prosequi velim, præclara certe inde exorirentur ejusce veritatis argumenta; sed mihi nunc satis erit, ut fidele reddam testimonium iis rebus & operibus divinæ gratiæ, quæ mihi magna cum certitudine veritatis innotuerunt. è quibus palam fiet, uti Ecclesiæ nostræ Antecessorum, ita & ipsius Ecclesiæ in hoc negotio puritas & innocentia.

XIII. Tametsi enim vel ab initio haut obscure conjicerem, hanc esse D. de la Badie ejusque in Christo Fratrum sententiam, Deum tandem illos collocaturum & ducturum eo loci & status, quo se nunc perductos vident: tamen sancte affirmare possum, eos me suis verbis &

N

fa-

factis, iisdem respondentibus, jugiter convi-
cisse, quod nihil agerent eo animo, ut ipsi res
eo dirigerent, aut quicquam urgerent, quo eo-
dem citius pervenirent; sed è contrario sic ni-
hil omittebant eorum, quæ ad formationem
aut reformationem suæ Ecclesiæ Medioburgen-
sis aliquid conferre videbantur, ut omnia hu-
jus Pastoratus officia non aliter præstiterint,
acsi exinde integram ejus exspectassent Refor-
mationem; atque in illa fuissent spe, inde ex-
stituram universalem omnium, etiam aliarum
Ecclesiarum, emendationem: optime scientes,
fidelis esse ministri, Domini sui mandata
fideliter & hilariter exsequi: Domini, manda-
ta dare, rebusque eum largiri eventum, qui cum
ejus Decreto ac beneplacito conveniat.

XIV. Omnibus profecto notum est, quanto
cum zelo, mirabili cura ac vigilantia, labore
indefesso, & vere divina constantia tribus aut
quatuor annis illi Dei Servi hoc Ministerio
functi sint Medioburgi, ita ut nunquam inter-
miserint istius Ecclesiæ, quam revera corde in-
time complectebantur, institutionem, nec ex-
hortationes ad vitæ ejusemendationem; nec eti-
am in primis illius convictionem de ejus defecti-
one à Spiritu Christianismi, ac vera illa fide,
quæ semel data erat Sanctis: idque tam suis fre-
quentibus & præcellentibus concionibus, atq;
exercitiis publicis, quam privatis catechisatio-
nibus & alloquiis, rebus & personis accommo-
datis, particulariter singulos ædificantes, qui
istius erant congregationis. Ut de illustri illa
Cœna, quam incomparabili fortitudine Chri-
stiana, invita Synodo, postremo ibidem cele-
bra-

brarunt, quæ impiis terrorem, piis consolati-
onem ingentem, omnibus stuporem attulit,
nihil dicam.

XV. Præterea mihi notissimum est, quod
D. de la Badie nihil omiserit eorum, quæ alios
etiam Ministros ad eandem animi fortitudinem
& sanctitatem sancte excitare poterant; & quot
ac qualia excitabula & consilia transmiserit Ul-
trajectum, quæ sane divinum zelum & con-
stantiam spirabant: nec quenquam latent Scri-
pta publica, quæ de *Reformatione per Pastorum*
duobus tomis edita sunt, præter illud ejusdem
fere argumenti, quod primum Ultrajectum
missum, deinde Belgice divulgatum est; atq;
alterum, de *Casibus conscientia circa Pastorum*,
Gallice typis mandatum. Initio multi lauda-
runt ejus zelum, mirati sunt ingentem animi
magnitudinem, atque ejus propositum & acta,
generositate Christiana digna, vehementer ap-
probarunt. At nemo inventus est, qui con-
stanti proposito se componeret ad incedendum
eadem via, ejusque vestigia premeret. cum e-
nim mox, postquam aliquot passibus videban-
tur progressi, se ipsis offerrent obstacula, tam
vera quam imaginaria, timide & ignave retro-
gressi sunt. Quidam certe vim intulerunt pro-
priae conscientia, perinde atque apertis suis ver-
bis, quibus se fortiter ac sancte obstrinxerant,
se hoc opus Dei, quo Reformatio procederet
universalis, ac Causa Dei triumpharet, neq; ut
sibi aut suis, neque multo minus, ut suo honori,
aut vitæ commodis parcerent, nunquam deser-
tuos. Sed fidem suam fallere, moris esse vi-
detur hodierni. Itaque Deus solus constanter

& benigne adfuit his suis fidis Ministris, ejusq; brachium illorum causam, quæ sua erat, sustentavit, atque ejus dextra omnipotens superavit omnia molimina mundi & inferni. Ad eorum auxilium iis non adfuerunt eorum sic dicti fratres, *non advenerunt ad auxilium Jehova inter fortes* Jud. 5: 23. Sed omnes, hos Christi affeclas, ut olim in munere suo infideles S. Paulum, *dereliquerunt*. Atqui certo persuasi etiam esse debent omnes, qui non perseverant in viis Domini tempore probationis & prælii, eos etiam partem non habituros in ejus victoria, triumpho, atque optima pace.

XVI. Verum hoc insuper multorum culpam aggravat, quod non solum derelicti fuerint hi Dei Servi optimi, eo tempore, quo cum vitiis & pravis moribus, atque universali mundi corruptione colluctabantur; sed & tunc etiam, cum, vi & amore veritatis coacti, cum erroribus ac perniciosis dogmatis, quasi in sinu istius Ecclesiæ natis, cominus manus conferere tenebantur. Sat omnibus, qui istis rebus interfuerunt, nefandaque dogmata *Ludovici Wolzogen*, pastoris Wallonici, propius norunt, compertum est, quam vera sint ea, quæ hic profero. Tametsi enim quidam Theologi se ab hac causa stare, aliqua ex parte declararint, quando ea ab adversariis potentioribus tantum non obruebatur: tamen plurimum conscientia illos redarguet, se nec sibi, nec causæ Dei satisfecisse. Alii vero plenissime in suo corde convicti manent, se revera canes fuisse mutos, quales averfatur Jehova *Jes. 56: 10*. adeoque tepidos ac timidos, quorum priores Christus ex ore suo evomet, & postremos habebit pro execrandis. XVII.

XVII. Porro & hoc notandum hoc loco de fidelibus nostræ Ecclesiæ Pastoribus, quod sicut illi Mundum excommunicarunt, quantum in ipsis erat, eo quod ejus impietatem, malignitatem, crimina, & hæresin condemnarunt, eorumque patronorum communionem se averfari testati sunt: ita & ipsi à Mundo rejecti & quasi excommunicati sint; sicut Christus olim à Synagoga: Apostoli ac primævi Christiani à Judæis; qui se eorum fratres, & Judæos appellabant, cum ii non essent, sed Synagoga Satanæ, ut illos vocat Salvator in sua Apocalypsi. Satis in Hollandia, & ubique pene pervulgatum est, quam vehementem atque acerbam hi Servi Christi perpeffi sint ab istis Fratribus persecutionem, tam propter fidei, quam pietatis defensionem ac propagationem. Quod etiam forte ex hoc Scripto magis Orbi innotescet; ut alia nunc taceam Scripta, quæ hoc planius manifestarunt, quorum titulos hic recensere non pigebit: *Querela Apologetica duabus partibus, Literæ Apolog. circulares, Judicium Synodii Ecclesiæ Wall. Medioburgensis de prætensa suspensione D. de la Badio, Fidelis relatio eorum quæ acta sunt in Synodo Wallonica Naerdensi, XIV. Animadversiones in judicium Synodi Wall. Naerdensis, Epitome causæ Ecclesiæ Wall. Medioburgensis cum Synodo Wallonica coram Ordd. Zelandiæ discussæ, Compendium Animadversionum in libellum L. Wolzogen, Duo Inimici Amici, Hæretodoxa fides L. Wolzogen, Literæ Ecclesiastica ad quendam Politicum scriptæ, Brevis relatio eorum quæ acta sunt in Synodo Wallonica Dordrechtana, Declaratio disjunctionis à Synodo Wallonica &c.*

Quæ omnia idiomate Gallico edita, ac partim etiam in Belgicum translata extant.

XVIII. Postremo commemoratu dignissimum puto, quod ipse Mundus plurimum ad hujus Ministerii, hujusque Ecclesiæ liberationem contulit, tum sua extrema corruptione, tum sua summa impudentia, qua sub Ecclesiæ infula, se Christi vasallum, imo sponsam nuncupat: id quod hi Sponsi amici, ac vera ejus Sponsa ferre non amplius sustinebant; tum etiam eam acceleravit sua ferocitate ac violentia, quibus hoc Ministerium, sibi nimis molestum & oppositum, à se removere moliebatur. Fugavit itaque hos Christi nuncios, qui pacem afferrebant iis, quibus continebat fat esse beatis, ad eam amplectendam, domique suæ recipiendam. At quid, obsecro, hoc suo agendi modo lucratus est Mundus? Et quid etiam istæ corruptæ congregationes effecerunt, quæ æquis oculis adspicere recusabant, ut ipsis monstraretur earum à prima caritate defectio: nisi forte quod magis atque apertius ipsæ detexerint miserum ac desperatissimum suum statum.

XIX. Babylon sc. sanari noluit! ideoque sibi fuit relinquenda. Quid autem aliud tandem expectare debet, nisi plenam effusionem phylæ postremæ iræ Dei, ejusque plagarum ac judiciorum ultimam periodum. Hæc quidem ex parte sentire cœpit; sed nihil inde profecit. Dominum Deum cogere velle videtur, ut se penitus destruat. Dum ejus infinita Bonitas quotidie nobis novam parat suæ laudis ac benedictionis materiem, & istam, inter alia innumera, quod nos eo posuit loco, quo bellorum fla-

flagella non pertingunt: & quod majus beneficium divinum est, eam nobis largitur gratiam, qua omnes etiam parati sumus ad osculandam divinam voluntatem, si quidem ea nos cum reliquo terrarum orbe iisdem involveret. Nobis certe non minus amabilis est Deus, justitiam, quam misericordiam exercens, cum ab eodem simplicissimo principio utraque proveniat, ac summum bonum, Dei nempe gloriam, semper habeat pro fine. Et revera Christiano nomine indignus esset, si quis minus sincere se in sacrificiū obtulisset Deo & Christo, qui se Patri suo pro nobis in Sacrificium prius consecravit, non mutabili proposito, sed ipso facto, quando animam suam posuit pro multis *Jes. 53.* Itaque in eo nostram ponimus beatitudinem, quod Deus nobis suo Spiritu eam mentem dederit, ut nostra omnia, vitam ac mortem, quin imo salutem simul ac semel & serio traderimus ejus sanctissimæ ac liberrimæ dispensationi & consilio, cui inservire toto vitæ nostræ curriculo, usque ad ejus constitutum terminum, toto corde desideramus: ad exemplum Dei Servi Davidis, de quo legimus *Act. 13: 36.* *postquam aetate sua (nempe ipsi à Deo determinata) inservivit Dei consilio, obdormivit.* Adcoque omni nostræ curâ de anima & corpore nostro (quæ sane non nostra, sed Dei & Christi sunt) in Deum devolutâ, nihil præter obedientiæ gloriam, aut verius Dei omnium Domini gloriam nobis in oculis & animo habendam esse putamus.

XX. Hanc vero, omnibus vinculis terrenis soluti, non solum corde & opere; sed & lingua ac cantu perpetuo celebramus in hac domo ora-

tionum. Cujus argumentum nobis sæpe suppeditant Psalmi ejusdem Prophetæ, *amœni Psalmista Israelitarum*, ut de eo loquitur Spiritus Dei 2. Sam 23. præsertim ii quos Evangelice composuit: sed & illi qui ab ejusdem insigni imitatore D. de la Badie titulo *Psalmorum Evangelicorum*, in lucem editi sunt: uti etiam sacri Cantus de Perfectionibus divinis, inscripti *Sancta Decades*, Gallice *Les Saintes Decades*. Præterea Canticum regium Magni Regis JESU, *Le Chant Royal du Grand Roi JESUS*. Unum porro præstantissimum, quod omnia Dei Filii Admiranda proponit, atq; Ecclesiæ nostræ celebranda ac de prædicanda exhibet, cum hac inscriptione CHRISTVS *de novo revelatus*, Gallice *Christ revelé de nouveau ou d'une nouvelle maniere*. Ut taceam tot alia devotissima Cantica, quæ omni occasione dicitur Amor JESU, & desiderium insatiabile Nomen ejus glorificandi, quibus illum vel ut infantem in præsepi ac cunis vagientem, vel ut in ætate perfecta omnibus filiis hominum pulchriorem, vel in morte patientem, pro Ecclesia satisficientem, eamque secum sanctificantem; vel per Resurrectionem triumphantem, nobis ad vivum repræsentat: quibus vel singuli seorsum, vel omnes congregati, elevamur ad amandum ac laudandum magnum, amabilem, atque adorabilem Dominum nostrum JESUM.

XXI. Nunc autem facile, puto, meis amicis ac notis ex modo dictis constabit, statum mihi quoad vitam spiritualem obtigisse exoptatissimum, sive nostros Doctores ac Duces, sive nostram Ecclesiam ac Familiam, sive me ipsam
in-

intuear. Certe si *in multitudine Consiliariorum salus est*, ut dixit regum sapientissimus in sanctis suis Proverbiis: sancta ac salutaria consilia nobis non desunt eorum, qui in omnibus Deum consulunt, & quibus, per optimam experientiam, viæ Domini innotuerunt: ita ut in eo adimpletum quotidie sentiamus divinam hanc prophetiam sive promissionem: Daturus sum vobis Pastores ex sententia animi mei, qui pascunt vos scientia & intelligentia. Nam revera nos pascunt verbo, & pascunt exemplo: Verbo, quod ex eorum pectore & corde, tanquam è fonte perenni, depromunt. Et exemplo, ad exemplum vitæ Christi efformato, quo simplici, puro, nativo ac constanti in viis Domini incedendi modo, nobis indefinenter præeunt, sic ut eorum naturam in gratiam, imo & gratiam ipsis in naturam conversam dixeris; eoque vitam nobis imprimant Evangelici Pastoratus Ideam. Quod si ad nostram Ecclesiam animo convertimur, siquidem veri Christiani, hoc est, sibi & mundo mortui, aut reapse quotidie morientes, Deo verò soli viventes, ac Christi genuini imitatores veram & optimam constituent Ecclesiam: illam, jamdudum alibi frustra à me quæsitam, hoc tempore tandem cum magna consolatione hic certe conspicio, ejusque communionem gaudeo.

XXII. Si vero me ipsam privatim respicio, quamvis ut sanctorum minimam, tamen ut verum ac vivum hujus veræ ac vivæ Ecclesiæ membrum, ejusdem Spiritus ac gratiæ particeps, nihil mihi amplius deesse arbitror: sed omni parte, etiam ante obitum, mihi videor beata.

Si

Si enim *beatus est, qui habet omnia que vult, & nihil vult male*, ut Ethnicus Christiane locutus est; vel omnium meorum amicorum calculo me probabo beatam, siquidem nihil nisi quæ Deus noster vult, qui nisi optima velle non potest, per ejus gratiam volo; & quia nihil præter æternum & optimum ejus decretum accidit, aut ille ipse agit, ideo quoque nihil aliud quam quod fit, & ipse facit, volo. Nunquam enim Deum, omnium Ordinatorem, primum Motorem & Governatorem sine suo, qui summa & sola ejus Gloria est, solumque bonum necessarium, posse exoidere extra controversiam pono. unde efficitur ut nec ego unquam meo, qui cum fine divino coincidit, exoidere queam. Et cum antea variis circumagerer desideriiis, tum multa sciendi, tum agendi, ita ut nusquam mihi standum esse putarem: nunc nihil amplius scire cupio, nisi quod mihi Deus per suum verbum ac Spiritum, divinamque Providentiam vult revelare; nihil esse, aut possidere, aut facere exopto, nisi quod eadem perpetuo ipso facto se velle declarat: aut etiam nihil non pati velim (quod difficillimum videtur) quod Deus meus me vult pati. cum *omnia possimus cum Apostolo, per Christum, qui nos corroborat.* Phil. 4.

XXIII. Plurimum autem in illa praxi & fiducia nuper confirmata sum, cum divina benignitas nostram postremo renovavit Ecclesiam, ut supra recensui, ubi me communi illo verbo, quod *neminem præterierit*, inclusi, non enim aliorum membrorum gratia, minus quam nostra gaudemus: sed ad meam beatitudinem clari-

rius, & speciatim deprædicandam hoc addam, quod cum ego una cum reliquis Ecclesiæ nostræ membris, quæ non paribus passibus, ut quædam insigniora, *instar uicis splendentis & pergentis usque ad plenum diem* Prov. 4. fuerant progressa, in magna essem expectatione renovantis gratiæ, qualis nobis cœlitus videbatur promitti; atque occasione examinis viarum nostrarum, reliquias avaritiæ spiritualis, nimii amoris donorum ac bonorum Dei, meæque imperfectionis quandam impatientiam, adeoque defectum abnegationis mei ipsius, atque universi amoris creaturæ deprehenderem, ejusque onere nimium deprimerer, quod retrogredi potius quam progredi in robore & constantia in viis Domini mihi viderer: loco meæ consternationis, quæ divinam merebatur derelictionem, tam benigne me respexit divina Clementia, ut primum tranquillato paulum animo meo, tanta amplitudine infinitæ suæ Majestatis me circumcinxerit, suæque divinæ præsentis ac bonitatis sensum impresserit, ut me totam, meaque desideria omnia, tamque mea præsentia quam expectanda bona malaq; , quasi de novo magis absolute, & fide ac amore puriore quam unquam antea in eum transtulerim. meq; ipsa penitus neglecta, tanquam possessionem alterius, nempe Dei & Christi Hæredis omnium, intuens, de nulla re amplius, quam ut ejus me conformem divinæ voluntati, exinde fuerim sollicita. Plene nimirum ac plane me sentio convictam, per amabilem hanc veritatem, quod ille solus dignus sit, cui se omne genu flectat, ejusque sola fiat & ametur voluntas in nobis & de nobis;

ut.

utque omnis creatura eo gaudeat, quod fit, & quod Deus gloriosissimus sit. qui, quemadmodum solus est ens necessarium, ita meretur ut solus sit beatus; quemadmodum etiam solus est bonus, testante ejus Filio, qui solus novit Patrem, & ii soli, quibus ipse Patrem & seipsum vult revelare; ut qui solus eum recte & adæquate novit. Itaque nihil aliud esse, quam quod Deus me esse vult, desidero; & ut eo modo quo ipse vult, glorificetur. Uno verbo, hæc status mei renovatio mihi alter quidam vitæ meæ spiritualis partus est: cujus effectus melius sentire, quam effari valeo; & quales mihi forte plures expectandi sunt ab eadem gratia renovante ac corroborante, donec in postremum coelestis perfectionis & gloriæ fumar partum.

XXIV. Si vero externa, quæ me, vel hanc Dei familiam spectant, hic quoque in censum venire debent, me certe primo, quoad locum meæ habitationis, in alta pace & quiete video, qualem nunc Ultrajecti inter arma & armatos nemini etiam fidelium obtingere posse existimem. Si studia & occupatiunculas, mihi ibidem usitatas, considerem, quæ mihi potissimum varietate placebant; certe abnegatio nimii sciendi desiderii, multiplicatarum scientiarum comprehensione, quæ nos à simplici & pura cognitione Christi crucifixi ut plurimum abducere solet, nunc mihi longe carior est, & esse omnibus debebat. Meas vero artes & varia opuscula manuaria, quæ mihi alicujus videbantur esse pretii, nunc aranearum telis subtilitate vinci erubescio; & apes nostras me sua sedulitate & sapientia in eo superare video, dum ingeni-

ni.

niosis ac quadratis suis cancellis, suas ædes instruunt, quos non alieno colore superficie tenus pingunt, sed ibi mel reale recondunt, sibi que & domino suo de optimo cibo provident. Ita ut nunc quod bonum est, juxta monitum Apostoli, manu mea operer, unde aliquid fructus ad commune Ecclesiæ bonum proveniat. Quod si porro confortia intuear eorū, quibuscū dies transigo, nusquam mihi in nostra familia alii occurrunt, nisi vivæ imagines Christi, aut certe tales, qui mundum spernunt, & se Christianæ vitæ studio devoverunt, &, quod incredibilem jucunditatis est, loco unius aut alterius famulæ mercenariæ, me sæpe dignissimarum Sororum amabilissima corona circumcingit: quarum singulas pro aliis vitam suam ponere, & quotidie consumere paratas videas: tantum abest, ut earum manus amicissimæ mihi non opem ferant in omnibus, quæ alterius auxilium desiderant. Curæ domesticæ sicuti Sororum demandatæ sunt, quibus ego ætatis beneficio sublevor, tractantur sine cura aut ulla molestia Caritate Christiana docente & animante omnia. Ordine vero jam pulcherrimo constituto, convenienter rebus & personis, omnia juxta proportionem optimam magna hilaritate, facilitate ac tranquillitate efficiuntur, ex amore mutuo, ut dixi, & vere Christiano. Si olim Cicero non immerito magnum esse bonum judicavit Amicitiam, imo Solem è mundo tollere asseveravit, qui ex hac vita tolleret amicitiam, quam sane mira cum dexteritate descripsit, quod sit *omnium divinarum ac humanarum rerum cum benevolentia summa consensus*: Ego quoque

quoque eo nomine omnium iudicio censenda er-
 ro beata: cum in nostra domo sive Ecclesia,
 amicitia Christiana, quæ sola vera est amicitia,
 instar Solis omnes illuminet & animet. Cum-
 que inter amicos omnia communia esse, cum i-
 pso statuendum sit, ipsa quidem primo commu-
 ne nostrum omnium bonum est: deinde &
 omnia nobis interna, perinde ac externa bona,
 sunt communia; ita ut nemo quicquam sibi
 quid proprium esse dicat, ut in primæva Ec-
 clesia Hierosolymitana Act. 4: 32. aut ullus
 egenus sit inter nos. ibid. v. 34. Quod mi-
 randum non est, cum inter nos *nihil se plus quam*
alterum diligit amicus: quod idem auctor E-
 thnicus in amicitia requirit. Attamen veram
 ac divinam amicitiam non novit Philosophia E-
 thnicorum; sed sola Christiana Religio, ejus-
 que viva praxis: cum Christi Spiritus, essen-
 tialis quippe Caritas, solus eam doceat & ope-
 retur inter fideles. eo modo, ut non tam se in-
 vicem respiciant & ament, quam CHRISTVM
 qui in ipsis vivit & regit, amant & glorificant.
 Quam praxin fidelium commemorat Apostolus,
 quando de sua conversione loquitur ad Gal. 1.
 24. *Glorificabant Deum in me*, ut habet textus
 originalis. Mundus itaque, ac falso nomina-
 ti Christiani hanc felicitatem non cognoscunt,
 qua toties Christi multiplicantur imagines, &
 in uno suo Prototypo sive Exemplari uniuntur,
 unde omnes inseparabiliter, ut radii à suo So-
 le, pendent & sustentantur, quoties eorum
 numerus augetur: quo lucro sane non minus
 inter nos oritur gaudium, quam Salvator in
 cælo existere, propter conversionem vel unius
 pec-

peccatoris, affirmat: quod regnum Satanæ subdito suo spoliatur, & Christi Regnum, quasi in ejus præludio, accrescit. Ad famæ autem meæ claritatem quod attinet, jam antea indicavi, quod non solum illi gloriam, sed & ignominiam Christi, infinitis modis præferam, cum fideli ejus Servo Mose, & electo ejus vasa S. Paulo, qui *omnia damnatum esse duxit propter eminentiam notitia Christi Jesu Domini sui: imo omnium jacturam fecerat, & pro stercore habuit, ut CHRISTVM lucrifaceret.*

Eundem ergo imitatore[m] Christi imitari serio desiderans, *ea qua à tergo sunt obliviscens, & ad ea qua à fronte sunt contendens, scopum versus feror, ad præmium superna[rum] vocationis Dei in Christo.* Atque una cum ejus Ecclesia nos omnes *ut municipes cœli gerimus, unde etiam expectamus Dominum Jesum: in eo que perstamus.* ut Apostolus Philippensibus loquitur. Ideoque postquam statum meum præsentem beatum esse, mihi que partem ac fortem optimam obtigisse probavi, quam *ἁκλήσια* nomine in hoc Scripto insignivi, cum Christi Ecclesia, ad Sponsi sui verba Apoc. 22: 20. *Eriam venio cito, Amen: ejus Sponsæ verbis, Veni igitur Domine JESU!*
concludo.

SOLI DEO HONOR & GLORIA!

Lectori S.

Opusculum jam impressum perlegenti cum varia
sphalmata, qua inter imprimendum excidere,
fese mihi obtulerint, pleraque hic annotanda esse
dixi: Cetera, siqua forte supersint, Lectori cor-
rigenda relinquens.

ERRATA.

Pag. 4. Lin. 25. lege toti. p. 7. l. 16. meam. 9: 15. ~~6~~.
10: 15. vindicatorum. 20. & ad. 12: 25. officiam. 13: 7.
in Orbe. 15. pro sua l. me. 16: 28. honestatis. 22: 2.
dele quod. 23: 34. sed si. 25: 15. sim. 36: in tit. cap. 3.
olim fovi & nunc. 37: 33. adscribunt. 38: 1. dele quod.
40: 31. eas. 42: 16. videndum. 43: 27. nec a quo. 44: 33.
debere. 52: 12. & suam. 59: 3. mundanos. 4. ipsos. 62:
14. seruitium. 64: 28. post Israellem Dei adde s. u. Israelitas
in spiritu. 66: 1. possent. 9. esset. 69: 18. oportuerit. 70:
26. adhibiturum. 79: 21. ulli. 87: 11. illarum. 91: 16.
Catechumeni. 93: 18. duos. 94: 1. maxima parte. 99: 5.
praescientiam. 102: 34. intueamur. 104: 1. pepererit. 30.
constituant. 106: 18. quoscunque. 107: 20. Angeli. 117:
16. quorum. 119: 10. nulliq;. 124: 22. ulli. 126: 1. qua.
141: 3. grassans. 143: 28. tentaverit. 147: 13. qua. 161:
28. ipsis. 166: 25. dicitur Antichristus. 172: 15. debere.
174: 7. incommoda. 183: 15. qua. 189: 6. ejus fuerint.

